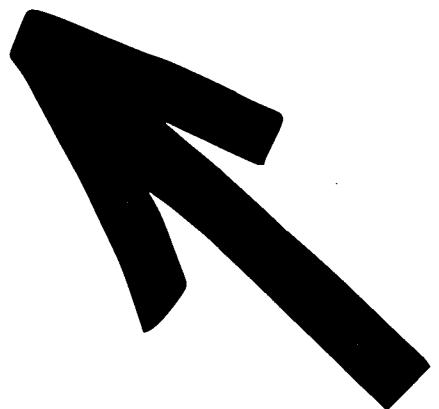

ההימור המקומי הגדול קיזמו ככלי לפיתוח כלכלי מקומי בישראל

דניאל פלזנשטיין

מכון פלורסהיימר למחקרים מדיניות

מכון פלורסהיימר למחקרים מדיניות

ההימור המקומי הגדול

קזינו ככלי לפיתוח כלכלי מקומי בישראל

דניאל פלונשטיין

ירושלים, פברואר 1999

THE FLOERSHEIMER INSTITUTE FOR POLICY STUDIES

**The Great Local Gamble:
The Casino as an Instrument of Local Development in Israel**

Daniel Felsenstein

הדברים המובאים בפרסום זה הם על דעת המחבר בלבד

עריכת לשון : ציפי שוחט
עורכת אחורית : שונמית קריין
הכנה לדפוס : זהבה דזון
הדפסה : דפוס אחוה בע"מ

© 1999, מכון פלורשטיימר למחקר מדיניות בע"מ
רחוב דיסקון 9 א', ירושלים 96440. טל' 02-5666252 Fax: 02-5666243
<http://floersheimer.org.il>
e-mail: floerins@floersheimer.org.il
ISSN 0792-6251

על המחבר

ד"ר דניאל פלזונשטיין – הוא מרצה בכיר במחלקה לאוגרפיה ובמכון ללימודים עירוניים ואזרוריים באוניברסיטה העברית בירושלים.

תודות

הממצאים בפרק 5 הם תמצית של עבודה משותפת שנעשתה על-ידי ד"ר דניאל פלזונשטיין עם ד"ר דניאל פרמן שפומסנה (באנגלית) תחת הכותרת: "סימולציה של החשפות של הימורים במקומות תיירותיים: ממצאים מישראל".

תודות לתמר סופר מהמעבדה לקרטוגרפיה של המחלקה לאוגרפיה של האוניברסיטה העברית בירושלים על הכנת המפה.

על המחבר

בUSHORIM האחוריים עוסקות רשות מקומית בישראל במושך אחר מפעלים כלכליים אשר יביאו ליישובים מקומיות תעסוקה ורים של הכנסות, כולל מסים מקומיים. יש על כן מקום להציג לקובעי המדיניות זרכיס לבחון את תרומתו של מפעל כלכלי זה או אחר לפיתוח המקומי, ובמיוחד לרוחות התושבים. במיוחד יש מקום להעמיד את היתרונות של מפעל כלכלי מוצاع אל מול חסרוונותיו, תוך בדיקה מערכות כולל. ד"ר דני פלזונשטיין, במסגרת תוכנית המתקרים של מכון פלורשטיימר למחקר מדיניות על משל ופיתוח מקומי, מדגים במחקר הנווה כיצד ניתן לעורך בדיקה זו. הדוגמה הכלולה במחקר זה היא אמן מעת פיקנטיות אך יש בה כל היסטוריות הדורושים לעירית בחינה מפוכחת של החשפות החזויות של מפעל כלכלי מוצע על הכללה והרוחה המקומית. יש על כן במחקר זה כדי ללמד חן על הסוגיה הפרטנית של קווינו כרכי של פיתוח מקומי, הנמצאת על סדר היום בימים אלה, והן על הסוגיה הכלכלית של בחינת הנסיבות המקומיות של מפעלים קיימים ומוצעים.

על מכון פלורשטיימר למחקר מדיניות

בשנים האחרונות גוברת בישראל המודעות לחשיבותו של מחקר המכון לשינויים של מדיניות. ד"ר סטיבן הי פלורשטיימר יוזם את יסודו של מכון שיתרלו בסוגיות-מדיניות ארכוכות טוות. מטרתו הבסיסית של המכון היא לחקור תהליכי יסודים שיעסיקו את קובעי המדיניות בעתיד, לנתח את המגמות ואת ההשלכות ארכוכות הטוות של תהליכי אלה ולהציג לקובעי המדיניות חלופות של מדיניות אסטרטגיה.

חברי הוועד המנכון הם: ד"ר סטיבן הי פלורשטיימר (יו"ר), עו"ד י"ע מיהוח בן-פורת (סגן יו"ר), מר זוח בוחט, לשעבר מנכ"ל משרד האוצר ומר הרש גוזמן, העורך-מייסד של היגיוסים ריפורט' וסגן נשיא של היגיוסים פוטס'. ראש המכון הוא פרופ' עמירם גונן, מן המחלקה לאוגרפיה באוניברסיטה העברית בירושלים.

מכון פולושטיין למחקר מדיניות

רשימת פרסומים על מינהל ופיתוח מקומי

- ערן רזין, לקראת רפורמה מוניציפלית במטרופולין תל אביב בשנות התשעים, 1994 .1
ארהם דורון, שירוטי רווחה אישיים בתפר שבון השלטון המקומי ובין הרשות המקומית, 1994 .2
דניאל פלונשטיין, העיר כיזט: קידום הפיתוח הכלכלי המקומי, 1994 .3
ערן רזין ואנה חזן, פיתוח מרכזי תעשייה ותעסוקה: ממד השולטן המקומי בישראל, 1995 .4
דניאל פלונשטיין, בין תכנון לשוק: מעמדו ומיסומו של הפיתוח הכלכלי המקומי בישראל, 1995 .5
ערן פיטלסון, מדיניות שטחים פתוחים בלבית ישראל, 1995 .6
נחום בן-אליא, מדיניות ביקורת דיפרנציאלית בשלטון המקומי, 1995 .7
אפרים שלאין וערן פיטלסון, מדיניות שמירה על קרען חקלאית, 1996 .8
ערן רזין, תמורה בשוליים העירוניים-כפריים במטרופולין תל-אביב, 1996 .9
דניס גולדמן, ניהול מערכות המים: המשגורה המשפטית בישראל, 1996 .10
נחום בן-אליא, מעבר לניהול אסטרטגי בשלטון המקומי, 1996 .11
ערן רזין ואנה חזן, צעדים לבילמת ה公报 המפורסם: בקרה תכוניות או "שינוי כללי המשחק", 1996 .12
שלמה חסן, הסדר העירוני החדש: קואליציות ממשל עירוניות, 1996 .13
נחום ביגר וסטיבן פלאוטן, איגרות חוב מוניציפליות בישראל? 1997 .14
נחום בן-אליא ושענען, אוטונומיה מקומית "לא עלות": סוגיות מימון הפיתוח הפיזי של מוסדות
חינוך, 1997 .15
אריה הפט, שיזוף מערכות המימון ברשות המקומית בישראל, 1997 .16
אבי חוץ ושות', הנפקת איגרות חוב מוניציפליות למטרות ייעוזיות בישראל, 1997 .17
ענת בבץ וקובי נבון, הנפקת איגרות חוב מוניציפליות: המלצות לשינויי חקיקה, 1997 .18
שלמה חסן ואנה חזן, שותפותו בין המזר הפרטיו והmongicipal בפיתוח מקומי: דוגמאות, סיכום
וסיכום, 1997 .19
יוסף שלחוב, מינהל וממשל בעיר החודית, 1997 .20
לביאה אפלבום ודוד נומן, התמורות במורחוב הכספי בישראל והשפעתן על השלטון המקומי, 1997 .21
נחום בן-אליא, היה מקום למנהל עיר מקצועי בישראל?, 1997 .22
דוד גיאנור קלוזנר ודניאל פלונשטיין, מקצועות חדשים ברשות המקומית בישראל, 1997 .23
יגאל צירני, השירותים הפיננסיים בתל אביב-יפו: זפסים ותהליכים מרוחביים, 1997 .24
ערן רזין, פערים בחושן התקציבי של רשויות מקומיות בישראל, 1998 .25
ערן פיטלסון ואורי ברשישת, התפשטות היוזמות הפרטית בקרען ציבורית, 1998 .26
マーク רוזנשטיין וערן רזין, ממשל מטרופוליני ופיתוח: בין יוזמה מקומית למדיניות ממלכתית, 1998 .27
נחום בן-אליא, הפרת תשתיות מים וביוב: סוגיות והמלצות של מדיניות, 1998 .28
עמיים גון (עורך), ממשל ופיתוח מקומי: סוגיות והמלצות של מדיניות, 1998 .29
דניאל פלונשטיין, החימור המקומי הגדול: קיזינו ככלי לפיתוח כלכלי מקומי בישראל, 1999 .30

תובן העניינים

7	תקציר
9	הקדמה
11	1 ההקשר העולמי והישראלי
11	הקשר העולמי
11	היקף הפעולות
12	המשך הצמיחה - תמורה דיפרנציאלית
13	תפקיד השלטון המركזי
14	הקשר היישראלי
14	מאפיינים עיקריים
18	האקסומות של הדין הציבורי
20	2 מה הם מאפייני הקזינו?
20	אמנותו הרכובה של השלטון המركזי
21	התפתחות הענף - תוצאה של גלישה'
22	שונות ב מגוון הפעולות
23	שונות בין מקומות
25	הקזינו העירוני
27	3 השפעות עירוניות ואזוריות
27	ה יתרונות
31	ה חסרונות
43	4 סיכון וסיכון ברמה המקומית
47	השפעות ההימורים ביחס למיקום
50	5 ההשפעות של הקלמת קזינו באילת
51	השפעות מקומיות וככל-ארציות
54	סוגיות התחלופה
55	גיזול הביקוש כתוצאה מהימורים
57	6 מסקנות ומלצות מדיניות
57	מסקנות מן המחקר
58	המלצות לגיבוש מדיניות
61	רשימת מקורות

באוירה התחרותית המאפיינת היום את הפיתוח הכלכלי המקומי, רשותות עירוניות ואזוריות עוסקות בשיפור Umduothahn לפני רשותות ירכיבת באמצעות חיפוש מתמיד אחר מנופים חדשים לפיתוח מקומי. בין האפקטים החדשניים המזוכרים בהקשר זה הוא קידום של בתיה היומיים. אולם, הדין הציבורי בנושא זה בארץ, נסב סביר哉דיו הטכנולוגיים של הנושא מחד גיסא וסביר משמעוינו המקרו-כלכליות, מכך גיסא. בין לבין, שכח הממד המקומי בדין זה, על אף שבർמה זו עשוי להתעורר רוב התפתחויות הקשר בסוג זה של פיתוח כלכלי, לטוב ולרע.

מטרתו של מחקר זה היא להציג את הרמה המקומית למרכז העיר של הדיון הציבורי. המחקר פתוח (פרק 2) במיפוי ההקשר העולמי והישראלי של פיתוח בתיה קזינו. הוא מראה שעירים ואזורים המהשפים מנוּן לפיתוח מקומי תוך פרק זמן קצר, מתקשים לעמוֹן בפניוֹן הקזינו. היה וקיומו של הענף מתבצע מכוח החוק, לשלוֹן המרכז יש תפkid מכריע בפיתוח האפשריות בתחום זה. ממשלות רבות אף עוברות מתקפיד פסיבי של 'מאפשר' לתפקיד פעיל של 'מקדם'. דבר זה מעמיד אותו במצב של סתייה בין חשיפת הציבור להימורים לבן חותם להן עליו מפני חלק מהשפעות-הלוואי הבתאי רצויות הקשור בענף. התוצאות של ההימורים היא בדרך כלל תוצאה של חיקוי ותחרות עם רשותות קרובות. הרחבה זו נעדרת תכנון ומדיניות, ומונעת על ידי תפיסה של 'אם לא נקים קזינו, אז העיר הקרובה תעשה זאת במקומנו'.

ה להשפעות העירוניות והאזוריות הנגורות מפיתוח בתיה קזינו נידונות בפרק השלישי. ההשפעות החשובות מרגשות בתומי הכנסה, התעסוקה והמשמעות המקומיים ובאה טמונה הפיתוי של הקזינו כנוּן לפיתוח מקומי. אולם, הערכות רבות של ההשפעות החשובות נוטות להיות 'מנופחות', מושם שאין מתחשבות בעובדה שהקזינו יכול להחליף ביקושים קיימים בכלכלת

המקומית ואני תמיד יוצר ביקושים חדשים. ההשפעות השליליות מתבטאות בעלות של החברעות התחרותיות המלאות את פועלתו של הקזינו. אל אף שנושא זה מזוכר חדשות לבקרים בעל חשיבות מבחןתה של המדיניות הציבורית, הוא אינו זוכה לתשומות רב רבה בדין על ההשפעות ברמה המקומית.

כמו בכל פעילות כלכלית חדשה, גם בסוגיות הקזינו רבי התנסתר על הנגלה. כתוצאה לכך גם רבים הסיכונים על הסיכוןם. אלה נידונים בפרק הרביעי. קשה לטעון שהקזינו דומה למפעלי ההימורים הקיימים בארץ (מפעל הפיס, לוטו ועוד) וגם אי אפשר לטעון שהוא דומה לארטרכיזות השונות בהן התנסתה המדינה בתחום התניות לאחריות. הסיכון המרכזי העשוי לוות את הענף הוא הקשי בפיקוח על התפתחותו – הן התכנית והן הנגរיפות. ככל שיתרחבו וילמו המעלים של מי שמעורבים וננהים מהקזינו, כן יקשה על רשותות להגביל את חופש הפעולה שלו ביחס לסוגי

המשמעותם ולגובה ההתערבותיות. בהזירה הענף מותמסד והרשויות ענסות תלויות בו לצורך הכנסותיהם השוטפות ולתרומתן לפ羅יקטים מקומיים. באופן אינטואיטיבי, פעילות הקזינו נראית כפעילות המשלימה את ענף התירות וככזו תחזק את כלכלת האזור שבו תונגה. הפרק החמייני של המחקר בודק תפיסה זו באמצעות תרגול סימולציה. הוא מציג ממצאים אמפיריים מהערכה כלכלית-אזורית שנעשתה 'לפנ' מעשה' של ההשפעות העשויות לנבוע מתקומות קזינו באילן. הערכה זו מראה כי רוב ההשפעה של קזינו באילת (בערך כשני-שלישים), יוגש במרכז הארץ, הביקוש להימורים עלול להחליף את הביקוש לפעילויות אחרות וגם אם יגדל סך הביקוש באזור, אין ערובה כי יגדל גם חלקו היחסני שיישאר באזור.

מסקנות והמלצות המחקר נוטות להציגו על שלילת השימוש בקזינו כמנוף לפיתוח כלכלי מקומי. אולם המחקר גם עיר לדינמיקה הפוליטית ולאוורור התחרותיות התקיימת סביבה נושא הפיתוח הכלכלי. היות ובסופו של דבר החלטה בדבר הקמת קזינו הנה החלטה פוליטית, במידה וטיפול ההחלטה כזו המלצתנו היא לנוקט בעדים לצמצם את ההשפעות השליליות העוללות לנבוע ממנה,odalhan:

- **אופי הפעולות:** כדי למנוע חלק גדול מההשפעות הבלתי-רצויות הנלווה לקזינו, ניתן כי דזוקא וגם של ספינות הימורים העוגנות במתחים ייעודי נפרד, מקטין את הסכנות. פעילות הימורים בספינה היא גליה ושקופה יותר, מושכת פחות התקבצויות בלתי רצויות סביבה, זורשות השקעה ו asninit נמוכה יותר, מניבה רמת מסוי דומה, נוטה פחות לעוזר פעילות-משנה המחליפה פעילות קיימת בכלכלה המקומית ונitin לסלק אותה במידה והוא הופכת למטרד.
- **הمسר לשטון המרכז:** הממשלה צריכה לחסוך לפועל בכלל בין תפקידה כ'אפשרי' הימורים לבני תפוקידה כ'מקודם' ענף ההימורים. היות והיתר להפעיל בית קזינו בא מכוון החוק ומוגבל על ידי החוק, הממשלה הופכת להיות גורם ראשוני ביצירת מסגרת השוק בה יופעל הקזינו.
- **המסר לשטון המקומי:** נדרש משנה זהירות כאשר בוחנים את האפשרות של קזינו כמנוף לפיתוח מקומי. קל מאוד להסתנו מהיקפי הרכשות והבנייה המלווים את כניסה של הקזינו. קשה יותר להבחין בתוצאות פחות גלויות שעולות להופיע עם הת滂גות הזורה.
- **המסר לתושבים המעויס בחיה העיר או האזור:** הקזינו עלול להשפיע על איכות החיים המקומיים במובן זה שהוא ישנה את ערך 'המקומיות' שחשים תושבים כלפי מקום מגוריהם. מהושה זו היא מעין מוצר ציבורי, שאיזונו יופר עם כניסה של הקזינו. לתחושה זו ישנו גם ערך כלכלי המתבטא ברצונות של תושבים לתרום לחיה העיר ולהיות מעוררים בה, להקים בוגוריים וכך'.
- **תהליכי קבלת החלטות:** חיווני ביותר שככל החלטה תלואה בתסקיר השפעות כלכלית-מקומית של הקזינו. מדובר בבחירה הערכה עצמאית, לפני-מעשה, שתבדוק את ההשפעות הכלכליות-המרחביות של הקזינו על כל מרכיביה: מקורות הביקוש, גובה המכפיל הכלכלי המקומי, השפעה על ענפים מקומיים אחרים, עלות ההזמנות של ההון והעבודה שתושקע בקזינו, השפעות פיסקליות והשפעות חייניות - שליליות וחוביות.

הקדמה

"כל בעלי העניין מסתכלים על הקזינו מנקודת מבט כלכלית, שוק העיר, שוק בתים מלון שבעיר וכו'. כראש העיר אילת, אני חייב לחתן בחשבונו את כל מכלול הדברים, איזה **השלכות יהיה על התושבים ומה תהיה התמורה**".

גבי קדוש, ראש העיר אילת, מתוך הפורטוול של דיווינ ועתה המשנה לענייני תיירות של ועדת הכלכלה של הכנסת, 18 במאי, 1995.

באווירה התחרותית המאפיינת היום את הפיתוח הכלכלי המקומי, רשותי עירוניות ואזריות עסקיות באופן מתמיד בשיפור מעמדותיה כלפי רשויות ירובות. עוסוק זה מעצמאם פעילות כלכלית בתחומי מגוונים, כגון משיכת מפעלים גדולים, עידוד עסקים מקומיים קטנים, משיכת השקעות בתחום המשחר והbijדור, הגברת החיצוע של מבני תעשייה (היי-טק ומסורתיים), קידום של חברות היי-טק, עידוד בניית משרדים וכו'. פעילות זו בתחום היי-טק העסקי מבשרת תפנית חדשה בפועלוותיהן של רשותי עירוניות ואזריות רבות. היא מסמלת מעבר של העיר מתפקיד של ספק שירותים ומנהל נכסים עירוניים לגורם זומי (פלזנשטיין, 1994).

במקביל לעצמאות הפסיקלית ולהרחבת הרכנות העצמיות של הרשות, הפיתוח הכלכלי המקומי מצמיח מסגרות ארגוניות חדשות, שדרכו מטבחעת פעילות זו. מסגרות אלו מאושיות על ידי שכבה חדשה של אנשי מקצוע, בעלי יכולות בתחום העסקי, שעוד לאחרונה הייתה נעדרת מנגנון השלטון המקומי בישראל. אנשים אלה מדברים בשפה עסקית, אמנים על ניהול משא ומתן מול המgorר הפרטיאי ומוסגים להערך וליחס מוגמות בכלכלת המקומית. הם יוצאים תוכן למקרה חדש שפותח בשנים האחרונות ועסק בקידום של הכלכלת ברמה המקומית (פלזנשטיין, 1995).

אולם קיימים גם גבול במספר הקניינים, הפארקים לתעשייה היי-טק, המריונות והמדרונות שניטן לקדום במדינה קטנה. אי לכך, הרשותות נמצאות בחיפוש מתמיד אחרי אפיקי פעולה חדשים, שיפורו את מעמדו בתחום הפיתוח הכלכלי המקומי. תחומי התעשייה, הביגור והנופש הפועל נטפסים כשטחים שבהם הפוטנציאל לא מוצה ביןתיים עד תום. בענפים אלה, העליה המתמדת ברמת החינוך עשויה להבטיח ביקושים מקומיים, וישראל נמצאת בתחום מתחדשת מול שכנותיה הקרובים כדי לוכות בנתה של בקושי החוץ. בין האפיקים החדשניים המזוכרים בהקשר זה הוא קידום של בתים הימוריים. בשנים האחרונות נשא זה עולה ויורד מסדר היום הציבורי בהתאם להתפתחויות המתרחשות בסביבה הקדומה - פתיחת קזינו בטאהה, ואחר כך ביריחו. אולם, וכי שיטען בהמשך, הדין הציבורי בנושא זה באורך, נסב סבב צדדי הבירוקרטים של הנושא מחד גיסא ובסביבה ממשמעוותיו המקרו-כלכליות, מאידך גיסא. בין לבין, נשכח המדד המקומי בדיון

זהה, למורות שברמה זו עשויות להתרחש רוב ההתפתחויות הקשורות בסוג זה של פיתוח כלכלי, לטוב ולרע.

מטרתו של מחקר זה היא להציג את הרמה המקומית למרכז הזירה של הדין הציבורי. הקזינו מהוות הרבה מעבר לסתם קוריוו וה坦אייסות אליו צריכה להיות בהתאם. לא מדובר בעוד ענף כלכלי או בעוד אטרקציה תיירותית. בכלל אופייה מיוחד של פעילות כלכלית זו, דרך התפתחותה ומבנה השוק שלה, לנין להשילך מפעלי בידיור או תיירות אחרים כדי לעמוד על ההצלחות הצפויות ברמת היישוב. עברו אותה רשות עירונית או אזורית הנבחרת לארת ענף זה, השלכות אלה עשויות להיות גורליות להמשך התפתחותה הכלכלית. באופן מפתיע, משמעות זו העדרת על-פי-ירוב מהדין הציבורי שהתנהל עד כה.

לימוד הנושא מסייע להזות את האינטנסים המעורבים במהלך זה ואת הדרך שבה מתגבשות סגולות חשובות בתחום הציבוריות הישראלית. ההתייחסות כאן היא מלכתחילה רק לבתי הימורים, ולא לכל הפעולות בענף ההימורים, ורק לאוונש השפעות העשויה להתறחש ברמה המקומית (העירונית והאזורית). המחקר אינו מתיימר לחות דעתה בדבר ערכיהם מוסריים של פעילות זו. כמו כן, הוא אינו מתייחס להשפעות המקrho-כלכליות של הסוגיה, כגון השפעה על מazon התשלומים והכנסות המדינה או לצדדי הטכנוקרטיים, כמו הגבלות ופיקוח.

ואולם בדיון הציבורי קווי המלחמה נמתחים דזוקא סביב נושאים אלה. מצד אחד השוללים את בתיה הקזינו מצטיידים בטענות ערביות-דתיות-מוסריות כדי להתריע על ההשפעות השליליות העוללות לנבע מקיזומו של קזינו. מנגד, המחייבים מהלך זה, מצבעים על התזרום הכלכליות החיויבות למשק, העשויה להיגור מקידום ענף ההימורים בארץ תחת הפיקוח המתאים. בתוך דין זה נשחת הרמה המקומית. הקזינו עשוי להשפיע על אזרחיה המקומיים ומשפחותיהם, על הרשות המקומית, על הכנסתויה והוצאותיה ועל מגזר העסקים המקומיים. השלטון המרכזי יכול להחליט לאשר פעילות הימורים Abel ההטמודות היומיומית הנובעת מחלטה זו, תהיה נחלה של הרמה המקומית. המשר העיקרי של המחקר הנוכחי הוא שרמה זו היא שוצריכה להיות במקדש הדיון הציבורי ואין כל ערובה כי ההשפעות הכלכליות עליה אכן תהיינה חייבות. מעבר לכך, וכי שיווך בהמשך, גם כאשר ניתוח הערה אכן מצביעים על השפעות כלכליות מקומיות חייבות, קיימים במקרים רבים אילוצים חמורים בשיטות הניתנה ובנהוגותיהם, המאפשרים על מהימנות התוצאות והערךות.

הקשר העולמי

ענף הימורים היה מאז ומתמיד ענף רווי הזדמנויות כלכליות. אולם, על-פי-רוב היו אלו הזדמנויות לה תעשרות ולצברות רוחניות על ידי הפרט. לאחרונה, התווסף פן נוסף להזדמנויות הכלכליות המוצעות על ידי ענף הימורים. בארץות הברית ובאירופה קידומו נטפס והולך אסטרטגייה הולמת לקידום הכלכלי של ערים ואזורים רבים. מה שנחשב בעבר כ פעילות בעלת אופי מפוקפק, נחשב היום על ידי קובעי מדיניות כמנוף לצמיחה עירונית ואזורית. מול בסיסי מס מצטמקים, תחרות פרואה מעד רשות מקומיות סמכות ותביעות גדולות והולכות מצד הציבור לשיפור רמת השירותים המקומיים, מספר גדול והולך של ערים ואזורים רואים בטיפוח ענף הימורים דרך לגונות ולחזק את משקיהם, למשך השקעות, לייצר הכנסות ותעסוקה ולהביא לפיתוח כלכלי בד-קיימה.

היקף הפעולות

קל מאד להבין את הפוטו הכללי המגע התנהגות זו. בארץות הברית למשל, הכנסות ענף הימורים על כל אגפו (בתיקויזינו, משחקים הגרלה ורולטה, מכונות מזל, וידאו פוקר, הימורים על תחרויות סוסים וכלביט, הגרלות למניחן וכד') הגיעו לכ-44 מיליארד דולר בשנת 1995, עם שיעור שנתי של צמיחה המתקrab ל-12 אחוז. בתחום הפלח ה'מוסתרני' של שוק בתיקויזנו (להוציא באתי קזינו בשמורות האינדיאנם, ספרינות הימורים וכו'), הכנסות בשנת 1995 הגיעו לכ-16.5 מיליארד דולר. מוערך כי בארץות הברית קיימים הימים כ-600 בתיקויזנו בקרב אוכלוסייה שמונה 255 מיליון נפש בקרבם, ותיירות בין-לאומית בהיקף של כ-46 מיליון אורחים בקרבם כל שנה.

לעתה זאת, באירופה מדובר בכמעט 650 בתיקויזנו, המשרותים אוכלוסייה של כ-554 מיליון נפש ותיירות בין-לאומית בהיקף של 313 מיליון מבקרים מדי שנה. אפ-על-פי-кан, הכנסות הענף בשנת 1995 נאמדות ב-5 מיליארד דולר בלבד (InterGaming, 1996a). ההבדל בין שתי היבשות נוץ ממשטרים ותיקתיים שונים, בהבדלי תרבות ומסורת ביחס להימורים ומקום בחברה, וברמת הפיקוח הציבורי על פעילות הקזינו.

עד לאחרונה, נראה מובהח המשך ההתפתחות בעתיד של הענף. בארץות הברית כ-12 מדינות כבר חוקים המצדירים את הפעלתם ועוד כתריסר שוקות מתו אישורים להפעלת בתיקויזנו

בצורה זו או אחרת. תומכי הענף מצביעים על הרוחות הגבוהים ועל המסים הגבוהים שמשלם הענף, על הפיתוח המואץ של ערכי הנדלין הקשורים לענף ועל הצמיחה המהירה באותו ענפים הקשורים קשור הדוק עם התפתחות הענף (כגון תיירות, מלונות, מסחר ועוד).

מנגד, מתנגדיו הענף מצביעים על השפעות כלכליות מקומיות מטעות, על הנזיפה של הרוחה הכלכלית המיויחסת לענף ועל השפעות החיצונית שליליות המללו את צמיחתו בתחום החברתי (הפשיעת וההתמכרות להימורים), ובתחומי הפיתוח הפיזי והסבירתי (תשתיות וכבישים).

המשך הצמיחה - תמונה ציירונציאלית

לאחרונה החלו להופיע סימנים מעידים, שענף בתיה קזינו הגיע לנקודות רווחה בארץות הברית. בין השנים 1994-1997 נכשל הענף במאציו לדריסט ריג'ל במדינות שונות, ונחדך במרקם מספר על ידי משאל-עם מקומיים. תמונה זו חזרה על עצמה במדינות ורגיניה, מיינסוטה, וויומינג ופלורידה, בהן נאסרה כניסה של בתיה קזינו על אף שבכלן קיימת פעילות אחרת בתחום ההימורים. במדינות אחרות בהן קיימים בתיה קזינו כמו פנסילבניה וטקסס, הרחבותו של הענף נבלמה. לראשונה מאז 1989 לא הצליח הענף להגדיל את פריסתו הגאורפית. כישلون זה נבע מהתנגדותם של קואליציות מקומיות של נציגי התיירות והビידור המשפחתי (כגון חברת וולט דיסני בפלורידה), קבוצות דתיות ופעילים מקומיים, שהעדיפו פעילות מסווג זה בחזרה של המדינה השכנה (The Economist, 1997).

בקנדה, על אף התרחבותו של הענף מאז ראשית שנות התשעים, רשותות אזוריות פועלות עכשו להגביל את היקף ההימורים בשל תופעות-לוי בלתי רצוית, כגון התמכרות וקשיים בהגבלת הימורים בקרוב קטינים. בפרובינציה של Nova Scotia למשל, הממשלה האזורי צמצם בשנת 1994 בכשני-שלישים את הנפקת הרישיונות לעירית משחקי מזל, במטרה לצמצם את היקפי הנזק החברתי שהוא עצמו יצר (Goodman, 1995). גם ממשלה הפרובינציאלית British Columbia החליטה בשנת 1994 לדוחות יוזמה להקים תשלובת של קזינו, בית מלון ומרכז כינוסים בעיר וונקובר, על אף ההשערה הפרטית המשוערת בפרויקט של כמיליארד דולר וההערכה שהוא יביא לצירוף של כ-11,000 מקומות תעסוקה. בין הסיבות לדוחה נמנו הירידה בתדירות העיר בעקבות פינויו הקזינו, החשש מפני הגברת רמת הפשע בעיר והຕמכרות להימורים בקרוב תושבים מקומיים והתחולפה הצפופה של הביקושים הקשים על ידי הקזינו, שתפעל לרעתם של עסקים מקומיים ושל מפעלי צדקה לאומיים (Smith and Hinch, 1996).

באירופה האווריה התחיكتית בשנות התשעים פעה לטובות ענף ההימורים ומדינות רבות חקקו חוקים שהטיבו עם הענף והפתחתו. בין היתר ניתן למנות את פורטוגל, יוון, דנמרק וטורקיה. לעומת זאת הימורים עדין אסורים היום באירלנד ובנורווגיה. אולם גם במדינות שבחן הונגו לעומtan, בתיה הימורים עדין אסורים היום באירלנד ובנורווגיה. אולם גם במדינות שבחן הונגו חוקים ליברליים ביחס לבתי קזינו, המגמות אינן תמיד מצביעות על הרחבתו המתמדת של הענף. בטורקיה למשל, על אף הפריחה של בתיה הימורים בשנים האחרונות, מורגש לאחרונה צמצום מסוים בפעולות בענף זה. באיסטנבול בלבד נספר במרוצת 1995-2000 אחוז מכלל בתיה הימורים שנפתחו בעיר מאו תחילת שנות התשעים. ככל הנראה שוק זה הגיע לשף רווחה, בהעדר פיקוח מרconi על ידי השלטונות. בעיה הפוכה התעוררה בדנמרק בשנים האחרונות, כאשר צמצום הפעולות בענף בא בעקבות פיקוח קפדי מדי. עובדה זו יחד עם הטלת מיסים קבועים, פעלו להוריד

את מתח הרוחחים בענף. גם בהולנד פעלו הרשוויות להזק את הפיקוח ולצמצם את תופעת ההימורים, לאחר תקופה של חקיקה ליברלית ביחס להימורים. בשנת 1994 חזרה הממשלה על החלטה קודמת משנת 1988 ואסורה איסור גורף על השימוש במשחקי מזל והותירה מוקדים מעטים מסוג זה.

בדומה לארצות הברית, התמונה מאירופה בשנים האחרונות אף היא בלתי-אחידה ורציפה. יש מדיניות מספר המאופיינות בגידול בלתי מושן ומפוקח בענף בתיה הימורים בשנים האחרונות שמראות כיוון סימני רוויה, ושבהן עתיד הענף אכן אינו ברור כגון טורקיה, עם יותר משבעים בתיה קזינו. לעומת זאת, קיימות מדיניות תיירות שבחן ענף ההימורים בלתי מפותח, כגון יונן (שני בתיק קזינו ושנים-עשר מיליון תיירים) ואיטליה (עם ארבעה בתים הימורים ושמונה עשר מיליון תיירים לשנה). מדיניות בודדות אף אוסרות על קיומו של הענף ובחלקו מתעוררות יוזמות בתחום החקיקה כדי לאשר פעילות של בתיק קזינו או כדי לשחררן מENGOLות הקיימות בחוק, כגון שווץ' (התורת הימורים 'בזמן אמיתי'), אירלנד (אישור לעירicity הימורים) ואיטליה (חקלאת הפיקוח). מנגד, תלוי ועומד חזק חדש בצרפת, האמור להכbic את הטלת המסים מהימורים לצורה ניכרת, עד כדי סיכון קיומם של כעשרה אחוזים מבין 150 בתים הקזינו במדינה והורדת מתח הרוחחים בכארבעים אחוזה הנוטרים (Intergaming, 1996b).

תקפיז השלטון המרכזי

מאפיין בולט המשותף להתקפות הענף הן בארכות הברית והן באירופה הוא העובדה שכנסיתו והתרבותו היא כמעט תמיד פרי יוזמתו של השלטון המרכזי, מלאה בתמייניהם של גורמים פרטיים הקשורים בו. קשה מאוד שدولות ציבוריות, שורשות ורחבה המצדדיות בקידומו של הענף, ובכל זאת בעשור האחרון התרחב הענף למדינות ולאזורים שונים בעולם. התרבות זו היא תוצאה כמעט כמעט בלעדית של חקיקה ממשלטיבית. לדוגמה, בשנים האחרונות הענף בדריכות רבה להחלטה סופית של ממשלה דרום אפריקאית בעניין הנפקת אישורים להפעלת ארבעים בתים הימורים במדינה (יבhalten הזהב השנייה של דרום אפריקה). ממשלה דרום אפריקה, כמו ממשלהות לאומיות ואזריות רבות אחרות, רואה בענף מקור כל חשיבות להכנסות קלות ומנוף לפיתוח ענף התקירות. לפעמים, החלטת השלטון המרכזי לקדם את הענף היא לא יותר מאשר תגובה מוגונת מול מדיניות שכנות, בהן קיימים בתיק קזינו.

בארכות הברית למשל, שאל העם האחרון שנערך סביב נושא אישורו של בית קזינו, התקיים ב-1976 במדינת ניו גירס. ההרחה המשמעותית של הענף שחלמה מאז, מבוססת כולה על החלטות בית המשפט העליון הפדרלי (בתיק קזינו בשמורות האינדיאנים), או על בסיס מחוקקים מקומיים, המעבירים הצעות חוק או חוקי עורך מקומיים במועצות וברישיות המקומיות. שני הקצוות התייחסתים אלה, הם נתולי תשומה ציבורית רחבה לנושא חשוב ומשמעותי ברמה המקומית. התוצאה היא שرك בערים או באזורי השרוויים בתהיליך עמוק של דעיכה כלכלית ניתן למוצוא אישורים לבית קזינו, על בסיס הצבעה או משאל-עם מקומי. בשאר המקומות, הענף מתרחב ומה שורשים על בסיס עקיפת הציבור הרחב ובעהדר משאל-עם או ביוטוים אחרים של הרצון הציבור. לרוב, היוזמה התקנית של השלטון המרכזי מלאה במערכה ובלחצים שקטים של בעלי עניין, הקשורים בענף ההימורים.

ונוצר אם כן מכב פרדווקסלி מנקודות מבטו של השלטון המרכזי. מצד אחד הוא מתקף כדי כיוום חוקה, המאפשרת כניסה של ענף ההיומנים. מנגד, הוא צריך לפעול כדי להגן על הציבור מפני יוזמה זו, באמצעות הגבלות ופיקוח על התפתחות הענף.

מול יוזמת השלטון המרכזי (ובעידוד גורמים בעלי עניין האחורי הקליעים) עומדת בזורך כלל קואליציה רופפת ובلتני מאורגנת, הכוללת נבחרי ציבור ברשויות עירוניות ואזוריות, איזוראים המעורבים בענייני ציבור מקומיים, קבועות דתיות, בעלי עסקים מקומיים, עובדים מקצועיים הפועלים בrama המקומית כגון, עובדים קהילתיים, עובדים סוציאליים ואנשי רוחה. קואליציה זו היא הביטוי המקומי של דין המתנהל ברמה הארץית. משום כך, דעהה אינה תמיד נשמעת ופעולותיה הן תמיד ספונטניות ומתנהלות בתנאים קשים ובעהדר מימון. מטרתיה של הקבוצה היא להוריד את הדין לרמה המקומית ובכך לחת ביטויו לרחשיב במקומיים. עברו השלטון המרכזי והגורמים המנסים לקדם את הענף, הקואליציה המקומית היא יאלוזי הדורש תמורה. כך נוצר המעמד הפרדווקסלி של השלטון המרכזי כקדם הענף מצד אחד וכמגביל פעולתו כדי לפיס את הקואליציה המקומית, מצד שני.

הקשר הישראלי

למרות שפעילי ההגירה הלאומיים (מפעל הפיס והרשות להסדר הימורים בספרות - הטוטו) קיימים מכוון החוק, לעת עתה לא קיימת בישראל מסגרת ותיקנית, שתאפשר את הרחבתו של ענף הימורים שיכלול בתיק קזינו, משחקי מזל, וידאו פוקר ועוד. ה gorמים המקצועיים בענף הימורים בעולם מעריכים את השוק הישראלי כשוק קטן, בהיקף של כ-400 שחקי שולחן וכ-4,000 מכונות מזל (slots) (InterGaming, 1996c). לצורך השוואה, קזינו ה- Taj Mahal באטלנטיק סיטי הוא בלבד הוא בעל 350 משחקים מזל וקזינו ה- Taj Mahal באטלנטיק סיטי הוא בעל 240 שולחנות הימורים ו-3,400 מכונות מזל.

מאפיינים עיקריים

חרף ממדיו הקטנים של השוק המקומי, ההתעניינות הציבורית בהימורים תופסת תאוצה מאוד תחילת שנות התשעים. בשש השנים האחרונות הוקמו שלוש ועדות ציבוריות לבדיקת הנושא, הונחו שתי הצעות חוק פרטיות על שולחן הכנסת והתקיימו דיונים בוועדת הכללה של הכנסת. באופן כללי ניתן לאפיין את רוב הפעולות הציבורית על ידי התוכנות הבאות;

- **הפעולות היא פרי יוזמתו של השלטון המרכזי:** בהעדר שדולה ציבורית נרחבת بعد הקזינו, משרדי הממשלה הם הפעילים ביותר לקידום הנושא, ובמיוחד משרד האוצר והתיירות. ועדה ציבורית מונתה בשנת 1991 לבדוק את הנושא (עדת כהן) וקיבלה מנדט משר האוצר. הוועדה האחורונה שבדקה את הסוגיה (עדת נביש, 1995) מונתה מכוח החלטת ממשלה וגובשה אף היא על ידי שר האוצר והתיירות. הוועדה היחידה ששיתפה את נציגי השלטון המקומי הקיימת ועדת ולד (1990), שהוקמה על בסיס שיתוף בין מפעל הפיס ועיריית אילת. אלומ מطبع הדברים, היקף הסתכלותה העצמץ בבדיקה קיום הקזינו בעיר אילת בלבד.

גם הדיונים בוועדת הכנסת שהתקיימו בשנת 1994 ובשנת 1995 התאפיינו בתשומה רבה מצד השלטון המרכזי (ח'כים, נציגי משרדי הממשלה) ובתשומה פחותה בהרבה מצד גורמים מקומיים (נציגי רשותות, נציגי תושבים, מומחים מקצועיים וכו'). חשוב להזכיר על העדרו של משרד הפנים, האמור לייצג את הגורם המקומי כלפי השלטון המרכזי, מכלל הפעולות הזו.

מלבד העמדה הכרורה של משרדי האוצר והתנירות, משרדי הממשלה הביעו עמדות שונות ועקבויות פחות. עיוון בזוח ועדות גביש מראה כי גם בין אלה שלא תמכו בפה מלא, הסתייגותם נבעה יותר מענייני נוהל, סמכות ותקציב מאשר מינויים עקרוניים. כך, משרד החינוך למשל, העדיף אילו אילו הטיפול בהקמת הקזינו היה מופקד בידי מפעל הפיס, והמשרד לביטוח פנים העדיף אילו הפעולות המוגברת של המשטרה הצפואה בעקבות אישור ההימורים, הייתה מתוקצת מרأس.

מלבד השלטון המרכזי אינטראסים אחרים המעורבים בתחום היו;

א. גורמים שני צדי המטרס הפליטי: הצעות חוק פרטיות הונחו על שולחן הכנסת על ידי מחוקקים, הן מפלגות העבודה והן מפלגת הליכוד.

ב. גורמים בינלאומיים: מהורי החזית בכנסת עמדו הגורמים המעורבים בענף הבידור והhimors בחול הארץ (במיוחד בארצות הברית ובריטניה). התעניינותם במעשה בארץ באה בذرן כל בעקבות פניות של משרדי הממשלה.

ג. נציגי ענף התעשייה: כאן מדובר בעיקר בעשייה בתים מלאן בערים ובאזורים שראו את עצמן כאטררי קזינו פוטנציאליים. אולם במקרה זה הם לא היו בעלי דעה חד-משמעית בעד הקזינו. לדוגמה, בעוד מלונות בחו"ל ימס המלחת וראו בказינו מוקד משיכה, שימנע היוצרים של עוזפי-היצע של חזרי אירוח באזור נטול אטרקציות תיירותיות, בעלי המלונות באילת היו מודאגים, כי הקמת קזינו בבית מלאן אחד תעניק יתרון תחרותי בלתי הוגן כלפי שאר בתיהם המלון בעיר.

ד. נציגי השלטון המקומי: גם כאן היה קשה לוזחות אינטראס חד-משמעי. ראשי רשויות, הסובלים מבסיסים כלכליים צר (חו"ל ים המלח, בית שאן, מצפה רמון) או מענף תיירותי מצטמק (כגון נהריה), ראו ישועה כלכלית בדמות ענף ההימורים. לעומת זאת, עיריות אילת ה.attention דבר התועלות המקומיות שנitin להפיק מקזינו ונ��תה בנישת ריסון ובקרה (ניהול הצמיחה) ביחס להמשך התפתחות הענף לתירועות בעיר.

• הפעולות הונחתה על ידי האינטראס התעשייתי: רוב הפעולות של השלטון המרכזי (ועדות ציבוריות, הצעות חוק פרטיות ודינום בוועדת הכנסת) הייתה מושתתת על משווה מרומות, ולפיה קיומם ההימורים פירושו קידום ענף התעשייה. תקופת טענה זו נבדק בהמשך. אולם, היא נשענת על החרגשה כי קיימים אבדון הנסות לענף התעשייה מהעדר בתים קזינו בישראל, על קיומו של חשש מפני דליפת ביקושים החוצה, הן של תיירות-פנים והן של תיירות-חולץ ועל איום היוצרים של עוזפי-היצע בתחום המלון אתרים מסוימים בישראל, כגון אזור ים המלח. קידום ענף ההימורים אמר או לא אמר להפיג חששות אלה. משום כך, משרד התעשייה היה מתומכיו המרכזים של רענון הקזינו ועסק ביצירת קשרים עם גורמים בינלאומיים בתחום זה (חברות קזינו ובידור), בהזמנת סקרי עמדות תושבים ביחס לказינו וכו'.

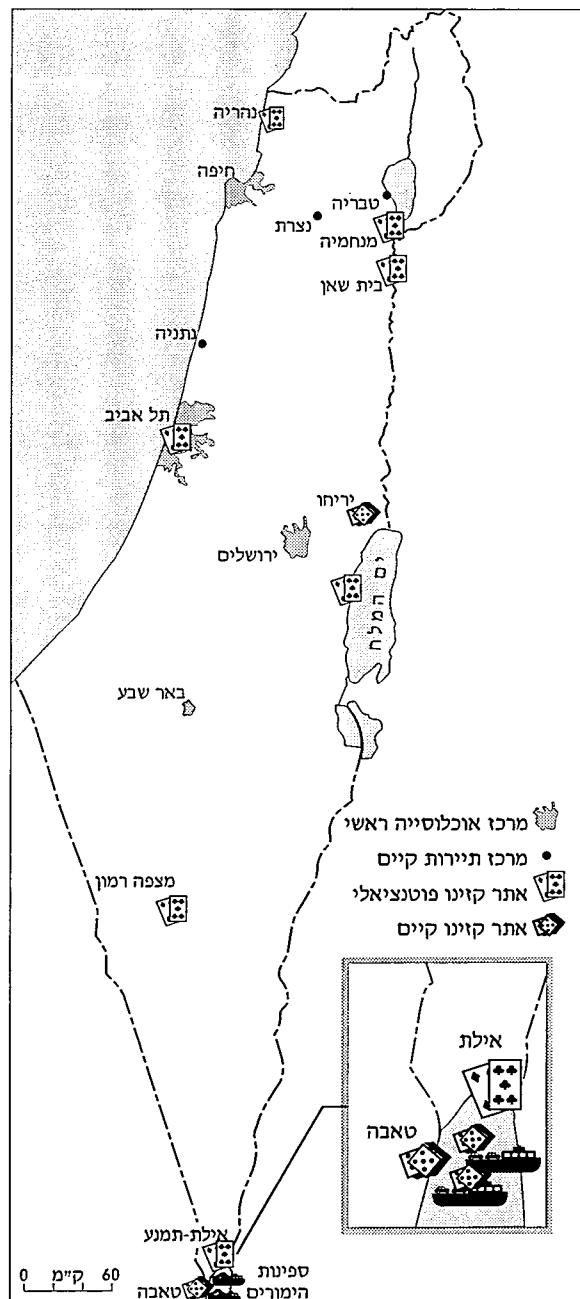
• הפעולות התומכתיות בהיבט הטכני-ቢורוקרטי של הסוגיה: לאורך השנים, הווידות הציבוריות השקיעו את מיטב מאמץיהם למציאת פתרונות טכኖרטיים, כדי ליחסיר את השערץ'. היו אלה שעשו את לבם בלבם (עדת כהן) והיו אלה שראו את תכלית תפוקידם למציאת פתרונות, כדי להאכיל את הציבור בנושא הקזינו (עדת גביש). עדת אהרון זה אףלו גיבשה הצעת חוק, שהייתה אמורה להחליף את שתי הצעות החוק הפרטיות שהונחו על שולחן הכנסת בתחלת 1995. רוב מאמץיהם עלה כנ, התרכו בקביעת תקנים, הגבלות ומערכות פיקוח כדי שענף ההימורים יתקבל בполнен. למרות שהוועדה מעידה כי ההימורים בבתי הקזינו אינם מוצר שיש עניין ציבורי להגדיל את צרכתו (עדת גביש, עמ' 2), עיקר דינונה סבו סבב נושאים מיניליליטים האמורים לקודם את הענף, כגון שאלות מסוי, רישי, וככוננות, שימוש במطبع חז, פרסום, שעות פתיחה, הגבלות גיל, מיקום ונוסאים טכניים אחרים, שמאבו ביטוי בהצעת החוק שהוגשה יחד עם דוח הוועדה.

ההיבט המקומי טופל לכואורה בדיון הציבורי סביב המיקום הרצוי. בוועדת ולד שאלה זו לא טופלה מההיבט הרחב, היה ומטרת הוועדה הייתה לבחון את הנושא ורק ביחס לעיר אילג. למרות האופי הטכני והחדש התנירוטי שאפיינו את דינונו, הדוח לא התעלם מהשלטון המקומי. המלצותיו הדגישו נושאים כגון הכנסת מוקומיות העשוויות לנבוע מפעילות ההימורים, היבטים כלכליים וחברתיים שליליים העולמים להתפתח ברמה המקומית וכך. אולם, בהדר הערה כמותית ומודקדקת של הנושא, דין זה נשאר בגדר התרשומתי. עדת כהן, התאפיניה אף היא בשורה של הצעות תחיקתיות וטכנולוגיות. היא אמונה המליצה רק בחצייה על אילת כל מיקום יחיד אפשרי להקמת קזינו, אבל טיפול בהיבטים המקומיים התאפין אף הוא בהערכות אינטואטיביות בדבר ההשפעות המקומיות של הענף.

עדת גביש התאפיניה בהסתכלות רחבה יותר ובධנו ממוקד בנושא המיקום הרצוי ואפילו הזכיר מקומות מס' פוטנציאליים (ראה מפה 1). אולם, גם במקורה זה הדיוון לא היה מעבר לעוז פתרון טכני כדי לאפשר את פעילותו הstedית של הענף. כך, דינוני הוועדה בנושא הטלת מסים גם כללו את שאלת אותו חלק מהמסים שיישאר בעיר או באזורי. וכן גם בפרק הזון בז'יניים ובחובותם כלפי הרשות המקומיות (השתתפות במימון פרויקטים מקומיים, כגון פארקים). אולם, נעדרה בדיון זה, השאלה הרחבה יותר של התאמתו של ענף ההימורים למונף לפיתוח כלכלי ברמה המקומית, שאלות השפעת הענף על מבנה ועל איזות התעסוקה המקומית, והשפעתו על הרכבות המקומיות, של הרשות, של העסקים ושל משקי הבית המקומיים. אם כן, למרות התענינות בנושא ההימורים בישראל, עדין חסר דין ציבורי ורציני בדבר ההשפעות הכלכליות המקומיות, שאינו מטפל בנושא כחלק ממעטפת טכנית-מינולתית הבאה להציג את הפתרון הטוב ביותר (או המעורר הכישרונות התנגדות).

הפעולות מאופיינת יותר על ידי רצון למציאת דרכי לקדם את הענף ופחות על ידי רצון בלבד את הנושא על כל היבטיו. כפי שנאמר, רוב המאנץ' הציבורי מונפה לשאלת הטכנית 'איך להקים קזינו?' ואילו השאלות המקדיימות של 'האם להקים קזינו?' או 'מדוע להקים קזינו?' אין זכות לטיפול ורציני. ברוח זו החליטה הממשלה בישיבתה ב-18 ביוני 1996, על בסיס רוב של תשעה שנים נגד שבעה (ומנע אחד), 'לבחן מתוך גישה חיובית' את נושא הקמת הקזינו בישראל (הארץ, 19.6.95, עמ' 3). הוועדה הציבורית שהוסמכה לבדוק את הנושא על בסיס מנדט זה (עדת גביש) כלל לא ניגשה לשאלות הצדאיות בטענה שהיא 'תיאורטיב' במידה רבה' (דוח גביש, 1995, מכתב לוועדת השרים, עמ' 1). כתוצאה לכך, הדין הציבורי התאפין על ידי העדרותן של הערכות

מפה 1: סביבת ההימורים בישראל: מקומות קיימים ופוטנציאליים

אנליזיות לגבי ההשפעות הצפויות של בתיה הימורים בשורה ארוכה של נושאים: בחינות הכספיות למשק ולאזרט שונים, סימולציות של השפעות הקזינו על הכללה המקומית, הערכות לגבי היקפי וסוגי התעסוקה הנוציאם, השפעות בתוחמי הכנסות השירות והעקבות, חלוקת הכנסות בין קבוצות הכנסה וסוגי עובדים וכו'. ללא הבדיקות הקשות הללו, רוב הדיוון התבسط על התרשומות והערכתות 'ירכתי' והתמקד בIFORMטי ובטכኖקרטי.

מחקר זה מנסה לשפר את המצב הזה ולתרום לממה הנוכחית של הדיוון הציבורי בושא הקמת בתי קזינו בישראל. הוא מציג בהמשך תמצית של סימולציה אמפירית שנערכה כדי לבחון את השפעות הכלכליות-ازוריות מהקמת קזינו באילת.

האקטuatיות של הדיוון הציבורי

שאלת הצורך בהקמת הקזינו וכדיותנו נחשבת כבלתי רלוונטיות בגל סדרה של טענות-יסוד, הנחבות מוצקות עד כדי ביטול הצורך בדיון בנושאים שהובילו לעיל. בינהן ניתן למנות את הטענות הבולטות כדלהלן:

• **ישראלים לא מעתים כבר מעורבים בהימורים:** הן בתבי הימורים בלתי-חוקיים בישראל הן בתבי קזינו בסביבה הקרובה (יריחו, טבה, ספינות הימורים באילת) והן בתבי הקזינו הרבים בחו"ל. אי לכך, חלקם קונים שירותים אלה או ממש 'השור' או בחו"ל. פיתוח הענף בארץ עשוי לשמש שתי מטרות: ראשית, הוא ימסד אותו ועל ידי כך ימגר את הפעולות הבaltı חוקית וימנע אבדון הכנסות לאוצר המדינה. שנייה, קידום הענף אמרו לשמש מעין פיתוח 'תחליפ-יבוא'. במקרים לרוכש שירותים קזינו 'בחוץ'; (כגון ביריחו, בספינות, במזרחה ארופפה וכו') ירכוש אותם הישראלים בארץ. ענף הימורים אם כן, אמור לתרום לשיפורมาตรฐาน התשלומיים ולמנוע את בריחתו החוצה של מכפיל כלכלי חשוב.

• **ענף הימורים מהוועה הרוחב או השלמה לענף התיאירות.** טענה זו מבוססת על העובדה כי התיאירות הולכת ונעשה מרכיב חשוב בתוצרת המקומיי. אי לכך, חשוב להמשיך ולטפח אותה באמצעות הרחבת מגוון האטרקציות התיאירות השםدينة מציעה בתחום זה, בינהן הקזינו. החזקה התיאירות היא טענה השזורה לאורך כל הדיוון הציבורי סיבוב הנושא בישראל. לא בכדי מרדר התיאירות היה בין הלחצים העיקריים לאישור הקזינו ורוב הדיוון הציבורי בבית המשפט מתחנה בזעודה משנה לענייני תיאירות של ועדת הכללה של הכנסות. העיר האמורה לשאת דגל זה היא אילת, בעלת תשתיות תיאירות מפותחת ובcheinיש מותמיד אחר דרכי להגדיל את חלקה בשוק זה.

• **קיוזם הקזינו יכול לשמש אסטרטגייה לפיתוח עירוני או אזורי.** טענה זו מבוססת על ההנחה ולפיה הימורים עשויים להיות מקור מניב של הכנסות עצמאיות לרשות המקומיות או האזורית, וכי עסקים מקומיים עשויים להרוויח מן מסלובבת בטיענת הקזינו כמקדם תיאירות. לדוגמה, המועצה שהוא מושך לעיר. לעיתים טענה זו גם מושלבת בתענית הקזינו כמקדם תיאירות. בדרך כלל, האזרית חוף תמר וראה בקיוזם הענף גירוי לפעילויות הכלכלית של האזור וגם דרך לייצור את הביקוש לבתי המלון ולשירותי התיאירות הוהלכים ומוקמים בתchromה. מקומות אחרים כגון בית שאן ומצפה רמון רואים את הענף כמנוף לקידום כלכוליהם הצרות והבלתי-מופתחות בעוד ראה רואה בקזינו כלי להחייאת ענף התיאירות בעיר.

• **הקמת תקיזנו היא כוח המציגות.** כדי לשמר על תחרויות של ישראל בתחום התעשייה אין מנוס מלארש את הקמתם של בתים הימורים. שלא כמו הטענות הקודמות, טענה זו ביסודיה היא טענה מוגננת. ככלצמו, הקיזנו הוא לא בהכרח מנוף מועדף לפיתוח עירוני או אזרחי וכן הימורים אינם בהכרח ענף שהמדינה צריכה מעוניינת לקדם. אולם במצבות שנוצרת, המדינה אינה יכולה להרשות עצמה להתרחות בלבדיו. הטענה המשמעת לעתים קרובות מתייחסת למצוות הנחות של אילת ללא קיזנו, מול טאהה וטפניות הימורים. אולם, גישה מציאותית זו עד מהרה מכנישה את המדינה, האזרע או העיר לתוך מערבולת פרועה, המונעת על ידי השגת יתרון תחרותי באמצעות הסרות כל המגבילות והפיקחות. במשחק תחרותי זה תמיד יהיה במצב אחר מתחילה, שיכלול להציג סבבה נוחה ואטרקטיבית יותר לימורים. בסופה של דבר אסטרטגייה הבנויה על אין ברירה אינה מובחנת לטווח הארוך.

• **ניתן לפפח, לנtab ולכwoן את התפתחות הענף** באמצעות הגבלות מתאימות. היות ובחירה ענף הימורים מכונף לפיתוח כלכלי היה באחרה בדיעבד ולא מלבתchnיה, ברור כי קיימות השפעות חייזניות שליליות בתחום הכלכלי והחברותי העוללות לקעקע את מאכזי הפיתוח במידה והן אין מושנות דיין. טענה זו מינה לא רק שnitן לכון את התפתחות הענף באמצעות כלים בירוקרטיים אלא גם שהשלטון המרכזי עומד להציג את הימורים יודע ומסוגל לעשות זאת.

לסיקום, החשיבה הכלכלית-העסקית מסתכמת אם כן בהנחה, ולפייה קיים ביקוש במוסך להימורים, הן בין ישראלים והן בין תיירים נכנים. ביקוש זה כולל חדש ואינו מחליף ביקושים קיימים. הוא מצביע על הזדמנויות כלכליות חדשות ורבות הן למדינה, הן לעיר ולאזרע והן לפרט. אי-ኒצולו של חלון הזדמנויות זה יביא לאבדן מכפיל כלכלי חשוב ולירידת כושר התחרות של המדינה ושל אטריה התעשייתית, ביחס למוקומות אלטרנטיביים בארץות השכנות. כל מה שנדרש הוא מערכת פיקוח ובקרה מושכלת, שתשמור על ניטוב נכון של ההשפעות הכלכליות החיויבות של הענף.

בדיוון הציבורי בישראל, טענות אלה מהוות מעין אקסיות. הן מזינות את הדיוון אבל ללא בדיקה וליבור שיטתיים וובן נשאות בגדר קביעות אינטואטיביות. אין ספק כי פיתוח ענף הימורים אמור להבא בעקבותיו הזדמנויות כלכליות. אולם השאלה היא, מי רווח וממי יפסיד מההזדמנויות אלה?

טענה בסיסית העומדת ברקע הדיון בנושא ההימורים היא, כי עף זה שונה מאוד מענפים כלכליים אחרים. מקדמי הענף עושים רבות כדי להוכיח שאין פני הדברים כך וכי החששות לגבי הענף יסודם בתפיסה מוטעית, בדבר השפעותיו הכלכליות והחברתיות. פרק זה זון במאפיינים העיקריים של ההימורים, בדברים המבדילים ענף זה מענפי כלכלה אחרים ובשונות במאפיינים בין ובתוך אתרי ההימורים השונים.

נאמנותו הcpfולה של השלטון המרכזי

כבר ציינה העובדה כי מקדם הענף העיקרי והגלו依 ביוטר הוא השלטון המרכזי. דבר זה כשלעצמם אינו חריג ואני עדים לכוניסתה של המדינה לתחומיים שונים של הכלכלה, במיחוד כאשר נוצרים 'כישורי שוק' (כגון באספקות מוצרים ציבוריים וכasher נוצרות השפעות חיצוניתות שליליות). אולם, תפקידו הCPF של השלטון המרכזי, מקדם הענף מחד גיסא ומכפחק עליו מאידך גיסא, יוצר גם חיכוכים ונאמנות כפולה. חובת הממשלה היא להגן על אזרחיה וזאת היא עשוה באמצעות חקיקה בתחוםים שונים, כגון תנאי עבודה, בטיחות, סביבה, זכויות האזרח וכו'. ניתן לטעון כי החופש להמר הוא אחת הזכויות שהממשלה חייבת לעגן בחקיקה. אולם, הממשלה גם מודעת לכך כי חקיקה כזו טומנת בחובה עלויות פרטיות וציבוריות, הנובעות מכך שאלפים של אנשים למעגל הימורים. עלויות אלו עלולות להכביר, הן כספית והן חברתיות, על הציבור שעליו מחויבת הממשלה להגן.

מעגל זה של נאמנות CPF כפולה מסתען כאשר הממשלה עוברת מתקיף של 'מאפשר' ל�택ף של 'מקדם'. בזה שונה ענף ההימורים מענפים כלכליים אחרים. היהות ושלטונו המרכזי חייב לפתח על הענף כדי למנע את התפשטותן של השפעות חיצוניתות שליליות, הוא ייטה ליצור תנאי מונופול עבור מפעיל הקזינו; מספר מצומצם של זכיינים מקבלים הגנה על ידי החוק, דבר המונע תחרות. כך, במידה ונפתח קזינו המתחrho עם עסקים קיימים בתחום הבידור והאוכל, בעלי מועדונים ומוסדות מקומיים העלולים להיפגע מונועים מלהתחרות עם הקזינו ולהעמיד מכונות מזל וכו' בתבי Usk שליהם. באופן פרודוקסלי, ככל שענף ההימורים מתבסס והולך הדרישות של פיקוח ורגולציה המועלות על ידי נציגי הענף, מטעמות וחולכות ולא להיפך. אין כך פני הדברים בענפים אחרים. לדוגמה, במידה בה רשות מקומית מצליחה למשוך חנות כל-בו לעיר אין היא יכולה למנוע מchnioot אחרות בעיר למכור מוצרים דומים לאלה הנמכרים בחתונות הכל-בו.

מאפיין נוסף שמספריד בין ענף ההימורים לבין פעילות כלכלית אחרת הוא נושא ההתמכרות. בכל פעילות כלכלית אחרת לא קיים חשש של התמכרות ועל כן, אין עניין במחיר הפרטיו והציבורי שהוא גובה. שלא כבענף ההימורים אין סכנה, למשל, להתמכרות הציבור למוציארי חנות כל-בו.

התפתחות הענף - תוצאה של 'ג'לישה'

ניתן לומר שההתפתחות הענף מאופיינית על ידי ג'לישה, הן מבחינת מגוון ולסוג ההימורים המוצעים, והן מבחינת הڳואגרפית של הענף. למרות שההתעניינות בתחום זה היא חלק מחייב כללי אחר דרכם לגוון את הבסיס הכלכלי המקומי, הניסיון להקים או להרחיב את פעילות ההימורים מבוססת בדרך כלל על ראייה קצרה-טוויה, המונעת על ידי תחרות עם רשותות סמכות וחיקוי של דגמים מצחיקים בערים אחרות (Goodman, 1994). לעומתים עיר או אזור יאמצו כוון זה בהדר אלטרנטיבנה כלכלית אחרת גם ללא התלהבות יתר מן המהלך, בבחינת 'נבי'ת הצידה ונכירות את השrzy'. לעיתים קיים גם רצף של התפתחויות בתחום ענף ההימורים, המוביל בסופו של דבר למון אישור להפעלת הקזינו.

התהליך שבמהלכו הופכים ההימורים מוכרים ולגיטימיים בחברה יכול להתחילה עם פעילות תמיינה בתחום ההಗROLות. נתיב ההתקפות מתחליל בדרך כלל בהಗROLות יהודיות, המתפתחות להגROLות שבועיות ומשם להגROLות אוטומטיות מסווג גראד זוכה. מאלה מתפתחים משחקים רולטה למיניהם ומconomics מזל, וממצב זה קירה הדורך לקזינו. רוב המקומות שהתריוו בתיא קזינו בחמש השנים האחרונות עקבו במידה זו או אחרת תהליכי התפתחות זה. לדוגמה, מדינת קוונטיקט הנהיגה הגROLה בשנות ה-70 ועשורה לאחר מכון התירה התרבות התרבותית בתחרויות של מרצוי לבים וסוסים. בשנת 1993 חוקק חוק להסדר הפעלת בתיא קזינו. בגין ג'רסי, התירו הימורים על מרצוי טוסים בשנות ה-50, הגROLת כל-מדינה בשנת 1969 ואישרו הקמת בתיא קזינו באטלנטיק סייטי ב-1978.

עוד דוגמה מארצות הברית המשלבת גליית סוג ההימורים עם גישה מרוחבת היא המקרה של ההימורים במדינת אילינוי (Goodman, 1995; Truitt, 1996). מדינה חקלאית זו סבלה מצמצום ענפה העיקריים (מושרכי חקלאות, מכון חקלאי ותעשייתי) במהלך שנות השמונים. בשנת 1989 התירו מהחוקי המדינה את הקמתם של בתיא קזינו, בספינות המשייבות לאורך נהר המיסיסיפי. המדינה הציגה צעד זה כחלק מסטרטגי לגוון את הפעולות הכלכלית שלה וליצור אטרקציות תיירותיות עם ספינות הימורים, שהוות העתקים של שירותי המיסיסיפי ההיסטוריות. כדי לקדם את התדמית התיירותית של הפרויקט, הונחו הגבולות רבות, שנעודו לממן את הצד השלייל של ההימורים וליצור תדמויות של 'יבדור משפחתי'. לדוגמה, רק מחיצת משטח הספינות נועד להימורים, משחקי הפוקר נאשו, הוטלה תקרה עליה של חמישה דולרים על גובה ההימורים ושל מאתים Dolars על גובה החפסדים, חזית הספינה הייתה צריכה להידמות לשירות המיסיסיפי של המאה הקודמת, הספינות חוויבו למכור עבורות יד של אומנים מקומיים, להקצת שטח למשחקי ילדים ולשייט לאורך המיסיסיפי במסלול בעל ערך נזוי.

בשנת 1992, המדינות השכנות, אילינוי ומיסיסיפי, הגובלות אף הן בנهر המיסיסיפי, התירו את ההימורים בתחוםיהן. כדי להתרומות בספינות ההימורים של אילינוי הן החליטו להתר את כל סוג

ההימורים בספינות שנרשמו במדינתהן ולא להגביל את גובה ההימור. מעבר לכך, מדינת מיסיסipi אפיו לא חיבנה את ספינותיה לשוט נהר. באותה שנה ספינות ההימורים של מדינת איווה עברו לעגון ולהרשות מדינת מיסיסipi. עם מעבר זה, אבדו לאיווה כ-600 מקומות תעסוקה וירדו לטמיון ציפיות רבות לפיתוח כלכלי מקומי על בסיס ענף ההימורים, שטיפחו ערים קטנות לאורוך המיסיסipi.

כדי לא להיפלט ממערכות תחרותיות זו, הגיבה מדינת איווה בשנת 1994 בהקלות נספות על חוקי ההימורים במדינה. מעתה, כל שטח ספינות ההימורים יכול היה לשמש למטרת ההימורים, הותרו ההימורים סביר לשעון, והופחתו שיעורי המש על ההימורים והוקלה הדרישת של שיט לאורוך הנהר.

לסיפור זה לקחים מספר. ראשית, הוא מצביע על התרכחות באמצעות גישה המאפיינת את הענף. כתוצאה מלחצים תחרותיים הענף מתרכב, הן ביחס למגוון ההימורים המוצעים והן ביחס לכינתו למקומות חדשים. התפתחות זו אינה מתוכננת וקשה לחזותה מראש. שנית, הדוגמה מראה את החלצים על ערים ואזורים להישאר תחרותיים. במקרה בה נוצרת תלוות של השלטון המקומי או המרכזי בהכנסות הקזינו, הוא לא יוותר בנקל על תגמולים אלה. אפשר להיכנס בקלות רבה לתוך מערכות זו אבל קשה הרבה יותר לפרק ממנה לאחר מכן. לבסוף, הדוגמה מדינת איווה מדגישה את שבירות הדימיון של יידור משפחתי, שגורמים הפועלים בענף מהנים לטפה. האינטרס הכלכלי החזק והסיכויים להווים מהירים אינם תמיד תואמים דימוי זה.

שונות במגוון הפעולות

כשדנים בנושא זה חשוב להפריד לא רק בין בתים קזינו לבין פעילות אחרת בתחום ההימורים (דומי-קזינו - casino-style), כגון הגרלות והתערבותות למיניהם, אלא חשוב גם להבחין בין הפלחים השונים של ענף בתים קזינו עצמו. ענף זה אינו עשוי מנסה אחת. קיימים טיפוסים שונים של בתים קזינו, כגון אלה המאפשרים סיכון נמוכים לעומת עונת אלה שאינם מגבלים את גובה ההימור (low stakes stakes לעומת high stakes); ספינות ההימורים השטות נהרות לעומת אלה העוגנות בנהר (riverboat); בתים קזינו באזוריים כפריים לעומת עונת אלה חלק מיתשלבות בידורי במרקזים עירוניים וכך'. כמובן, שהყיק פועלות ההימורים ואופיה בסוגים השונים של בתים קזינו עשויים גם לגרום להשפעות עירוניות ואזריות דיפרנציאליות.

יתר על כן, קיימות שונות בין סוגים ומגווני ההימורים המתנהלים בין בתים קזינו. התפיסה המקובלת היא שפעולות זו מתרכזות במשחקי שולחן בלבד, כגון רולטה, בלאק גיאק, קרaps ועוד'. תפיסה זו עדין תקיפה באשר לבתי קזינו אירופיים קטנים, המנסים לשמור תדמית יוקרתית. בתים קזינו באנגליה למשל, מספר משחקי השולחן במוצע הוא שנים-עשר ומספר מכונות המזל (כתוצאה מחוק מקומי) הוא רק שתיים (InterGaming, 1995). בארצות אירופיות אחרות מדובר בשלשים עד חמישים משחקי שולחן במוצע בבית קזינו ובמאה עד מאתיים מכונות מזל. סך כל הביקוש הנוכחי של השוק האירופי מוערך בכ-300, 3,300 משחקי שולחן ובכ-16,000 משחקי מזל (InterGaming, 1996a).

בחולקה בין מכונות המזל לבין משחקים שלחן, הכנסה העיקרית הולכת ועוברת נמשקי השולחן המסורתיים למכונות המזל למיניהם, כגון וידיאו פוקר, קרנו ועוד". הכנסות אלה מהוות את הנתח העיקרי מ פעילותיהם המתקיימת בכתי קזינו, דבר שבולט בעיקר בארצות הברית. בלאס וגאס ובטלנטיק סיטי חלקה של הכנסה הכוללת הנובעת מהימורי השולחן המסורתיים הולך וקטן לאורך זמן. לדוגמה, באטלנטיק סיטי חלקם של משחקים שלחן המזל תורמות הכנסות ב-1981-1984achiho ב-1993 (Goodman, 1994). גם בלאס וגאס מכונות המזל תורמות כ-58achiho מכלל הכנסות של בתיה הקזינו בעיר ומשחקי שלחן רק 42achiho. בשנת 1992 מהמרים המירו כ-143 מיליון דולר בממשחקי שלחן בתיה הקזינו בשני המקומות האלה אבל הכנסות בתיה הקזינו שנבעו מהימורים בשתי הערים, הסתכמו רק ב-3 מיליון דולר. לעומת זאת, פדיון מכלל הזרים באותה שנה הסתכם ב-95 מיליון דולר והכנסות בתיה הקזינו היו כ-5 מיליון דולר (Goodman, 1995). במדינות אחרות שהתיירו בתיה הקזינו לאחרונה, היחסים הם קיצוניים עוד יותר. בקולורדו למשל, כמעט 90achiho מפעילות בתיה הקזינו נובעת מכונות מזל ובאיווח מגיע שיעור זה ל-93achiho.

שונות בין מקומות

חיות והקמת בתיה הקזינו ברוב הארצות היא פעולה המבוצעת מכוח החוק, הבדלים באקלים התחיקתי בין מדינות עשויים להסביר את תפירות ההימורים בינהן, את אופיה ואת דרך התפתחותה.

התרכבות ההימורים וחדרתם לרוב ארצות העולם היא תופעה חדשה יחסית. ההימורים היו נחלתה של האצולה של מרכז אירופה כבר במאה ה-18 ובאותרי נופש כגון קאן ובין צרפת, מונטה קרלו, ובאזור-באזור בגרמניה נודעה מסורת ארוכת שנים של בתיה הקזינו ומוסудוני הימורים יokers. אולם, החשפה האמריקאית פועلت בשנים האחרונות לפתח את שורות המהמרים, להביא בתיה הקזינו למיעמד הפועלים ולהציג מגוון רחב יותר של סוגי הימורים במתקנים גדולים בהרבה מאשר נהוגים עד סוף שנות השמונים. כך, בתיה הקזינו של שנות התשעים שפתחו לאחרונה, לדוגמה בפורטו קראאס (יוון), סנט וינסנט (איטליה), שכבניגן (הולנד) וקזינו 2000 (בלוקסמבורג), כולם בתיה הימורים בסזר גולד בינויו (עד 70 שלוחנות ו-500 מכונות מזל), כולם פונים לקהל הרחב וכולם מציעיםסוגי הימורים מגוונים.

התרכבות ההימורים היא גם תופעה חדשה בארצות הברית. עד לשנת 1989 היו רק שתי מדינות - נבדה וניו גרסיס - שהתיירו הפעלת בתיה קזינו. מאז, התווסף עוד 10 מדינות שהן פועלות בתיה קזינו, ומספר זה אינו כולל את 18 המדינות הנוספות בהן מותרת הפעלת בתיה הימורים בשמרות של האינדיאנים. אם כן, גם בארצות הברית גידול זה מהוווה תופעה חדשה יחסית, וההעניניות בבית הקזינו ככלי לפיתוח מקומי הואה רק בעשור השני האחרון.

בארצות הברית היקף הפעולות של ענף בתיה הקזינו הוא ממשותי ביותר. בשתי המדינות שהן קיימות בתחום זהה, נבדה וניו גרסיס, הכנסות הענף (בלא ספינות הימורים, הימורים למטרות צדקה ובתי קזינו בשמרות האינדיאנים) הגיעו בשנת 1994 ל-6.7-3.4 מיליארד דולר ו-1.5 מיליארד דולר בהתאם. במוצע שנות השמונים, מדינת נבדה הייתה המדינה בעלת שיעור ריבוי

האוכלוסייה הגבולה ביוטר ברוחבי ארצות הברית (יותר מ-50 אחוז), שהסתכם ב-1.2 מיליון נפשות ב-1990. הטלת המסים על הימורים מסתכמה בכ-40 אחוז מכלל תקציב המדינה השנתי. כרבע מכלל תעסוקות נבאודה קשור ישירות בענף ההימורים ובענפים נלווים (כגון מסחר, אירוח ואוכל). ורביעי נוסף של הפעולות העסקית במדינה נובע באופן עיקף מענף זה (Hunter and Bleinberger, 1995).

מרכזו של צמיחה הוא כמונה העיר לאס וגאס, בה יותר מ-30 אחוז מהבוזה מועסקים בענף בתיה הקזינו ובענפים הנלווים לו, כगון מסעדות ובתי מלון. עיר זו מהווה אב-טיפוס של פיתוח-באמצעות-קזינו אך באותה מידת היא גם מהווה דוגמ' ייחודי, וכמעט בלתי ניתן לחיקוי. לאורך תקופה של כ-30 שנהעיר זו מצליחה לייצר זמומי של מרכז בילוי לאומי וולמי - תזרמת שבסמידה מסוימת מגשימה את עצמה. כתוצאה לכך, מצליחה היום לאס וגאס לפתח פעילותות כלכליות נוספת על גבו של ענף ההימורים, כגון פעילותות בתחום הכנסים. היום היא העיר בעלת שיעור הגייזל הגבוה ביותר מבין ערי הכנסים בארצות הברית ונמנית עם ערי הכנסים המובילים בעולם. היא גם בעלת שלושה-עשר מתחמים בתיהם הגדולים ביותר בעולם, כולם בתים מלון המהווים גם חלק מיתשלבות של הימורים' (Zelinsky, 1994).

במדינת ניו גראס, העיר אטלנטיק סיטי מוחוה את מוקד הצמיחה. מדינה זו תירה את הפעלתם של בתיה הקזינו בשנת 1978 ועד אמצע שנות ה-80 משכו בתיה הקזינו בעיר כ-30 מיליון נפשות כל שנה. סך כל עסקים הימורים במדינה (בתיה הקזינו, הגרלות, הימורי סוסים וכו') תורמים כ-7 אחוזים מהכנסות השנתיות של המדינה, מעסיקים באופן ישיר כ-40,000 עובדים (כ-2.5 אחוזים מכלל התעסוקה במדינה) ומהם נגורים כ-3 אחוזים מסק' כל הכנסת משקי הבית במדינה (Goodman, 1995).

אולם ציפיות שהפעולות בענף ההימורים תביא לחידוש התשתיות העירונית המיזדרת, ליצירת תעסוקה ולהחייאתו של אזור עירוני בתהליך של דעיכה, אין מוגשות. על אף ההכנסה השנתית שהיא מניבה למדינה, אטלנטיק סיטי מתפקדת מבחינה כלכלית כאי בודד. היא אינה מקרינה השפעות חייזניות חייבות בתחום התעסוקה והכנסה המקומיות ואינה יוצרת קשרים כלכליים נרחבים באזור (Sternlieb and Hughes, 1983). יש הטוענים שההכנסות מפעילות הימורים אפילו בתחום הדירות ומחירי נדלין (Friedman et. al., 1989). יתרה מזו, מאז תחילת שנות התשעים ניכרת האטה בענף זה כאשר מדיניות שכנות כגון קוונטיקט מתחילה לנגור בחלוקת של ניו גראס ואחרות כדוגמת ניו יורק, פנסילבניה ומרילנד שוקלת אף הן התורת פעילותות בתחום הקזינו.

במדינות היחדשות בתחום, הכנסות מבתי הקזינו נموכות בהרבה אבל עדין ניכרות. לדוגמה, במדינת מייסיסipi נרשמה עלייה בהכנסות של 85 אחוז בהכנסות לשנים 1994-1993, שהסתכמה ב-1.4 מיליארד דולר ב-1994. גם במדינת אילינוי רשם שיעור גידול חד מאד (62 אחוז) בין השנים 1994-1993, שהסתכם בהכנסה של 980 מיליון דולר ב-1994. ברור כי המשמעות של מספרים אלה לפיתוח הכלכלי המקומי קשורה בשיעורי המס שהם מניבים לרשות המקומיות והאזוריות. שיעורים אלה משתנים ממקום ונגבים בדרך כלל בשיעור של 20 אחוז או יותר על כל הכנסה ברוטו מעל תקווה מסוימת (כגון 3 מיליון דולר, כפי שנחוג במדינת אילינוי).

חשיבותו של לאס וגאס ושל אטלנטיק סיטי אינו כשלעצמו ולוונטי לרוב המקומות הרואים ב בתים קוֹזִינוּ כל ל皮ותה הכלכלת המקומית. החשיבות של שני מקרים קיצוניים אלה היא בכך שהם מותווים את הגבולות האפשריים של הפיתוח הכלכלי על בסיס הימורים. בכך הם מהווים שני קצוטות של רצף, המתראר את האופציות השונות לפיתוח. בקצה האחד ניצבת לאס וגאס המשמלה את הפיתוח העירוני והאזור על בסיס השקעות אדריכלות בתים הימורים ראותונאים, בתוך מדינה מרוחקת שהיתה דיללת אוכלוסין ופעילות כלכלית. פיתוח זה מתבסס על משיכת ביקושים חזק (תיירים) ויצירת מעון ענף-ייצוא. בקצה השני ניצבת אטלנטיק סיטי המדגימה את הניסיון של החיה אזור עירוני בתוך מרכם מגולגולתני, בעל אוכלוסייה צפופה וככליה מפותחת ורחבה. פיתוח זה מושתת על השקעות כבדות בתשתיות להימורים, על משיכת ביקושים מקומיים ועל יצירת ענף המספק שירותים מקומיים.

התפתחות הענף באוסטרליה מתאפיינת בנטייה חזקה להקמת בתים קוֹזִינוּ בערים הגדלות. האישורים הרשוניים להפעלת בתים קוֹזִינוּ, שננתנו לפני יותר מעשרים שנה, אמורים ואו את הקזינו ככלי לפיתוח אזורים מרוחקים, כגון תזרענית וככלי לייצור תעסוקה למעוטי יכולת לאזורים אלה. אולם הגל הגדול של פיתוח בענף, המתרחש מאז תחילת שנות התשעים בידי תנועת המרכז, כמו רובו כבלו מעוגן בערים הגדלות (Hall and Hamon, 1996). כך, נטפסים בתים הימורים, כמו אטלנטיק סיטי, ככלי להחייאת תשתיות עירונית מידידות, כגון בריזביין וקבנברה. במלבורן ובסידני פיתוח בתים הימורים נחשב אמצעי אחד מתוך מכלול של תכניות פיתוח לתירועים עירוניים, המשלבות פיתוח חופים, בניית מריונות ומרכזי קונגרסים יחד עם פתיחת בתים קוֹזִינוּ.

למרות שדוגמאות אלה מתפתחות בהקשרים עירוניים מובהקים, הגיעו המסורתית לפיתוח הקזינו היתה לחפש את המיקום המרוחק והכפרי. באירופה מדובר בערי קיט ואטררי נופש שבו מקומות ההתקבצות והבילוי של המעמדות הגבוהים. בארצות הברית רוחה תפיסה ולפיה מקום בעירים קטנות ומרוחקות יגביר את החשיפה של גורמים פליליים וירתיע את הפשע המאורגן מהiqנס לענף ומעבר לכך, חיכוך המרחק ועלות ההגעה למקום מבודד ירחיקו גם את ההמנונים העירוניים מיפויי ההימורים. חשיבה זו עמדה בבסיס התפתחותה של לאס וגאס בשנות ה-30 והיא המשיכה להתנות את המדיניות הציבורית בארצות הברית עד סוף שנות השמונים.

התפנית חלה בתחילת שנות התשעים, כאשר ערים תעשייתיות קטנות במדינות כמו אילינוי, מיסיסיפי ואיוווה החלו לחפש פתרונות לכללים דומים של טפניות הימורים, ולספק שירותים לימורים לשוק המקומי המורכב ממפעדות נזוכים.

בשנת 1992 הייתה העיר ניו אורלינס לעיר הדולה הראשונה מאז אטלנטיק סיטי לאשר הקמת קוֹזִינוּ. כתוצאה של גורמי תיירות בעיר,منع האישור שנינתן את האפשרות לבנות חדרי מלון או מסעדות עם הקזינו וליצור קומפלקס תיירותי-ቢידורי. הקזינו נפתח ב-1995, נקלע לקשיים כספיים מיד ונסגר שנה לאחר מכן. כך, משך תקופה של יותר מ-20 שנה לא נפתח קוֹזִינוּ אחד בעיר גודלה בארצות הברית. אולם, עיריות ניו אורלינס פתחה את הסכרים ועד שנת 1995 ערים גדולות רבות, כגון שיקגו (פרויקט של ארבעה בתים קוֹזִינוּ בפרויקט בערך של שני מיליארדי דולר), דטרויט, פילדלפיה, בלטימור ופיטסבורג ניסו قولןקדם את הנושא. قولן משימות מוקדי

אזורים מטרופוליניים וחולשות על שוקים אדירים של מהמרים פוטנציאליים. אולם, הניסיון הכספי בניו אורלינס וסימני הרוויה בענף תרמו לכך שככל התוכניות הללו נשאו על הניר בלבד.

גם באירופה קיימת עד היום מסורת אנט-עירונית בכל הקשור לפיתוח הקזינו. חוקי עזר שונים ומשונים גורמים להגבלות לMINIMUM על התפתחות הענף בערים מרכזיות. לדוגמה, בעיר פריז חל איסור על פיתוח בתים קזינו ובספרד האיסור על בתים קזינו עירוניים חל על ערים שמנועות יותר מ-300,000 תושבים.

לסיום, לערים ולאזורים המהמנים מנו' לפיתוח מקומי תוך פרק זמן קצר, קשה מאוד לעמוד בפני פיתויי הקזינו. חרף בלימת-מה ב策מיה הענף לאחרונה, מדובר בפעולות כלכליות עלת התקף ניכר, היוצרת ציפיות לרוחחים נקיים עבור הרשות העירונית או האזורית. היהות וקיומו של הענף מותבע מכך החוק, לשטון המركזי יש תפkid מכריע בפתיחה אפשריות בתחום ההימורים. ממשות רבות אף עכבות מתקיד פסיבי של מאפשר לתפקיד אקטיבי של 'מקדים' - דבר המעיד אותו במצב של סתירה בין חשיפת הציבור להימורים לבין חובתו להגן עליו מפני חלק מהשפעות-הלוואי הבלתי רצויות הקשורות בענף. תהליך ההתפתחות של הענף הוא באמצעות גלישתי'ן ביחס למגוון מוצרי ההימורים המוצעים לציבור והן ביחס לפריסתו הוגרפית. פרישה זו מושפעת מהטיה אנט-עירונית שאפיינה את התפתחות הענף עד לאחרונה. התරבותות ההימורים היא בדרך כלל תוצאה של חיקוי ותחרות עם רשיונות קרובות. הרחבה זו נעדרת תכנון ומדיניות ומונעת על ידי תפיסה של אם אנו לא נקים קזינו, אזី העיר הקרובה תעשה זאת במקומנו'.

עד לאחרונה, היה מחסור רציני בערכות אמינות ואובייקטיביות של השפעות כלכליות-מרחביות הנוגעות לפתחה בתיה הימורים. במקרים רבים, קובעי מדיניות מקבלים ללא עורין את הערכות של גורמים הקשורים בענף או את העבודות המומלצות על ידי גופים בעלי עניין, ועל בסיס ידע זה פועלו כדי לקדם את התחום. לעיתים, היתרונות הכלכליים הנובעים מפתחת הקזינו נראו כה רבים ומשמעותיים עד כדי ביטול כל טענה נגדית אפשרית. היקפי התעסוקה, ההכנסה והטלת המסים המקומיים נקבעו כבלתי ניתנים לשיללה. לפי תפיסה זו, גם אם היו קיימות הוצאות או השפעות חייזריות שליליות הנובעות מהענף הן לא היו מתקרכות בסדר גודל לחייב היתרונות הכספיים ועצמתם.

בשנים האחרונות הופיעו מחקרים מספר שהוכיחו כי תביעה זו יסודה בטוענת. לא רק שפתרונות השילוקים אין מבוטלות בהיקפיהם אלא גם היתרונות הכלכליים מנופחים בדרך כלל כתוצאה מתפיסה מוטעת, המשפיעה על דרך הערכתן.

היתרונות

כפי שנאמר לעיל, כמעט כל הטענות המצדדות בענף ככללי לפיתוח מקומי חגורות סביב היתרונות הכלכליים הגלומים בו. בהנחה כי קיים ביקוש מסוים להימורים, השחרור של ביקוש זה וניתומו למסגרות מボקרות (מוניופוליסטיות), הנקבעות על ידי הממשלה, מאפשר לבני קזינו ולగורמים אחרים (כולל הממשלה) לגבות רנטות כלכליות גבוהות, לפחות בשלבים ההתחלתיים של התפתחות הענף. גם ברמה המקומית, ערים ואזורים שמצליחים לזכק קדימה לפני מקומות אחרים, יכולים לגרוף רוחים מונופוליסטיים לתקופה מסוימת. בנשיאות אלו ברור כי היתרונות הכלכליים יהיו משמעתיים ביותר. מצב זה שrir בכניסתו של כל מוצר חדש לשוק. יתרונים מקומיות ייצור מסוגלים להרווח וווחים 'א-נוורמליים' לתקופה מסוימת, כל עוד הם שומרם על יתרון היחסי.

גם הרצן אמר להרווח מ对照检查 זה של כניסה מוצר חדש לשוק. הרווח שלו בא לידי ביטוי בשודך לצרכן, הנותר מכubber ממוצר שהוא אסור למוצר שעכשו מותר. כל זה תקיי כל עוד ניתן לטען כי ענף ההימורים מהווה פעילות כלכלית 'נוורמלית', בעלת אותן תוכנות של כל מוצר או שירות אחר. אולם קיימים מאפיינים ייחודיים לענף ההימורים העשויים להפריך טענה זו, כגון

הנטיה להתקשרות, ההסתמכות על פעילות בלתי רצינלית וכן. אי לך, לא ניתן לאמוד את היתרונות הכלכליים ואת הרוחחה הציבורית בהתאם כלים ומדדים המשמשים בתנאי שוק רגילים.

ברמה המקומית, היתרונות לעיר ולאזר קלים יותר לזיהוי. בינהם ניתן למנות:

- **הכנסות ותעסוקה מקומית.** בתחום הפיתוח הכלכלי המקומי, התוספת הצפואה בהכנסה ובתעסוקה מקומית, מהווה אחת החיציקות העיקריות לאישורו של הקזינו. כמעט כל עבודות ההערכה מצביעות על השפעות חיוביות אלו. מעבר להשפעות הישירות של הקזינו בתחום התעסוקה וההכנסה קיימות גם השפעות עקיפות, הנובעות מביקוש הענף למוצרים ולשירותים (ביקוש לעניות הכלכליות המשרתת את הקזינו) ומוחוזרי הביקושים המשניים הנוצרים מביבוקשי משקי בית הקשורים בענף (יחס השפעה הנובעת - induced impact). סך כל הביקושים האלה בכלכלת המקומית בא לידי ביטוי במכפיל הכלכלי שיצר הענף בתחום התעסוקה, ההכנסה והתפוקה (מכירות) המקומית.

מכפיל זה מבטא את סך כל האינטראקציות הכלכליות המקומיות הנוצרות מפעולות הקזינו (השפעות הישירות, ההשפעות העקיפות וההשפעות הנובעות). גודל המכפיל מלמד על מידת ההתנגדות של הגירוי הראשוני של הקזינו במקומי. הוא משקף את סך כל הימחזורים או היגולומים של ההשפעה הישירה של הקזינו עד שהיא 'בורחת' החוצה מהכלכלה המקומית. ככל שהכלכלה המקומית רחבה ומפותחת יותר ממחינות קשרים בין-ענפים, אזי מספר השירותים שנוצרים מההשפעה הראשונית יהיה גדול יותר, והמכפיל אף הוא יגדל בהתאם. ככל שהמשק המקומי הוא צר יותר, אזי סיכויי 'הבריח' של ההשפעה הישירה של הקזינו יהיו גבוהים יותר והמכפיל יהיה קטן. גודלו של המכפיל הכלכלי המקומי מותנה אם כן, בהארתו בכלכלת המקומית. במידה והוא 'זולף' החוצה, השפעתו המקומית אובדת. במקרים מסוימים קטנים ובلت-מופתחים סיכויי הזדיפה הם הגודלים ביותר.

אי לך, גודל המכפיל הכלכלי הנובע מפעולות הקזינו עשוי להשנות, בהתאם לתוכנות המשק המקומי. באופן עקרוני, המכפלים הקשורים בקזינו (או בענף ההימורים) אינם ניתנים לחילופה בין-מקומית. אולם, היות ומבנה פעילות הקזינו מורכב ממרכיבים זמינים בכל מקום (משמעותה, אוכל, שירותים אישיים וכו'), סדר הגודל של ההשפעות עשוי להיות דומה, ללא התחשבות במיקום הספציפי של הקזינו.

ההערכה של השפעות אלו נעשית, במקרים רבים, באמצעות מודל תשומה-תפוקה אורי, שבו הקזינו 'ונשתל' בתוך לוח העסקאות הבין-ענפיות כדי להיזמות לענף כלכלי. דוגמה לעובודה מסוג זה היא ההערכה של השפעות בתיה הקזינו על ושו קאונטי (Washaw County) במדינת נבדה. אזור זה כולל את כל בתיה הקזינו בעיר המשנה מחוץ ללאס וגאס, כגון העיר רנו (Reno) והעיר ספאරקס (Sparks). לפי הערכה זו, ענף בתיה ההימורים יצר 42,300 מקומות תעסוקה (השפעה ישירה ועקיפה) באזורי המהווים כ-30 אחוז מכל התעסוקה באזור. מעבר לכך, 50 אחוז בקרב ממס המכירות המקומי נבעו מפעילות מקומיות של ענף ההימורים וכ-15 אחוז מכל ההכנסות המקומיות. מכפיל ההכנסה המקומית הוערך כ-1.71 (Borden et al., 1996).

בבדיקה דומה נערכה ביחס להשפעות ענף ההימורים על אזור אטלנטי קאונטי (Atlantic County) במדינת ניו ג'רזי, הכוללת את העיר אטלנטי סיטי (Braunlich, 1966). התעסוקה היישורה והעקיפה שנבעה מפעילות ענף זה הסתכימה בכ-70,000 מיעסקים בדורות מדינת ניו ג'רזי, ובאטלנטי

קאווני היונה הענף כ-43 אחוז מ כלל התעסוקה באזור ו-41 אחוז מכלל הכנסתות האזרע בשנת 1989.

דוגמה נוספת היא הערכה ביחס להקמתם המתוכנן של ארבעה בתים קזינו במדינת דרום-קרולינה. במקרה זה, כניסה הענף למدينة אמורה לייצר 31,000 מקומות תעסוקה באופן ישיר ועקיף בטוח הבינוי. כמו כן, הקזינו אמור להעלות את ההכנסה האישית (ישירה ועקיפה) במדינה בסכום כולל של 478 מיליון דולר ואת התפוקה במדינה ב-1.7 מיליארד דולר (University of South Carolina, 1994).

נזכרנו גם בדיקות של ההשפעות העשויות לנובע מבתי קזינו בודדים (קיימים או מתוכננים). לדוגמה, הערכה של ההשפעות הכספיות מказינו-מלון חדש בעיר רנו (Fletcher and Borden, 1994), מتبשת על ההשפעות בתחום ההכנסה והטעסוקה כתוצאה מתוספת חדר מלון אחד. כל חדר נוסף צפוי לייצר תוספת של 100,000 דולר בהכנסה ישירה ועוד כ-90,000 דולר בהכנסה מהתוספות עקיפות. מבחינות תעסוקה, כל תוספת של חדר אמור להביא לעוד 2.3 מקומות תעסוקה בכלכלת המקומית. לפי הערכה זו, קזינו-מלון חדש בעיר יבאה בעקבותיו היקף של 327 מיליון דולר בעילות כלכלית חדשה באזור (Washau County) ומזהן זה כ-81 מיליון דולר בהכנסות אישיות של תושבי האזור. כמו כן, השפעתו התעסוקתית הכוללת (השפעה ישירה ועקיפה) נאמדת בכ-3,966 משרות חדשות באזור.

דוגמה זו מדגישה את היקף ההשפעה המוערך של הקזינו על המשק המקומי. הערכות אחרות מפליגות עוד יותר, כגון הערכה של קזינו חדש בניו אורלינס שבה ההשפעה התעסוקתית הכוללת (ישירה ועקיפה) נאמדת בכ-14,000 (Ryan et al., 1990) והערכת תשЛОבת של בתים קזינו בשיקגו שבה התעסוקה הכוללת מוערכת בין 13,000-29,000 (Goodman, 1994). על אף שאפשר להתוויך על היקף האבסולוטי של התעסוקה הכספייה, אין להתחש לעובדה שהקמת קזינו עשויה לשמש הזורקה רצינית של פעילות כלכלת המקומית, בעלות השפעה המורגשת בטוויה קצר יחסית.

• **עליה בערבי הנדל"ן והמסים המקומיים.** מעבר להשפעות בתחום ההכנסה והטעסוקה המקומית, קיימות גם מעילות מקומיות בתחום הטלת המיסים המקומיים (ארוננה, מס מכירות/ערך מסוים לאומי, מס הימורים מקומי) והכנסות הנובעות מרישיונות ומסים ייחודיים על מוצריים הנמכרים בקזינו ושירותיו הנלוויים, כגון משקאות חריפים וכו'. בתחום הנדל"ן מחקרים רבים מצביעים על קשר חובי ומובחן בין קרבה לבתי קזינו לבין ערך הנדל"ן (Buck et al., 1991; Stemlieb and Hughes, 1983).

בשנות השמונים לאחר התרת הקזינו באטלנטיק סיטי הגיעו מהרי הנדל"ן והיקפי העסקאות במאות אחוזים, ושווין של תשע התשלבות קזינו-מלון בעיר במחצית שנות השמונים הוערך כחצי ערך השווי של סך כל הנדל"ן בעיר. בתקופה שבין השנים 1984-1978 שלים ענף בתים קזינו באטלנטיק סיטי 200 מיליון דולר בתשלומי ארוננה לרשות המקומית וכ-600 מיליון דולר למدينة ניו ג'רזי, בתור מס על רווחי הימורים. חשוב לציין כי בשנות השבעים, בתקופת טרום בהלת הקזינו, כ-23 אחוז מכלל המבנים והדירות באטלנטיק סיטי נחשבו לת-תקנים, והעיר התאפיינה על ידי מרכז עירוני ורצועת קיט בשלבי דעיכה מתקדמים (Stemlieb and Hughes, 1983).

עד שנת 1994, אטלנטיק סיטי הצליחה למשוך כ-5 מיליארד דולר השקעה בענף, שהסתכמה בבניית 12 בתים קזינו-מלון. תגופה זו המריאה את הערך המוערך של סך כל הנדל"ן בעיר מ-655 מיליון דולר בשנת 1979 ל-6.1 מיליארד דולר בשנת 1993, עלייה של 1,900 אחוז (Braunlich, 1996). באותה תקופה, עלה משקלת של סך כל הארנוונה המקומית ששולמה על ידי בתים ההימורים מותן סך כל הארנוונות בעיר מחמישה עשר אחוז לשבעים אחוז. לא ניתן אם כן להתחש לממדיהם הכספיים הכלכליים במרקחה ייחודי זה. חשוב גם לציין כי צמיחה זו הושגה בתנאי מונופול מרחבי, כאשר המדיניות השכנות היסטו להיכנס לענף ההימורים ובכך אפשרו למדינת ניו ג'רזי נגישות בלעדית לשוק מטרופוליני שבוי של מטרופולין ניו יורק. שוק זה מונה כחמשים מיליון נפשות ברדיוס של 300 מייל ותשעה-עשר מיליון מבוגרים בתוך רדיוס של שלוש שעות ברכב. ברורו כי תנאי שוק אלה אינם ניתנים לשחזרה במקומות אחרים.

כאשר מדובר בתרגום הצמיחה הכלכלית לפיתוח הפיזי של אטלנטיק סיטי, אז התוצאות מרשיםות פחות. לאחר המהפק בדימוי העיר ובזהודמנויות הגלומות בה כתוצאה מהказינו, ההמראה התוללה במחורי הנדל"ן והדירות גורמה לעיריקתם של משפחות ובעלי נכסים שלא עמדו בשיעורי הארנוונה הגבוהים מצד אחד, ובפיתויים של מפתחי הנדל"ן מנגד. העליה גם הบรיחה פעילות רבה בתחום המשחר שלא עמדה בתחרות עם תשלבות הקזינו, ולא השכילה להתקיים על בסיס שוק מקומי מצטמק וחולק. התוצאה הייתה שוק נדל"ן דיכוטומי, המאפשר על ידי ערכים גבוהים ביותר בקרבת הקזינו ובירידה חדה בערכי הקרקע ורכיבי מבנים נטושים ומידוזרים ככל שמתורחים והולכים ממנו.

הערכתה לפני מעשה של השפעות מותן אישור לבתי קזינו במדינת מישיגן מגלה, כי סך כל הגבייה מהטלת מסים מקומיים למדינה יסתכם ב-200 עד 250 מיליון דולר מדי שנה. מדובר בהשפעה הכוללת (ישראל ועקיפה) של גביה מס ערך מסוּף מקומי, ארנוונות ומס על הכנסות מהhimors ברמה של 20 עד 25 אחוז (Deloitte and Touche LLP, 1995). מרבית הערים והمدنיות המאפשרות פעילות של קזינו גבוהים 'מס הימורים' בשיעור זה, על אף שגובה המס בمدنיות נבאזה וניו ג'רזי הוא נמוך מעשרה אחוזים.

- **עליה בהשקעות בעיר או באזור.** בתקופות של צמיחה, עליה זו עשוייה להיות נিכרת ביותר. למשל, מוערך כי בתים קזינו באטלנטיק סיטי השקיעו כ-2.2 מיליארד דולר בנדל"ן ובצד (מבנה, אולמות, בתים מלאן ואטרקציות) בין השנים 1984-1978 וhhhskauha הפרטיה הכוללת עד היום על ידי הענף נאמצת ביותר מחמישה מיליארד דולר (Braunlich, 1996). מעבר לכך, ההערכה היא שהענף השקיע כ-500 מיליון דולר בתחום הפיתוח המקומי, כגון בתכניות הבניה והשיקום של יהודיות דייר לקבוצות מעוטתי יכולות. אולם, מבקרים רבים טוענים כי פעילות זו אינה עונה על הציפיות הרבות שתלו בענף כמנוף לפיתוח כלכלי מקומי. באטלנטיק סיטי כנסותם של בתים קזינו נטפה כמנוף לשיקום האזור ולמשמעות השקעות, במיוחד בתחום הדיור והתשתיות (ככישים, חינוך וכו'). אולם, הרשותות מתקשות להכריח גורמים בענף להשתתף בפיתוח האזור והאחרונים טוענים כי השיקום, הפיתוח והתשתיות אינם באחריותם (Stemlieb and Hughes, 1983).

רק בשנים האחרונות מורגשת הצמיחה הכלכלית בתשתיות המבונה של העיר. עד שנת 1984, רוחני הקזינו תרמו מעט מאוד לשיקום הפיזי של העיר, על אף העובדה שהמטרה הציבורית המוצהרת הייתה שיקום העיר על ידי בני קזינו. בשנת 1984 הוקמה קרן לממש את רעיון הקזינו ככלי

לפיתוח העיר, ובתי הקזינו נדרשו להפריש 2.5 אחוזים מכל רוחחים למטרה זו. עד לשנת 1992 קryn זו מינמה, באופן חלקי, תכניות מס'ר לשיכון ציבורי בסכום כולל של 160 מיליון דולר מתוך הכנסות כוללות מהימורים ופעולות נלוות של יותר משלשה מיליארד דולר לשנה בממוצע (Braunlich, 1996). רק משנת 1992 ניכר מאיץ מרוכז יותר לתורם למזמי פיתוח עירוניים כגון יפו פנוי העיר, השבחת תשתיות עירונית וכד'. לא מן הנמנע כי פעילות זו הייתה גם תוצאה של תחרות המסתמנת ממדיניות שכנות המאיימות על תנאי המונופול שמננו נהנית אטלנטיק סיטי באזרע המטרופוליני של ניו יורק.

- **הגברות השיקיפות של פעילות אפורה.** הסדרות חוקיותו של בית קזינו היא דרך אחת למסך פעילות בלתי-חוקית בתחום ההימורים, ולהפוך אותה למפעילות מוחתרתיות בשוק בלתי-פורמלי לפעילות גלויה, מבוקרת ושקופה לשטונות. בזרך זו ניתן לערער את אחיזתם של גורמים פוליליים בתחום החימורים, דבר שניבב תועלות כלכליות לא רק בתחום הטלת המסים אלא גם יפחית הוצאות ועומס בתחום השיטור. מיסוד העוף, והפיקתו לאטרקטיבי לבילוי משפחתי יביאו גם לרווחת המהמרים ובתיו שאן הם חשופים לרמאויות ולמרמות. צפואה גם תועלת כלכלית נוספת בכך שהרווחי הענף יחולקו בצהורה שוויונית יותר.

החסרונות

כאמור, החסרונות המזוהים עם ענף זה באים לידי ביטוי בטענות-נגד בתחום המוסר, בקשר לפשיעה, בניהה להתמכרות ובעוליות החברתיות הנובעות מהם. ברור שלא ניתן להתעלם מטענות אלו אבל הכרעות בעניין זה כמעט תמיד נקבעות על ידי דעתות ערכיות, שאtan קשה מאוד להתפלמס. ברור כי תפיסת הקשר בין ההימורים לבין הפשיעה והצדדים הנורמטיביים הנדרשים לטיפול בעניין זה, ישפעו מעמדות ערכיות ואידאולוגיות. אי לכך, חרב הדגש על סוגיות אלו, קשה מאוד להכירע בהן באופן אובייקטיבי.

סוגיות החסרונות הכלכליים לעיר ולאזור, הנובעים ממקמת קזינו, נשכחה במידה מסוימת בדיון הציבורי, על שום שהחזרונות הכלכליים נתפסים כמכרים ומובנים מאליהם, וגם משומש שהחזרונות המוסריים והחברתיים נתפסים כחזרונות העיקוריים והאמיתיים.

הדיון להלן מתמקד דווקא בסוגיה הכלכלית. לדעטנו, זה נושא מרכזי בrama המקומית ועד כה הדיון הציבורי התעלם ממנו. יתר על כן, מסתבר כי הערכות רבות של התורומה הכלכלית המקומית מהימורים יוצאות מתוך הנחות מופקפות מאוד ביחס להשפעתם המקומית. בדיקות רבות מתייחסות לקזינו כאל מקור חדש של ביקוש בכללה המקומית ומתעלמות מתוגות צד ההיעצ' הנובעת מחדרתו של הקזינו למשך המקומיי. ברור כי גישה כזו אינה מסולגת להעريق נכונה את ההשפעות הכלכליות-החברתיות של הקזינו. בעוד הביקוש היא מתעלמת מהעובדה כי הקזינו עלול להחליף או לעkor פעילות כלכלית קיימת בעיר ובאזור. מצד ההיעצ', גישה זו מתעלמת מהעובדה כי מועסקים רבים בקזינו היו מוצאים פרנסה אטלנטנטיבית ללא קם הקזינו. כתוצאה לכך, קיימת 'עלות הזדמנויות' המכטאת את אבדן התוצר בעשייתאות אחרות כתוצאה מהעסקתם בקזינו. צרכיהם אסן להתחשב בעלות זו כאשר ערכיהם את החשבון הכלול של הקזינו כמספר תעסוקה והכנסה.

- **השפעת התרבות של הביקוש לבתי היימוריות.** הקמת קזינו עלולה להשנות לעברו את הביקוש לצריכת שירותים מקומיים אחרים כגון מסעדות, מקומות בילוי ומסחר וכך. כך, הקזינו 'מחליף' או 'עוקרי' פעילות כלכלית מקומית קיימת וטורם ל'קניגלביז'ה' של המשק המקומי (Gross, 1998).

לדוגמא, דווח כי באטלנטיק סיטי מספר המסעדות ירד מ-243 בשנת 1978 (השנה שבה התריו את הפעלת בתיה הקזינו) ל-146 בשנת 1986 ובминיסטה פדיון ענף זה נפל בין 20 ל-50 אחוז באזר שברדיוס של כשלושים מייל סביב לבתי הקזינו לאחר פתיחתם (Goodman, 1994). הערה לפניה מעשה של פתיחת בתיה קזינו בניו אורלינס הצביע על הטיעת הביקוש מענפי המסחר, השירותים ובתי המלון המקומיים אל עבר הקזינו, שתסטכם בכ-62 מיליון דולר (Ryan et al., 1990).

בדיקה של ספינות ההימורים במדינת אילינוי מצאה כי השפעתן הכלכליות מורגשות רק בסביבתן הקרוובה ורוב השפעה זו היא על חטיבון הפעולות העסקית המתנהלת למרחק מעבר ל-5 מייל מהזקינו. בתו ערך מעבר לרוזיזס זה בענפי היחסודה, תחנות דלק, מסחר קיימונויאי והלבשה החשובו כולם לרעה כתוצאה מהטبية הביקוש אל עבר בתיה העסקי בקרבתה המידית של ספינות ההימורים (Grinols and Omorov, 1996a). מלבד לכך, האישור שניתן במדינת אוהיו בשנת 1991 להפעיל תשע ספינות הימורים לאורץ נהרות מיסיסיפי ושיקגו, עורר לציפיות גדולות בדבר יצירת ביקושים חדשים בענפי המsector, השירותים והתיירות, בעירם הקטנות שבkan עוננות ספינות הימורים. הערים עצמן השקיעו בשיפור ובשיקום התשתיות העירונית במיוחד לאורץ הנהרות, כגון, שירותי עיגון, בטיחות, בתנויים, בתשתיות להקמת מרכזים קניות ועוד', לצורך שיטות הימורים يولידו את הביקושים העיקריים הקשורים לקזינו (כגון קניות, בידור, לינה וכד'). אולם, על פי רוב ציפיות אלו לא התממשו וניכרות אכזבה בקרב קובעי מדיניות מקומיים ביכולת של הקזינו לייצר ביקושים עקיפים (Tuttle, 1996).

באופן אינטואיטיבי, הערכות רבות מניחות כי הביקוש של ל��וחות מקומיים הוא הביקוש המוחלט על ידי הקזינו בעוד הביקוש של ל��וחות חוץ-מקומיים (תיירים וכו') הוא כולו ביקוש חדש. לפי טענה זו, בהעדר קזינו היו ל��וחות מקומיים מוציאים סכום כסף זהה על שירותים ומוצרים מקומיים חלופיים. לעומת זאת, תיירים ואנשים מבחו מוחווים מקור ביקוש חדש בכלכלת מקומות. ניתן גם לטענה טענה הפוכה, ולפיה ל��וח-חוץ הנו אדיש למגוון האטרקציות המוצעות בכלכלת המקומות. אילולא היה כך הקזינו היה משקיע את כספו במקומות בילוי ומסחר אחרים בכלכלת המקומות. לעומת זאת, יזקוק האלקוח המקומי יוצר ביקוש חדש ואמיינתי בכלכלת המקומות, משומס שההעדר הקזינו עשוי להיות להוציא את כספו בחוץ (כגון בקזינו בחו"ל או באזר אחר). במקרה זה גם כל הביקוש לקזינו הוא מקומי עדין יכול להיות ביקוש חדש ולא תחולפה של פעילויות אחרות (משמעותו 'תחולפת-יבו'). בהעדר הקזינו, ביקוש זה נאבד בכלכלת המקומות.

המסקנה היא, אם כן, שהשפעת התחלופה של הקזינו אינה בהכרח קשורה לביקוש המקומי, והביקורת החדש של הקזינו אינו בהכרח ביקוש נובע מלוקחות חוץ-מקומיות. מידזה של היקף השפעת התחלופה צריכה להרתק מעבר למדידות החלק המקומי בבקשת הקזינו. אולם, רוב הטענות המתיחסות לדיווחים אלו, סבירות שלש גישות עירקרויות לסוגיה זו ואלו הן:

הגישה הראשונה והנפוצה ביותר מתעלמת לaltoין מטענת התחלופה. כל הביקוש המקומי לquizino נחשב בירוש חדש, והוא מוכפל על ידי מכפיל כדי לאמוד גם את השפעתו העקיפה (Arthur Andersen & Co., 1992).

גישה שנייה היא ליחס את כל התחלופה (או את רוב רובה) לביקוש המוקומי. לאחרורי גישה זו עומדת הנחה אינטואטיבית ס邏יה והיא, שבהעדר קזינו אנשים מקומיים היו מוצאים את כספם על מוצריהם ועל שירותים מקומיים אחרים, ולא היו קונים שירותים קזינו מארגוני חוץ-מקומיים (Ryan et al., 1990).

הגישה השלישייה היא לפך את הביקוש לארכיבים עיקריים כלהלן;
א. תחלופה הנובעת מהטיהת ביקוש מצורנות אחרות של הימורים (כגון לוטו והגרלות) לבתי הקזינו.

ב. תחלופה הנובעת מהטיהת הביקוש של לקוחות מקומיים ממוצרים ושרותים מקומיים אחרים אל הקזינו.

ג. תחלופה הנובעת מהטיהת הביקוש של לקוחות חוץ-מקומיים (תיירים ועוד) ממוצרים ושרותים אחרים אל הקזינו.

ד. תחלופה הנובעת מהטיהת הביקוש של לקוחות מקומיים מקומות חוץ (תחלופת ייבוא).

בדיקה אמפירית של ההשפעות הצפויות מהתרת בתי קזינו במדינת מישיגן מתיחסת לסוגי התחלופה האלה (Deloitte and Touche LLP, 1995). מסקנתה היא שרוב התחלופה היא מהסוג האחרון, תחלופת-ייבוא. לפי דעה זו, הגידול בביקוש לשירותי קזינו על ידי תושבים מקומיים הוא בלתי-נמנע ואם המדינה לא תספק אותו הוא יירום החוצה. מתוך ההוצאות המועלרכות של 1.2 מיליארד דולר בבתי קזינו במישיגן, כ-59 אחוז (705 מיליון דולר) צפויים לנובע מהטיהת הביקוש של לקוחות מקומיים מקומות חוץ (תחלופת ייבוא), 25 אחוז (300 מיליון דולר) מהטיהת הביקוש של לקוחות-חו"ץ, 13 אחוז (160 מיליון דולר) מהטיהת הביקוש מהימורים אחרים ו-3 אחוזים (35 מיליון דולר) מהטיהת הביקוש לשירותים מקומיים אחרים. יחסים דומים מאוד בעליים גם מהערכה נוספת שבייעה אומה חברת ייעוץ בדבר תכנית להקמת קומפלקס של בתי קזינו בשיקגו (Deloitte Touche, 1992). ברור כי הערכה זו כוללת עומדת או נופلت על הנחה בדבר הביקוש לשירותי קזינו על ידי תושבי המקומות. אם מניחים כי בהעדר קזינו, תושבי המיקום לא היו קונים שירותים קזינו בחו"ץ, אז השפעת התחלופה של הקזינו תהיה גבוהה בהרבה.

מחקרים רבים מייחסים כי הביקוש להימורים בקזינו במקומות שאינם ראוותניים, הוא ברובו ביקוש מקומי (Grinols and Omorov, 1996b; Przybylski and Littlepage, 1997). כתוצאה לכך, מרגשת השפעה ניכרת של "יחסן המרחק" בכל הקשור לענף ההימורים. נמצא זה חזר על עצמו הן ביחס לביקורים בקזינו, הן ביחס לדפוסי הקניות וההדרכה של המבקרים בבתי קזינו והן ביחס להשפעת הקזינו על ערכי נדל"ן בסביבה הקרובה. במצב כזה ברור אם כי הביקוש להימורים ולשירותים נלוים לא יהיה ביקוש חדש וסביר להניח שהוא בא "על חשבון" הפעולות הכלכלית הקיימות. סוגייה זו הנה חשובה כאשר דנים בהשפעות הכלכליות מקומיות של הקזינו. למרות שלא קיימים כלים אוניברסליים לגבי היקף הביקוש החדש הנדרש על מנת שקזינו יתרום לכלכלת המקומית, חוקרים רבים טוענים כי לפחות שני שלישים מהביקוש צריכים להיות ביקושים בחו"ץ (Rephann et al., 1997). נמצא כי בהקשרים רבים ושוניים מה שנטען כפעילות "ייצוא" המושכת שוקי-חו"ץ הוא לא יותר מפעילות "תחלופת ייבוא" ומה שהוצע כביקורת חדש מהוות בפועל תחלופה של ביקוש קיים (Przybylski et al., 1998).

הצפיה של הקמת קזינו בארץ וההתמודדות אתם מהוות את הלב של כל עבודה הערכה (ראה פרק 5 וגם Felsenstein and Freeman, 1998).

- **עלות הזדמנויות של עבזה.** בצד היצע, רוב עבודות ההערכתה מועלות מעלה זו. התוצאה היא שהערכתה של הכנסות הנובעות מבית הקזינו הן מנופחות ומוסחות כלפי מעלה. הערכות רבות זוקפות לזכות הקזינו את כל הכנסות של העובדים המועסקים בו. בזאת מניחים כי אילו לא הקזינו רוב העובדים לא היו מועסקים בענפים מקומיים אחרים. אי לכך, לא קיימות עלות הזדמנויות הקשורה בפיתוח הקזינו, והקמתו אינה גורמת לאבן תוצר בענפים אחרים. טענתנו היא שהנחות אלו של כוח העבודה בחוסר אלטרנטיביה תעסוקתית ובעל ערך זמן השוואן לאפס, הן גורפות מדי ואין מציאותיות.

ברור כי גובה העלות הקשור בהרכב המימוניות של כוח העבודה בכלכלה המקומית. ככל שהעובד מימן יותר, ניד יוטר ובבעל הזדמנויות תעסוקתיות אלטרנטיביות רובות יותר, עלות הזדמנויות הנובעת מהעסקתו בקזינו תהיה גבוהה יותר. רק לגבי העסקות מוגבלותים, שאין להם הזדמנויות תעסוקתיות אחרות, קיימות עלות הזדמנויות המתקרובת לאפס. בקבוצה זו ניתן לזקוף את כל הכנסות (בנייה תשלומי הheebreah ודמי האבטלה שקיבלו חברות הקודם העסקתן) לזכות הקזינו.

מעבר לכך, בכלכלה מקומית פתוחה ובעל תעסוקה מלאה, סביר להניח כי הזדמנויות תעסוקתיות יתפסו על ידי מהגרים, מערים ומזרים אחרים. אם המהגרים אינם ממוקמו בהם קיימת תעסוקה מלאה, אז התוספת השולית להכנסה המקומית הנובעת ממשיכת מהגר ולהיינה קטנה, ועלות הזדמנויות הקשורה להגעתו תהיה גדולה. זאת מושם שבמצב של תעסוקה מלאה, אלה הצפויים להגור הם העובדים המימונים יותר ובעבור קבוצה זו עלות הזדמנויות (אבן תוצר בתעסוקה אלטרנטיבית), הן הגבות ביוטר. אם מדובר בפתחות קזינו במשק מקומי בעל אבטלה, אז העובד שיועסק בקזינו (משרה Ai) משפר את סיכויו של עובד מוגבל אחר לזכות במשרה Bi, היות והוא בעצם אינו מתחילה עוד על משרה זו (Felsenstein and Persky, 1999). קיימת אם כן תגובת שרשתית בשוק העבודה המקומי וכאשר עובד מוצא עבודה בקזינו הוא מוגבל בשירות ומשפך את סיכוייו לשאר שעידיין אינם מועסקים. אם כן, עלות הזדמנויות הקשורה במשרה Ai (תעסוקה בקזינו) אינה אפס גם אם העובד היה קודם לנן מוגבל, משום שצורך להוסיף לפחות את הכנסה של העובד הזוכה במשרה Bi (חקיקת בזכות הקזינו).

אחרת הבדיקות הבודדות של השפעות קזינו המתחשבת בעלות זו, מצאה כי עלות הזדמנויות העבודה עבור קזינו המתוכנן בעיר שיקגו, מסתכמת בכ-45 אחוז מס' הכנסות העובדים (Persky, 1995). בבדיקה זו, הרכיב התעסוקה בקזינו המתוכנן מוחלך לפי משלחי יד. עלות הזדמנויות של משלח יד מוערכת בסקללה הנעה מעלות של 75 אחוז משכרו של העובד המימן ביוטר, לערך הזדמנויות השווה לאבן תשלומי העברה עבור העובד הפשול ביוטר. על בסיס התעסוקה והתפלגות משלחי יד הצפויים בקזינו, ניתן להעריך את גובה עלות הזדמנויות של העבודה בו. הערכה זו מפחיתה כמעט חצי את השפעת הכנסה שנייתן לזקוף לקזינו, ושוזונה במחקרים הערכה אחרים. אם כן, העדר התוצאות בעלות הזדמנויות של העבודה, עלול להטוט את ההערכתה בצורה חריפה.

- **משחק-סכום-אפס** **כלי** **מקומות** **אחרים** **וכלי** **סוגים** **אחרים** **של** **הימורים**. טענה זו קשורה בטענת היחלופיה של פעילות עסקית קיימת שחוואה לעיל, ולפיה פיתוחה בתיקזינו בא על חשבי פעילות אחרת בתחום ההימורים, כגון הגרלות של רשותות מקומיות או אזוריות, הגרלות למטרות

צדקה וcad'. שאלת 'משחק-סקום-אפס' היא טענה כב dut מסקל, הניצבת מול פעילות ענפה בתחום הפיתוח הכלכלי המקומי (Blair and Kumar, 1997) היא גורסת כי בסופו של דבר פעילות זו אינה מגדילה את עוגת הכלכלה המקומית אלא עוסקת רק בחולקתה מחדש, בין פעילותות שונות ומתחמות. דבר זה מביא לכפilioות, לבזוזים ולהקצאה תחת-אופטימלית של משאבים. ההנחה הסטואיה כאן היא שרוב הביקוש עבר פעילות זו או אחרת הוא ביקוש מקומי. אולם כפי שצוין לעיל, אם ביקוש מקומי זה היה זורם החוצה בלkoזינו, אז ניתן להתייחס לkozino כאל ענף תחליפי יבואו', המוכר (מייצא) שירותים שהביקוש המקומי היה רוכש בחו"ז. אם כן, התייחסה כלפי השוק המקומי (משחק-סקום-אפס) היא רק ביחס לענפי מסחר ושירותים מקומיים אחרים וענפי הימורים אחרים.

כדי לאמוד את השפעת הקמת בית kozino על מקומות אחרים, שביהם כבר קיימים בתו kozino, פיתח Shonkwiler (1993) מודל סדרה עתית אקונומטרית, שAMD את השפעת עלייתו של ענף הימורים באטלנטיק סיטי על הכנסות הענף בלאס וגאס. נמצא כי כבר ב-1985 נגטו הימורים באטלנטיק סיטי בעשרה אחוזים עד שנים עשר אחוז מהכנסות של בתו kozino של לאס וגאס, ושיעור זה נשאר יציב לאורך השנים עד שנת 1991. כך, אף מרחק של אלפיים חמיש מאות מיל המפריד בין שני מוקדי הימורים, עדין ניתן להצביע על השפעת הצמיחה של מוקד אחד על משנהו.

הערכות של השפעת בתו kozino מתוכנים בעיר שיקגו ובמדינת מישיגן על הימורים מקומיים שונים (לוטו, הגרלות למטרות צדקה, הימורים על תחרויות סוסים וכו'), נוקבות במספרים הנעים בין 11 ל-13 אחוז מערך סך ההכנסה של kozino (1995; Delliotte and Touche, 1992). על אף ש מרבית ההערכות אינן מתמודדות עם שאלה זו, נודעו לא מעט מקרים בהם ההכנסות מהגרלה מקומית מצטמצמות לאחר כניסה של בתו kozino מסווגים שונים לכלכלת המקומית (СПинיות הימורים, בתו kozino אינדיינאים וכו'). לדוגמה, במדינת איווה בשנת 1991, שנה לאחר אישורם של SPיניות הימורים, הכנסות ממפעל הלוטו של המדינה ירדו בשלשה-עשר אחוז. בשנת 1992, כאשר חלק גדול מההפסנות עזב את המדינה (לטבות מדינות מיסיסיפי הקרויבה) הכנסות הלוטו גדלו בשלושה אחוזים. במדינת מינסוטה, התורת הפעלתם של בתו kozino בתחילת שנות התעשייה התרחשה עם צמצום הכנסות מהימורים על תחרויות סוסים בעשרה אחוזים. מעבר לכך, רוב המדינות שעודדו את הקמתם של בתו kozino בתחילת שנות התעשייה רשמו שיעורי גידול בתחום הגרלות למטרות הצדקה, שעלו על שלושים וחמשה אחוז במרוצת שנות השמונים. אולם, החל משנות התעשייה ברוב מדינות אלו נרשמה הקפאה או אפילו נסיגה בתחום זה (Goodman, 1994).

אף-על-פי שעבודות אלו אין מספקות ראיות חותכות בדבר השפעת משחק-סקום-אפס של kozino על סוגים הימורים אחרים, כולל הן בכל זאת מציאות סבירות של השפעת kozino על פעילותות הימורים אחרות. ברור כי חלק מהמצוות בפועלות אחרות ניתן לזכור לנורמי מקרו, כגון צמיחה איטית של המשק, אינפלציה, מלחמות המפרץ וכו'. אולם, בהעדר אומדנים אמפיריים לגבי הגמת הביקוש לסוגים שונים של הימורים, סביר להניח כי הוצאות על סוג אחד של הימורים יכרסמו בסוגים אחרים.

- **יצירות תעסוקה בשכר נמוך.** למורות היקפי התעסוקה הישרה והעקיפה שתוארו לעיל, חשוב לציין את המבנה הפשוט של תעסוקה בתו kozino ואת משמעותה עבורה זו לפיתוח הכלכלי המקומי. בדיקה של הרוב התעסוקה בkozino-מלון בעיר אטלנטיק סיטי שהעסיק כ-4,000 עובדים, הראתה

כגון המועסקים נכללו בקטגוריות שכר נמוכה ביותר והעסקו בתחזוקה ובשירותים פשוטים. כעשרה אחוזים נמצאו בקטgorיה גבוהה ביותר בתפקיד ניהול והשר, בעלי הכנסתה בינונית, היו עבדי שירותים המפעלים את הקזינו ושירותי ההארחה כגון הזמנות, עבודה בשלוחות, דילרים, בדריות וכד' (Stemleib and Hughes, 1983). ועוד, בדיקה של מבנה השכר בתני הקזינו באטלנטיק סיטי בשנת 1991 הראתה כי 35 אחוז מסך המועסקים בענף השתכרו פחות מ-25,000 דולר לשנה, רק כעשרה אחוזים השתכרו מעל 35,000 דולר לשנה וכי השכר הבסיסי (לא טיפוס ותוספות) עבור כמעט שליש מהموظקים עמד על פחות מ-10,000 דולר (B.G. A., 1992).

במהותו ענף ההימורים הוא ענף עתיק עבודה פשוטה. בתני קזינו-מלון מעסיקים בממוצע שלושה עד ארבעה עובדים לחדר, לעומת אחד וחצי עובדים לחדר בענף המלונות (Braunlich, 1996). חרב השפעות כלכליות והיקפי תעסוקה גדולים שצמחו באטלנטיק סיטי מאז סוף שנות השבעים, הכהנסה הפנויה לנפש-ב-Atlantic County במהלך התקופה 1978 עד 1993 גדלה רק ב-0.08 אחוזים מההמוצע הכללי של מדינת ניו גרסи. דהיינו, העבודה שהענף ייצר ארבעים ושבעה אלף מקומות תעסוקה בעיר ומהווה יותר מששים אחוז מכל תעסוקת, אינה משתקפת במבנה השכר המשולב בענף וברמת ההכנסה המקומית (Perniciaro, 1995).

תמונה דומה עולה גם מבתי הקזינו בעיירות קטנות ובאזורים כפריים. בדיקה של השפעות הקזינו ככלי לפיתוח כלכלי בשטחים האינדיניים במדינת ויסקונסין מעלה, כי רוב התעסוקה הנוצרת הוא בשכר נמוך. משום שהתפעול השוטף אינו דושש מיוםנות יהודיות (דילרים, מנאים, אנשי ביוחון) להשפעה הכלכלית והקשרים הכלכליים הנוצרים (מכפילים וכד') מצומצמים בהיקם.

(Deller and Chen, 1994)

• קשיים בין-ענפיים מקומיים מצומצמים. קיימים שני מודלים עיקריים לפיתוח הקזינו. שני הדגמים תוחמים את הקצוות הקיצוניים של רצף האופציות לפיתוח ולמיוקם. הם מהווים אבות-טיפוס המתארים אפשרויות שונות לפיתוח קזינו, כאשר הקצוות כמעט בלתי ניתנים להשגה ולתיקוי.

בקצה אחד של הרצף עומדת 'תשלובת ההימורים'. על אף שבית הקזינו מהווה את גלען הפעילות הכלכלית, תשולבת זו מצעה הרבה מעבר לבתי קזינו. מדובר במקומות אקזוטיים המציגים 'חויה' וтирוטית כולנית. דגם כזה מתפתח בדרך כלל באתרים מרוחקים, שכן להגעה אליהם צרייך המבקר להשקיע סכום נכבד בהוצאות נסיעה. אי לכך, הוא ינסה להוון עלות זו לאורך שהות ארוכה יחסית במקום. כדי להפיק את התועלת המרבית משהות זו, מתפתח מגוון של פעילויות הקשורות לענף ההימורים בתחום ההארחה, המזון והビידור (לוח 1).

לוח 1: מיקום הקזינו - האופציות

הרצף המיקומי	מיקום במטופולין	מיקום באזור מרוחק
מודל	"חויה כולה"	קרבה
	arterקציה תיירותית	ನוחות
		נגישות
שहות	ארוכה	קצרה
ביקוש	חיצוני (''ייבוא'')	מקומי
	משפחות	''תחליף יבוא''
מאפייני השוק	בודדים הכנסה ביןונית-גבוהה	גמלאים
	שוקי משנה (כגון נספים)	הכנסה ביןונית- נמוכה
פעילות עיקרית	משחקי שולחן מכונות מזל מכונות מזל	מכונות מזל
	פעילות נלוית (איווח, בידור)	

היות ומדובר במיקום מרוחק, חלק גדול מהביקושים הוא חוץ-מקומי. רוב הביקוש נובע מתיירים ומבקרים, המכניםים כסף לעיר ולאזור וקונים שירותים הימורים ושירותים בענפים נלווים. הקזינו מהווה אם ענף ''ייצוא'' ראשי. לפי התיאוריה של הבסיס הכלכלי של העיר, לביקושים מסווג זה השפעה גדולה יותר על הכללה המקומית מביקושים מקומיים. אולם, קשה להוכיח דגש מסווג זה בכלל הקשרים הבין-ענפיים המסתעיפים שעליו הוא נבנה.

רוב ניסיונות הפיתוח האזרחי על בסיס בתים קזינו דומים יותר, אם כן, לא-טיפוס מסוג שני: מודל אטלנטי סיטי (לוח 1). כאן מדובר בקומפלקס המשרת רייזו עירוני גדול בטוחה של מספר שעות נסעה, כאשר המבקרים באים לknות שירותים קזינו ושבים לבתייהם בסוף היום. הדגש הוא על קרבה ועל נגישות מרביים לשוק. הקזינו במרקחה זה משרת ביקושים מקומיים, איןו עוסק בייצוא ואיןו מהווה ענף בסיסי בכללה המקומית. קזינו מסווג זה אינו משולב בשוק המקומי דרך פעילות נלוית ומשלימה בתחום השירות ובידור נוספים. זאת על שום שוג זה של ביקוש מכון לשעות של שעה מספר במקום, ואיןו צורך הווון עלות ההגעה למקום לאורך תקופה הביקור. מקומות המפתחחים על בסיס פלאחי שוק אלה נסמכים על קרבה ונגישות מרכיבים עירוניים ולא על אתר אקזוטי ועל חוות בידורית כוללת ורב-גונונית. בשל כך, ההשפעות העירוניות והאזוריות של מודל מסווג אטלנטי סיטי הן מצומצמות ביותר, הן בכלל סוג הביקוש (לאומי). רוב בתים קזינו שהפתחו בשנים האחרונות דומים למודל זה (לוח 1).

גם כאשר הקזינו מהווה מנוף לקידום הפיתוח האזרחי, כמו שקרה במדינת העצמאית של רפובליקת זרום אפריקה של שנות השבעים, דוגם הקזינו המפתח הוא מסווג הקזינו העצמאי (stand-alone), ללא פעילות כלכלית נלוות בתחום המסחר וההארחה (Stem, 1987). זאת מושם החסר בקשרי תשומה-תפקה חזקים שעליים נשענת תשלובת הבידור-הימורים. כדי לחפות על

חיסרון זה, מיקומו של הקזינו הוא חיוני. באמצעות מיקום 'נכון', זאת אומרת קרוב עד כמה שאפשר לשוק (עירוני) גודל, ניתן לפצות על חסרונות הנובעים מבנה כלכלי בלתי-مفتوח וירושת מצומצמת של קשרים כלכליים קדימה ואחורה.

קשרי תשומה-תפוקה מצומצמים משתקפים גם בהרכב ההכנסות של בתיה הקזינו. הדוגמה הקיצונית של השוואת המוקדים של לאס וגאס ואטלנטיק סיטי, מחדדת הבדלים אלה. בתשלובות הקזינו בלאס וגאס ההכנסות מפעילות ההימורים מהוות חמימות ושםונה אחזו מכלל הכנסות הקזינו, עשרים וארבעה אחזו נובעים משירותי מזון למיניהם וכשמונה-עשרה אחזו מפעילות הארחה (השכרת חדרים). לעומת זאת, באטלנטיק סיטי רוב המכרייע של ההכנסות (שםוניות ושלושה אחזו) נובע מפעילות היוצרים, שנים-עשר אחזו הם תוצאה של מכירות מזון והכנסות ענף המלונאות הן הקטנות ביותר ומסתכמות בחמשה אחזים בלבד (Sternlieb and Hughes, 1983). יתר על כן, התפוצה השנתית המוצעת של בתיה המלון באטלנטיק סיטי עומדת על 55-50 אחוז, לעומת התפוצה שנתית ממוצעת מעל 80 אחוז הקיימת בלאס וגאס.

בדיקה של הקשרים הבין-ענפיים המקומיים הנגורים מהביישן של ענף ההימורים באטלנטיק סיטי, מראה כי ב-1994-1995 שישים ושנים אחזו (3.1 מיליון דולר זול) של ביקושים הענף נשאו במדינת ניו גריי ומtopics ארבעים ושנים אחזו סופקו על ידי הכללה המקומית של Atlantic County (1995) (Pemiciaro, 1995). אולם, רוב הביקושים לשירותים מתחכמים ולפעילות בעלות ערך גבוה (כגון מימון, פרסום ועוד) יחולפים החוצה למדינות השכנות, כגון ניו יורק ופלדפיה. הקשרים המקומיים החזקים ביותר של ענף ההימורים מתקיים עם אותן ענפים שבתיהם הבריח' של השפעת המכפיל הכלכלי היא חזקה במיוחד, ושאים רוקמים קשיי תשומה-תפוקה מקומיים, כגון ענפי הרפואה, השיווק, האחסון ועוד. בעיתת ידלנית הביקושים זוחת במחקרים רבים הדנים בקזינו כמנוף לפיתוח כלכלי. במקרים ובמקרים מסוימים הצלולות הגדולות אין מוגשות בסביבה המיידית של הקזינו וכתוצאה לכך התועלות הכלכליות יכולות להתרחש רחוק ממקום הקזינו (Rephann et al., 1997) ולהפחית מערכו של הקזינו כבלי לפיתוח העיר והאזור. נושא זה חשוב במיוחד בדיון על התרומה של הקזינו לפיתוח האוריון בארץ והוא נדון בהמשך (פרק 5).

מעבר לעליות הכלכליות-המרחביות שהזכו לעיל קיימות גם עליות כלכליות נספפות, הנובעות מבעיות חברותיות הקשורות בהשפעה השילית של ההימורים על חלוקת ההכנסות. ביניין עלות הפעעה המלאה את הקזינו והשפעתה על שוק הנדלין, העלות הציבורית של פתולוגיות חברותיות הנגורות מבתי הימורים, כגון התמכרות והתנהגות חברותית חריפה. בעיות חברותיות אלו מאפיינות על הביקוש הכלכלי להימורים. כדי לספק ביקוש זה, על אף המטען החברתי הביעיתי שלו, המדיניות הציבורית מנסה להקנות לגיטימציה לפעולות הקזינו על ידי קשירתה לעידים כלכליים מקומיים כדוגמת המרכז השකעות בעיר, יצירות תעסוקה מקומית, פיתוח אוריון ועוד. הבעיה החברתית נתפסות אפוא כעלויות, המיעבות על הפיתוח הכלכלי המקומי. כאשר עורכי דין מazon עלות-תועלות עבר הקמת בתיה קזינו, חייבים לקחת בחשבון את ההשפעות הכלכליות של העלות החברתית. עבודה מקיפה של Grinols and Omorov (1996b) א마다 עלויות אלו מול התועלות (לייצן, לצרכן ולמערכת המיסוי) והגעה למסקנה כי הן עלות על התועלות ביחס של 1-5. אי לכך, ברור שלא ניתן להתעלם מכך לਮורות הקשיי בכימוטן.

• השפעה שלילית על חלוקת ההכנסות. מחקרים מספר מראים כי להימורים יש השפעה דיפרנציאלית על קבוצות אוכלוסייה שונות. קבוצות עניות להוצאה יותר על הימורים ביחס להכנסותיהם, מקבוצות עשירות. במידה ומסיט מהhimors ממכנים שירותים עירוניים אזי מס זה מהוות מס רגרטיבי, שבו על מימון השירותים מכבד יותר על אלה שידם משגת לשלם et al., 1991). הממצאים האמפיריים בנושא זה מתייחסים על-פי-רוב להשפעות השיליות על חלוקת ההכנסות, הנובעת מפעלי הגירה מקומיים. נמצא אחד מצבע כי באופן פרופורציונלי, קבוצת ההכנסה הנמוכה ביותר מוציא פיצויים יותר בהಗנות מאשר קבוצת ההכנסה הגבוהה ביותר (Clotfelter and Cook, 1990).

כפי שמצויר לעיל, בין פעילותם ההימורים השונות שמציע הקזינו, מכונות המזל הן שתופסות את הנתקה העיקרי ומהליפות את משחקי השולחן כמרכיב המרכזי בפדיון הקזינו. מכונות המזל מושכות מהhimors זוממים מאוד לאלה הנמשכים למפעלי הגירה. אלה הם בדרך כלל מהhimors פחות מזומנים ובעלי הכנסות נמוכות יותר. אי לכך, מס ההימורים המוטל על רווחי הקזינו י>Show more אף הוא מס רגרטיבי, והказינו ישפיע בצורה שלילית על חלוקת ההכנסות. ככל שההכנסה נמוכה יותר, אויה החכלת להמר מהוות מעין היחסות השקה' אסטרטגית ואמעני לשפר את רמת ההכנסה. ככל שההכנסה גבוהה יותר, איזה העיסוק בהימורים מהוות סוג נוסף של בידור. כל הפסק בקזינו על ידי מהמר מעט יכול, ישפיע לרעה אם כן, על חלוקת ההכנסות.

• פשיעה. גורם זה נתפס כאחד להשפעות החיצונית השיליות ביותר שמקlein הקזינו על סביבתו. עלות הפשע מתחלקת בין עלויות בתחום השיטור, עלויות הנובעות משיקום חברותי ומטיפול בפשעים (ראה בהמשך) ועלות השפעת הפשעה על ערבי נדל"ן ועל השקעות. עקרונית, עלות זו בלבד היא מעניננו כאן. אולם חשוב לציין כי כנגד טענות שהועלו כאן קיימות טענות המתrzחות את הגידול בפשיעה כתוצר-לוואי של גידול הכלכלה המקומית. לפי טענה זו שיעור הפשעה גדול ביחס שווה להתרחבות המשק המקומי אבל אין עובר אותה (Hunter and Bleinberger, 1995).

לעומת זאת, קיימים מחקרים הטוענים כי היקף בעיית הפשעה משמש לנטרל את ההשפעות הכלכליות הנובעות מבתי הקזינו כמנוף לפיתוח עירוני ואזרחי בתחום הנדל"ן, והטלת המסים המקומיים (Friedman et al., 1989). לדוגמה, ההצעה להתרIOR את פעלותם של בתים קזינו במדינת פלורידה נפה, בין היתר, על בסיס הערכה של עלות הפשעה ביחס לتوزעת בתחום הפיתוח המקומי שיביב הקזינו בתרומות למסים המקומיים. במקרה זה, עלות הפשעה, והעלויות החברתיות הנלוות, נאמדו בכ-16.2 מיליארד דולר לעומת הכנסות המקומיות הצפויות שהוערכו בין 320 ל-470 מיליון דולר (The Economist, 1995).

בעיית הפשעה ועלותה חריפה במיוחד באזרחים עירוניים. ההשפעות החיויבות של הקזינו (תשסוקה, הכנסה וערבי נדל"ן) נשחקות עם המרחק, כמו גם ההשפעות השיליות של הפשעה הנשחקות והולכות ככל שמרחקים מהקזינו. זאת מושם שפועלים מудיפים לפעול בסביבה בה הם יכולים להישאר 'שקופים' ואנוומיים. ההשפעה של הקזינו אם היא דו-משמעות. מצד אחד יתרונות חיצוניים חיוביים מעלים ערך הנדל"ן בקרבתו ומצד שני השפעות חיצונית שליליות של פשעה מורידים ערכיהם אלה (Buck et al., 1991a).

בדיקות מספר של רמות הפשיעה באזור נתון, לפני ואחרי כניסה כנסת הקזינו, מראות כי רמות הפשיעה במקומות בהם נכנס קזינו עלולים בשיעורים גבוהים מ אלה שהיו קיימים אילולא נפתח הקזינו. מחקרים שנעשו באטלנטי סיטי ובסביבתה מראים כי השפעה זו משתרעת על שטח המרוחק כ-35 ק"מ מבתי הקזינו, ושיעורי הפשיעה גבוהים בעשרות אחוזים מ אלה שנitin היה לצפות לאורם קם הקזינו (Friedman et al., 1989). לדוגמה, פשיעה אלימה נרשמה בשיעור של 78 אחוז מעל מצב בלי קזינו, גיניות מוגדים - 41 אחוז, גיניות רכוב - 30 אחוז וצד'. שלוש שנים לאחר פתיחת בתיה הקזינו, קפצה אטלנטי סיטי מהדרוג החמשים בפשיעה לנפש בין ערי ארצות הברית, למקום הראשוני ובתקופה בין 1978 ל-1986, מקרי הפשיעה המדוחים באטלנטי סיטי הגיעו ל-5,092 מ-14,064 (Buck et al., 1991a).

מחקרים אחרים מוצאים השפעה חזקה של 'חיכוך המרוחק' בכל הקשור לעצמת הפשיעה עם גידול במרחב מבתי הקזינו. Hakim and Buck (1989) מצאו כי בתיה הקזינו של אטלנטי סיטי 'מייצאים' סוגים שונים של פשעה לסביבתם הקרובה וכי השפעה זו דועכת והולכת ככל שמרוחקים מאטלנטי סיטי. לפי ממצאים אלה תוספת של אחוז אחד של מרחק מאטלנטי סיטי מביאה לירידה גדולה יותר בשיעורי הפשיעה מאשר תוספת של אחוז אחד בהוצאות שיטור וاكتיפת החוק. לדעתם, עלות הנובעת מייצוא פשיעה היא עלות אמיתית, שכן באה לידי ביטוי ברוב הבדיקות של השפעות הקזינו.

לעומתם, קיימים מחקרים הטוענים כי ממצאים אלה לוקים בהסרך שכן הם אינם מתחשבים בטיבו מספר המבקרים המלווה את כניסה כנסת הקזינו. לפי טענה זו, כל מוקד המשך תיירים ומבקרים מבחן ימושך גם גורמים פליליים. לכן, גידול בשיעורי הפשיעה הוא תוצאה של גידול בתיירים ומבקרים, ואין בהכרח קשר לאופיו של ענף ההימורים. מעבר לכך, כל עוד שיעור הגידול בפשיעה אינו עבר את שיעור ריבוי המבקרים/תיירים, לא ניתן לדבר על הקזינו כגורם היוצר פשיעה (University of South Carolina, 1994). מול טענה זו, Grinols and Omorov (1996b) מSHOWS בין אטרטיות תיירותיות אחרות (כגון דיסני וורלד). כך שלא ניתן לתלות את נוכחות הפשיעה בנוכחות של היקפים גדולים של מבקרים.

מחקר שבודק את כניסה לאזורים כפריים במדינת קולורדו אמרנו מצא עלייה בשיעורי הפשיעה ובמגון הפשעים באותו אזורים מעל הממוצע של כלל המדינה, אבל התקשה להצביע על קשר נסיבתי בין עלייה בפשיעה לבין כניסה התיירים לאזורים אלה Stokowski, 1994). בנגד לממצאים אודות העלייה בפשיעה באטלנטי סיטי בעקבות התפתחות ענף ההימורים, קיימות גם טענה כי עיקר הפשעה מתורשת בתווך או קרוב לבתי הקזינו ואינה מהוות, אם כן, בעיה עירונית-סבירתי, היות והיא אינה גולשת החוצה (Curran and Scarpitti, 1991). גם מחקר זה מוכיחים המצביעים על גידול בפשיעה בעירים לאחר כניסה כנסת של בתיה הקזינו אינם מתחשבים בהיקפים הגדולים של מבקרים מזדמנים, וمستמכים רק על האוכלוסייה המקומית כדי לחשב את שיעורי השינוי בפשיעה.

אולם לדעתיו, מקור הפשיעה (תיירים, מהרים וכו') אינו הדבר החשוב מההיבט המקומי. הפשיעה מקרינה השפעות מקומיות שליליות, שמקורן אינו משנה לקובעי מדיניות מקומיים. גם

אם העלייה בפשיעה נובעת מהיקף המבקרים ולא מأופי היחסים אין בעובדה זו כדי לנחם עיר, שבה הפשעה מורידה את איכות החיים.

• **השפעות שליליות בשוק הנדלין בערים ובאזורים סמוכים לקזינו.** כפי שנראה לעיל, הפעלת קזינו גורמת להאמרות מחيري הנדלין (וכתוצאה, עלות הכנסות הרשות מארונונה), הקרקע והנכיסים הנמצאים בסמיכות לקזינו עצמו. עלייה דזה וגם פעילותם של מפתחי קרקע וספרים, גורמים לבירוחם ולעקרותם של עסקים קטנים מקומיים, בתים מסחריים מקומיים ותושבים מקומיים שאינם מסוגלים לשלם מסים בשיעורים גבוהים ואינם עומדים בפיטהו להתפנות תמורה פיצויי. ההשפעות החזויות על ערך הנדלין מאופינות על ידי שחיקה חזקה ככל שמתורחים מהказינו.

לעומת זאת, מחקרים רבים מצבעים על השפעה שלילית מובהקת של הקמת בתי קזינו על מחيري הנדלין בערים ובאזורים קרובים, שאינם גובלים בказינו. מקומות אלה קרובים דים כדי לשבול מהקרהנה שלילת הנובעת מkasino, אך אינם סמוכים דים כדי לקלוט גישה פוטנציאלית של תשЛОבת הקזינו. מקור להשפעה שלילת זו הנו הפשעה הנרכשת בתבי הקזינו. הערך כי עליתם של שיעורי הפשעה באטלנטיק סייטי ובסביבתה לאחר התרת ענף היחסים, הביאו לשיקות ערבי הנדלין ב-12 ערים ועיירות סמוכות בעלות כוללת של 24 מיליון דולר עד שנת 1986. הפשעה גם גרמה לשחיקה של כ-11 מיליון דולר מערך הנדלין ב-44 מקומות נוספים, שהיו מרוחקים יותר אבל עדין בטוחה ההשפעה של תשלהות אטלנטיק סייטי (Buck et al., 1991a). במנוחים של עלות הפשעה והשפעתה על ערבי נדלין, הממצאים מאטלנטיק סייטי מראים כי עלות זו הסתכמה ב-1.47 מיליארד דולר בשנת 1986. דהיינו, הפשעה בעיר הורידה את ערבי הנדלין בסכום זה. אולי פתיחה בתבי קזינו באטלנטיק סייטי, ההערכה היא שהשפעת הפשעה על ערבי נדלין הייתה מסתכמת ב-30 מיליון דולר (Buck et al., 1991a).

השפעה שלילית נוספת היא בתחום התשתיות העירונית. ברור כי ריבוי מושך במספר המבקרים בעיר כתוצאה מהказינו תוביל השקעות ציבוריות נרחבות. השקעות אלו בתחום הכבישים והסדרת התנועה, תברואה, מים, ביוב וחשמל נולפות בדרך כלל על המערכת המוניציפלית, על אף שקיים ניסיונות לגגל אותם לפחותם של בעלי הקזינו. אלום ההצלה בתחום זה היא חלנית בדרך כלל. עיריות קטנות בארצות הברית שבחן התරחש תחילה של גידול מהיר בתבי קזינו מאז תחילת שנות התשעים, מוצאות את עצמן מתמודדות מול היקפי תנוצה שלא ידעו קודם. למשל, העיירה Tunica במדינת מיסיסipi ניצבת מול גידול של יותר מאלפיים של מאות אלפי רכבים נוספים במהלך ימיים. הקזינו החדש ב-New Orleans דרש השקעות חדשות בתשתיות העירונית בהיקף של 25 מיליון דולר, שرك חלקן בא מגורמים פרטיים שבנו את הקזינו. העיירה Joliet במדינת אילינוי השקעה כ-2.5 מיליון דולר בשיפור תשתיות הבניין והמים כדי לשורת את הקזינו המקומי (University of South Carolina, 1994).

• **התמכרות והתנהגות חברותית בעיתית.** נושא הפשעה הוא הבלתי והמסוקר ביותר מבין ההשפעות השליליות הקשורות בענף היחסים. הוא גם מזמן תגבורת רגשיות, ובהן בכך כלל מטען לא מבוטל של דעתות קדומות וסובייקטיביות. אלום בנושא הפשעה קיימת סוגיה נוספת, חמורה לא פחות ונוסחת עלויות כלכליות וחברתיות כבדות, העולות להעיק על הפיתוח הכלכלי באמצעות ענף זה. מדובר בפתרונות חברותיות המלווות את העיסוק בהיחסים. בינהן ניתן להזכיר את נושא ההתמכרות להימורים והנהגמות החברה החריגת. התנהגות זו גוררת מהתמכרות להימורים

והלצות שהוא גורמת שבאים לידי ביתוי באליות במשפחה, ניבת רכוש, שימוש בסמים ואפיו התאבדות.

עלות זו באה לידי ביתוי בדרכים מסוימות: עלות ההזדמנויות הנובעת ממהמרים מובטלים שאינם מסוגלים להתמיד בעובדה סדירה, עלות לחברה בשל מאמץיה לשמר את אופייה מול השפעות השיליות הנובעות מהפטולוגיות (עלויות שיטור, בתי משפט, בתי מעצר וכד') ועלות שיקום לאלה הרוצים לעבר תהליכי גמילה. עלויות אלה יכולות להשיק על הכלכלת המקומית ולהוות משקל נגד ליתרונות הכלכליים הצפויים מהקזינו. לדוגמה, הערכה בשנת 1991 של עלויות אלה במדינת קונטיקט הסתכמה ב- 554 מיליון דולר. מנגד, סך ההכנסות למדינה מען ההימורים באותה שנה, כולל רכישות מקומיות של הענף ותעסוקה חדשה, הוערך ב- 363 מיליון דולר (Goodman, 1994). Grinols and Omorov (1996b) מעריכים כי העלות החברתיות (הציבורית) של הרחבות ען הקזינו בארצות הברית הגיעו ל- 112 דולר עד 335 דולר לכל תושב מבוגר בצבא האmericאי. לעומת זאת, התועלות (הכנסות הקזינו, עופדי היצור והצרן, ובוית מסוי) הסתכמנה רק ב- 54 מיליון דולר. כך שהhimורים יכולים להביא רווחים נאים לפרט ועלויות כבדות לציבור.

לסיכום, לא ניתן להתחש להשפעות החזויות הגדולות הנגרות מפעילות הקזינו בתחוםי ההכנסה, התעסוקה והטלת המסים המקומיים, ובهن אכן, טמון הפיתוי הגדול של הקזינו כמנוף לפיתוח כלכלי מקומי. אולם, כנגן ניצבים שני גורמים העשויים להקטין את ממדיו השפעות האלה. הגורם הראשון הוא הצורך בהערכות קפדניות ומדויקות יותר של היקפי השפעות החזויות, שדרעתנו מוגמות במרקם רבים. ההערכות המקובלות אין כוללות התיחסות לסוגיות כגון הקזינו כתחליף לפעילויות כלכליות קיימות וחישוב עלות הזדמנויות העבודה של המועסק בקזינו. כאשר מbijאים בחשבון גורמים אלה, להשפעות החזויות בהכרח מצטמצמות.

הגורם השני העשי לצמצם את ממדיו השפעות הקזינו הוא עלות החברתיות השיליות המלוות את פעולתו. על אף שנושא זה מזכיר חזרות לבקרים כגורם בעל חשיבות מבחןתה של המדיניות הציבורית, הוא אינו זוכה לתשומת לב רובה על ההשפעות ברמה המקומית. יתכן כי הסיבה נעוצה בכך שבעה זו נתפסת כסוגיה הדורשת טיפול מלכתי. אולם, יתכן גם כי נורמות תרבותיות גורמות לכך שרשויות עירוניות אינן רוצחות להופיע כמאפשרות לאנשים להמר, וכן מטען תרבותי הטעייה כחילך אחריוו של הדרג הלאומי. מנגד, הרשות עורת לעובדה כי בקשר אנשים רבים קיים ביקוש לצורך פעלויות מסווג זה. אי לכך, הן קשורות את מתן החיתור להקמת קזינו בייעדים יגבוהים' יותר כדוגמת פיתוח כלכלי מקומי, נשיכת השקעות וייצור תעסוקה. היה ומודובר בהצדקה כלכלית, קיימת נטייה להתעלם מהמשמעות הביאית המלווה פעילות זו.

4 סיכוןים וסיכוןים ברמה המקומית

סיכון של מכלול הידע המוצג מוביל לשוגיות מסוימת בעלות משמעות מקומית בדבר פיתוח בתיהם קזינו בישראל. סוגיות אלה ממחישות את הסיכומיים והסיכוןים הכרוכים בפועלות זו ברמה המקומית ומוצגות להלן כסדרה של טענות בזות וטענות-נגד.

הטענה הראשונה היא שפעילות הקזינו אינה שונה במהותה מפעול הפיס או הלווטו ומהויה המשך טבעי להם. בטיעון נגד ניתן להצביע על פעילותם הימורים כגון הגרלות ופעול הפיס בעל פעילות נטולת-מיוקן; היא אינה מוצעתה במקום מסוים והשפעתה מופורת על פני המרחב כולו. כתוצאה, לא מתקבצות סביבה תופעות חברותיות שליליות. לעומת זאת, חלק גדול מרוחקי הקזינו נובע מחיותו הקשור למקום מסוים ומהשירותים והפעילות הנלוות הצומחים לצד, כגון בתים מלון, חניונות, מסעדות ועוד. הקזינו אמן מעון במקום וקשר זה גם בא לידי ביטוי בהשפעתו על ערכי הקרקע שבביבתו. ההשפעות השליליות שהוא מקרין כגון פשיעה אף הן קשורות למקום, עצמן חזקות והולכת ככל שהמרחיק מהקזינו גדלה. שימושות הדבר היא שהשלטון המרכזי יכול לפתח מפעלי פיס ולוטו מבלי שאלה יגרמו להוצאות חברותיות וככללות במקומות ספציפיים ושהרשויות המקומיות ידרשו להתמודד איתן. כמו כל פעילות כלכלית, הקזינו יוצר השפעות חייניות שליליות, אלא שבמקרה זה קיימות גם השפעות חברותיות שנושאות מחיר כלכלי. הפעולות מתחלקות בין הרשות המקומית לבין השלטון המרכזי (שיתור מוגבר נגד פשיעה וזנות, שירותים רווחה לצורכי גמילה מהימורים ועוד).

טענה שנייה היא שבמידה וניסיון הקזינו יכשל, תמיד ניתן יהיה להחזיר את הגלגול אחורה. בסוד טענה זו היא ההנחה, שישיתו 'ניסוי וטעייה' מתאימה לתחילה פיתוח הקזינו, בבחינת עילמד מההיעיות ונתkan אונטו. בעוד זה ניתן לטעון כי גישה זו אולי מתאימה כשמדובר בהפעלת תכנית תמייכה לפעילויות כלכלית, כגון מענקיו הון למפעלים או הכרה מקצועית לעובדים. במקרים כאלה ניתן לוסת את זרם התמייכה הציבורית בהתאם להתקדמות או להצלחה של התכנית. אולם, במקרה של הקמת קזינו, השלטון המרכזי משחרר לחיצים חברותיים וככללים לפעולות זו. קשה לפקח על התפזרותם, והשפעתם מורגשת על ידי הרשות המקומית. אישרו של הקזינו מהוועה שינוי תרבות-חברתי ולא תכנית כלכלית גרידא. תוצאות שינוי זה מתנקזות אל אותם מקומות ספרורים נבחרים המארחים את הקזינו.

לדעתי לא ניתן להחזיר את הגלגול אחורה. הקמת קזינו מושכת פעילות כלכלית נלוות למקום, סביבה נוצרים אינטרסים וכוחות כלכליים התלויים בקיומו. במצב כזה, סגירת הקזינו עלולה לモוט את הכלכלת המקומית. מעבר לכך, הואיל ומדובר בפעילויות כלכלית, בה הסיכומיים

והסיכוןים גבוהים מאוד ובמה מתגללים כספים רבים, הדבר מביא לתלות ולהתמכרות של גורמים שונים בענף. בינהם ניתן למנות את השלטון המקומי והשליטו המרכזית הבלתיים בהכנסות שמניבו הענף וגורמים עסקיים בתחום הנדלין, הבנקאות, התעשייה וכך. גם אם חלק מרוחחי הקזינו מוחזר לקופה הציבורית לצורכי חינוך, ספורט ורווחה, פירוש הדבר שגורמים אלה הופכים לחלק מהשדולה לזכות הקזינו. בתנאים אלה קשה מאוד לבטל אישורים ולסגור בתיק קזינו, כך שככל שמעגל הנהנים מרוחחי הענף מתרחב, יקשה יותר להחזיר את הגלל אחרת.

עליה טענה בדבר יכולת השלטון המוכן לרוסן את הלחצים ולדאוג להפתוחו הדרגתית של הענף ולפריסתו הוגרפית. כאמור, המדינה מסוגלת לפחות על פתחתם של בתים קזינו במקומות שונים, באמצעות הכלים הסתוטוטוריים שבידה. אולם בפועל, השאלה היא יכולתה של המדינה לעמוד מול לחצים פוליטיים כבדים. הניסיון בישראל בתחום הפיתוח הכלכלי מלמד כי התנוגות עדרי' מאפיינת את פעילותם של רשויות ורים. באויראה התחרותית הקיימת סביר משיכת השקעות והכנסות, קיים פיתוי גדול לחוקות את התנוגות של רשות סמוכה או מתחילה. הניסיון העכשווי מראה כי השלטון המרכזיא איןנו מעוניין או מסוגל לרוסן ולפפח פיתוח במרקם אלה, וכונצאה נוצר סיכון של יצירת עודפי-היצע של קניונים, מריינות, מבני תעשיית הי-טק ועוד>.

בבתים קזינו בהם סכומי הכספי הם גוזלים וחרוחים מהירים, קשה לצפות לריסון או לפיקוח אפקטיבים, כי מרגע שתורים את הרצעה קשה יותר לבדוק אותה. המדינה קונה עם מסגר מוגבל של כלים ואופציות אלטרנטיביות לפיתוח כלכלי מקומי, ברור כי לחצים אלה יהיו כבדים שבעתים. ככל שמאשרים יותר בתים קזינו יגבר הצורך להציג משחקים אטרקטיביים ורוחניים יותר, כדי למשוך לקוחות לשוק מוגבל בהיקפו. כך נוצרים מעגלים רחבים יותר של תלות והתמכרות מוסדית בענף. מערבולות של הימורים ברמת סיכון גבוהה, מעלה גם סכנה של הצפת השוק.

יגישתו של הענף צפואה גם להיות הוגרפית. גם אם מגבלים בתים קזינו לאזורים בפריפריה כגון אילת, חוף ים המלח וטבריה, התחרות בינהם עשויה לבוא לידי ביטוי בהכנסתם של משחקים נושאי סיכון גבוהים יותר, מושכים יותר ולפיכך ממכרים יותר. מיקום בפריפריה מהווה יתרון רק כל עוד אין קזינו באזורי המרכז. במקרה כזה 'חיקוך המרחק' הוא גורם חיובי עבור הפריפריה ויאפשר את הביקוש לשירותי קזינו באזור. אולם במידה בה הלחצים הצפויים ותהליכי הגלישה יביאו לפטיחת קזינו באזורי המרכז, אז יגברו הלחצים להסרת הפיקוח והבקרה כדי לתת לפירפירה סיכון להתקרות.

לפעמים נשמעת טענה ולפיה ענף הימורים הוא לא יותר מאשר תת-ענף של התעשייה ומשלים למשעה פעילות זו. היות ענף זה מהווה כבר היום כמנה אחויז מהתלאג' (משמעותי, 1995) ומוכר כאחד מענפי הצמיחה המרכזים של ישראל בעtid (תכנית אב לישראל, 1996), מדובר לסמן את ענף הימורים לצורך טיפול מיוחד? הלא הוא מהווה רק חלק מותך חביתה תיירותית שהמדינה מעוניינת לקדם.

אפשר לטעון שההتمזגות של ענף הימורים עם ענף התעשייה רוחקה מלהיות שלמה. מצד אחד, הקזינו יכול לשמש מרכיב בתשלובת של פעילות תיירותית ובריכוזה הוגרפית יחד עם חניונות, בתים מלון, ומרכזים בידיור. מבחינה תפקודית, הקשרים הכלכליים של הענף חזקים יותר עם הענפים

השוניים המרכיבים את התירועות (משחר, הארוחה מזון ועוד). אולם מנגד, הענף ניזון מביקושים בענף התירועות. מצב כזה חמור במיוחד כאשר הענף מחליף ביקושים קיימים בכלכלה המקומית בביטחון להימורים (ראה לעיל).

ישן כמה סיבות לקרבה הגודלה יותר של ענף ההימורים לענף השירותים, ובמיוחד לענף המשחר. הראשונה היא שבמידה והקזינו אינם גורם לצירוף ביקושים חדשים באמצעות 'יצוא' של שירותים קזינו או באמצעות 'תחליף-ייבוא', קשה לטען כי מדובר בענף תירועות. במידה וכל הביקוש הוא מקומי אווי מדבר בענף שירותים לכל דבר. סיבה נוספת מותיחסת למיקום הקזינו. מיקומו של אטרקציות ותיירותיות מושפע מתרומות של משאבים טבעיים ותרבותיים. אלה מושכים את התירועים ואת ביקוש החוץ. ואולם, גורמים המשפיעים על מיקום הקזינו, כגון זמינות קרקע והו, קירבה לשוק, הגבלות חוקיות ופיקוח הם אותם גורמים המשפיעים על החלטות מיקום בענף השירותים, ובמיוחד החלטות מיקום הקשורות בתחום שירותים מסחר, כגון מיקום של מרכזי קניות, קניונים ועוד.

לבסוף, שלא בדומה לפעילויות בענף התירועות, פעילות הקזינו אינה קשורה ביצירת' משאבי הסביבה הטבעית. לעומת זאת, היא בלטינית לקיינו ובמרקם קיזוניים, כגון לאס וגאס, הקזינו יוצר מחדש את סביבתו.חוויות הקזינו אינה קשורה למקום ונitin ליצור אותה מחדש. לכן, הקזינו מוציא עצמו מתחום התירועות על ידי טשטוש ההבדלים בין תכונות המוצא, אותן, בא חתירה לבני תוכנות היעד אליו הוא שואף. אם הקזינו אינו צורך משאבים מקומיים והוא נוטל קשרים לסייעתו ומהווה חוויה שנייה להעתקה בכל הקשר אפשרי, אז קשה לדבר על הקזינו כגורם תיירותי.

לעתים נשמעת הטענה ולפיה ניתן **לפתח הימורים בעלי אופי משפחתי**. פלא שוק של ענף ההימורים שהمدיניות הציבורית מעוניינת לפתח הוא ככל הנראה בת קזינו משפחתיים, כמרכיב של ענף הבידור. צוות משנה של ועדת גביש שבחן את סוג הקזינו המתאים לישראל הגיע למסקנה כי הקזינו התierarchical הוא המודל העדיף, בין היתר בגל שהוא פלא השוק המשפחתי ולא למהמרם גודיא (ועדת גביש 1995, עמ' 41-48).

אולם קיימות בעיות מסוימות בשוק זה. ראשית, דזוקה פלא שוק זה עשוי להתרחש עם סוגי הימורים אחרים קיימים, כגון לוטו וטוטו אם מדובר בביטחון מקומי, וגם עם אטרקציות תיירותיות קיימות, אם מדובר בביטחון חוץ. שנית, הניסיון בישראל עד כה מהותחים - החקוי - של אלומות משחקים וביליארד מלמד עד כמה קשחה לפתח פלא שוק משפחתי בכל פעילות הקשורה להימורים. אפילו בפלח - תמים יחסית - זה של ענף הבידור ההימורי, יש נטייה להשתקפות על ידי גורמים מפוקפקים. שלא כמו בארצות אחרות שם אלומות של מכונות ומשחקי מזל (game rooms) נחשבים ביזור משפחתי לכל דבר, כבר שנים רבות שמקומות בילוי אלה בישראל אינם מצלחים להשתחרר מן הדימוי השילילי שדבק בהם. לכן הם אינם מצליחים למשוך את הקhal הימפחתי. כאשר מדובר בפעילויות הימורים 'טהורה' יותר ובעלת היקפי התערבותיות משמעותית יותר דוגמת הקזינו, אין שום עורובה לכך שצטלו יותר ביצירות תזרמי משפחתיות.

בשנים האחרונות מנסה לאס וגאס לשוק את עצמה כאתר תיירותי משפחתי, ככל הנראה בתגובה לתחרות גדלה והולכת מול ערים רבות אחרות, המציעות שירותים קזינו בשתיים עשרה מדינות בארץות הברית. בדומה לדיוון כללי סביב הקזינו כללי לפיתוח כלכלי, גם בנושא זה החזקות

למהלך כוון בתחום הכלכלי וההסתגלויות רובן מוסריות-ערכיות (Thompson et al., 1996). אולם, לאחרונה מסתמן נטייה בענף ההימורים לבחון מחדש את התפיסה של הימורים כיבוד משפחתי מהabitat הכללי (InterGaming, 1996d). חברות הקזינו הגדלות בארץות הברית, שפעלו עד לאחרונה לפחות את ההימורים המשולבים באטרקציות תיירותיות ובפארקים נושאים ריאוונניים, בוחנים שנית מדיניות זו, לאור העובדה כי הרצון למשך את השוק המשפחתית אינו מביא לרווחי משמעותיים במספר המבקרים בקזינו. מעבר לכך מתרבר כי מהמרים הבאים עם משפחותיהם נוטים להוציא בין שלושם עד ארבעים אחוז פחות מאשר מהמרים המגיעים בוגפים.

עוד טענה מותייחסת למשמעות הקזינו שתפקידו להגבר את שיקיפותו של ענף ההימורים, להביא אותו תחת פיקוח ממשלתי ועל ידי כך ליבש את הפעולות הבלתי-חוקית בענף. טענות אלו אין חדשות, ועל/off כבר בשנות החמישים בדיון באישור בני קזינו במדינת ניו יורק (Goodman, 1995). הן עלולות תכופות בזוז של הוועדה הציבורית שבחנה את הנושא לאחרונה, שם נטען כי מתן חוקיות לקזינו תקטין את פעילות בני הקזינו הבלתי חוקים' (זוז ועדות גביש 1996, עמ' 23). לעיתים אף נעררים בדוגמת הזיכרון שנitinן לחברות הטלוויזיה בכבלים ששימוש, לפי הטענה, לספגו את הביקוש לעוצץ הcablists הבלתי חוקים.

מנגד, יש טענה ולפיה לא ניתן אי-פעם למגרור את תופעת ההימורים הבלתי חוקים. תמיד יהיה מי שאינס ווצים לצית למבוקשות המערכתי החוקית ובמיוחד בגין גובה ההתערבותות המוגדרות, לפיקוח על מטבח וכי. על כן, במקרים לצמצם את היקפי ההימורים הבלתי-חוקים, התרת בתאי קזינו תרחיב את החיצן למהמרים פוטנציאליים, שמקצתם ימשך להימורים הבלתי חוקים. העובדה כי הממשלה מעורבת בפיקוח ואפיילו בקידום הענף יכולה להפוך אותה לשותף עקייף' בקידום הcablists הצד האפל של ענף ההימורים, שהינה מהכרה רשמית ממלכתית. גם הניסיון של הסדר עורך הcablists מראה עד כמה קשה בפועל להניג פיקוח ציבוררי על תוכן השידורים ועל התכניות ברגע שהם זוכים בזיכיון הממשלה.

לבסוף, עולה שאלת המיקום הרוצוי לפעילויות הקזינו. הטענה המקובלת היא שהמיקום המרוחק עדיף מסיבות שונות. המרחק הפיזי בולם את השפעתם של גורמים שליליים הקשורים בקזינו (הפשיעה), מלහגיא לערים. כמו כן, ניתןゾות ולטפל יותר קלות בחתפסותם של תופעות בלתי רצויות במקומות קטנים ובמקומות גדולים. מקומות מרוחקים הם בדרך כלל קטנים וקשה יותר לגורמים פליליים לפעול בסביבתם, בה הם גלויים. لكن אנו מוצאים ערי קיט מרוחקות שהפכו אטריות פופולריות להימורים באירופה (צדוק כל בקרוב מעמד העשירים), כמו קאן ואביבן בצרפת ובאנן בדרכם גרמניה. הבדיקות הגאוגרפיה עומדות גם מאחוריו עלייתם שלLAS וואס ומוקדי ההימורים המשניים במדינת נבאדה, כגון העיר רנו. היא גם מהווה מרכיב חשוב בפופולריות של ספרינות הימורים כאטר לבית הקזינו. במקרה זה האטר שבו הקזינו פועל הוא קטן ומוגדר היטב, הפעולות בספרינה גלויה, ובולט הקשי בחופעתן של תופעות לוואי שליליות סביב הספרינה, וברגע שהקזינו הופך למטרוד חברתי וסבירתי יכול צוות הספרינה להפיג הלאה.

חיך' המרחק פועל גם לטובת המקומות הקטנים ולא רק כטבלי השפעות חייזניות שליליות עברו הערים הגדלות. הוא גורם לכך שרוב הביקושים לשירותי הימורים הופך להיות ביקוש של אנשים מחוץ לאזור וכך מהוווה הקזינו ענף 'ייצוא' חשוב בכלכלת המקומיות. מודל פיתוח זה (דגם LAS ואגס') יכול להיות מונע על ידי ביקוש של תיירים, או על ידי ביקוש של מקומיים, שלא

הקוינו היו קונים שירותים אלה בחוץ (ענף 'תחליף יצוא' - ראה לעיל). המודל האלטרנטיבי (דוגמ' אטלנטי סיטי) בנוי על מכירת שירותים לאוכלוסיות עירוניות גדולות, שנמצאות בטוחה של מספר שירות נסיעה מהקוינו. הביקוש במקרה כזה יכול להיות ביקוש-מקומי המשלב ביקוש בענפים אחרים, כגון ענייני מסחר, הארחה ומזון או ביקוש-חוץ של תיירים (יצוא'). בדוגמה זה, הוצאות המהמלה/מבחן על בסיס יומי מוגבלות בהרבה והסיכויים של הטיתת ביקוש מפעילות קיימת אל עבר הקוינו מבדגים 'לאס וגאס'. על כן, התרומה הכלכלית-המרחבית של מודל זה, היא פחותה (ראה לוח 1 לעיל).

בمدינה קטנה כמו ישראל העיר אילת היא המקום היחיד מחוץ לטוחה של חצי ים נסעה מריכוזים עירוניים גדולים. כל האופציות המזוכירות כגון חוף ים המלח, טבריה, בית שאן, נהריה ועוד, נמצאות בטוחה סביר מריכוזי האוכלוסייה של מרכז הארץ. בנסיבות אלה קיימת סיבות גוברת כי הביקוש לקוינו יחליף את הביקוש לשירותי תיירות ובידור אחרים, המוצעים במחוזות הצפון והדרום. אפילו במקרה של אילת, השפעת 'התחלפה' עלולה להיות משמעותית (ראה לעיל פרק 5). מעבר להשפעה זו חשוב גם להביא בחשבון כי הבדיקה המוצגת לעיל מראה כי שני-שלישים מההשפעה הכלכלית של קוינו באילת עלולים לדלוף החוצה למחוות המרכזיים של המדינה.

השפעות ההימורים ביחס למיקום

ארבעה טיפוסים עיקריים באים בחשבון בסוגיה של המיקום הרצוי לקוינו בישראל. אבות-טיפוס אלה מופיעים בלוח 2, מלווים בהשפעות הכלכליות העיקריות מהם.

המרכז המטרופוליני למשל, נשען על שוק גדול והסבירות כי הקוינו יחליף ביקושים קיימים במטרופולין היא גבורה. במטרופולין קיימות אופציות תעסוקה רבות נוספת בקוינו (עלות הזדמנויות נמוכה) ומכפיל מקומי גדולクトוצאה ממורכבות קשרי התמורה-תפוקה המטרופוליניים. לעומת זאת, עלות הפשעה צפופה להיות גבורה על שום שהמטרופולין היא מקום נוח לפניות בלתי-חוקית. צפיפות הבניה ולחץ שוק הקרקעות צפויים לגרום להשפעה חזקה של הקוינו על ערכי הנדל"ן בסביבתו. הסיכוי כי הפעולות הכלכלית של קוינו תגרום לחלוקת שלילית של ההכנסות המקומיות הוא נמוך. זאת מושם שסביר להניח כי בערים המרכיבות את המטרופולין הקוינו איננו מஹווה אחד המנופים העיקריים או הבלעדים למימון שירותים מקומיים. עובדה זו מקטינה את החשש כי הכנסה מהקוינו תהיה המקור הבלעדי למימון שירותים עבור הרשות המקומית. حياته וחלק נכבד ממכנסות הקוינו המטרופוליני עשוי לנבוע מהתואתיתן של אוכלוסיות שלושת, נמנע מכך רגיסטי שבו אוכלוסיות אלו ממונות באופן עקייף את השירותים הגיעו להם.

באופן דומה ניתן לבחון את אבות הטיפוס המפורטים בלוח 2 ולעמוד על השפעותיהם הכלכליות-המרחביות. נוסף על הקוינו קיימים בתוך השוק הגדול שלושה סוגים של מרכזי תיירות העשויים לבוא בחשבון כמקומות מועדפים לקוינו. הראשון בהם הוא מרכז תיירותי מפותח אבל מבוזד. בארץ, אילית לבדה עונה על אב טיפוס זה שהמאפיין העיקרי שלו הוא תחלפה נמוכה של הביקוש הצפוי עקב הבידוד הגאוגרפי. במקרה זה, חלק גדול מהביקורת הוא חדש אבל מצד שני

המכפיל הכלכלי צפוי להיות נמוך וועלות החזמנאות של העבודה גבוהה. אב טיפוס שני הבא בחשבון הוא אתר מרוחק ובلتיה מפותח, דוגמתת ים המלח. כאן הפעולות הכלכליות הקיימות היא ברמה נמוכה וכנינטו של קזינו עשויה ליצור חזמנאות כלכליות חדשות, אם כי לא תוכל לנצל ולהסביר את הבסיס הכלכלי הקיים עקב רמתו הנמוכה. הטיפוס האחרון הוא מוקד תיירות הנמצא בתחום השפעתה של מטרופולין, כגון נהריה או אשקלון. קזינו כזה אמרו להישען על השוק המקומי ולנצל קשרים כלכליים מקומיים (לוח 2).

הניסיון במקומות אחרים בעולם מלמד כי מקום קרוב לגבול מועדף לקזינו. שפע של דוגמאות מעידות שמייקום זה מאפשר נגישות לשוק גדול בצד השני. רצינול זה עומד מאחורי הקזינו ב-Windsor שבקנדזה, המשרת את השוק המטרופוליני של דטרויט וגם מאחורי התקנות קזינו ב-Niagara Falls, שנעודו לנצל את השוק העצום של מטרופולין ניו יורק (Smith and Hinch, 1996). יש דוגמאות רבות נוספות ממקומות אחרים בעולם, כמו בתאגיד קזינו של מקאו המשרתים את אוכלוסיות הונג קונג ובתי הימורים הם עדין אסורים. אףלו מוקדי קזינו כמו הערים Reno, Laughlin Lake Tahoe ו-Littlepage. כמו כן ספינות הימורים של שיקגו (Przybylski and Littlepage, 1997) מושנות כולהן מהשוק המטרופוליני של שיקגו (1997). ספינות הימורים מהוות דוגמה מעניתה במיוחד של שימוש אסטרטגי בגבול היות והן משיגות או עוגנות בנחרות, המסתננים בדרך כלל גבולות בין מדינות בארצות הברית. כך באמצעות מקום אסטרטגי זה הן מנצלות חזמנאות למשך ביקושים והכנסות מקומיות מעבר לגבול.

אולם האסטרטגיה של מקום על יד הגבול היא טובה כל עוד קיים שוק ישובי, שכןן לשורת מדינה או באזור הסמוך. זאת אומרת שאסטרטגייה התקפית זו בונה על קיומם של תנאים שוק בלתי-תחרותיים. במידה ושוק היעד (דטרויט, שיקגו, הונג קונג ועוד) מפתח קזינו משלו או יקיים ימים של בתיה הימורים לאורך הגבולות מוטלים בספק.

בישראל, הרצינול למקומות הקזינו בגבול הוא שונה במקצת. רוחות דעה לפיה קזינו באילת הוא כורה המציאות בגל ספינות הימורים המשיירות מנמל אילית, הקזינו מעבר לגבול בטאה, ובגלל בתיה הימורים אחרים במצרים. במקרה זה האסטרטגיה של מקום על יד הגבול לא נועדה ליעיצאי שירות קזינו לשוק הגדול לצד השני אלא כדי לגורום למעין 'תחליף-ייבוא' ולצמצם את היקפי הנהירה של ישראלים הנוטעים לטאה (וזם, באופן עקיף את זרימת הנוסעים לטורקיה, הונגריה או כל יעד חוץ אחר). בדרך זו הקזינו על יד הגבול מקטין את דילפת הכספי המקומי, (יבוא) בחיפוש אחריו שירותים הימורים.

לsicום, כמו בכל פעילות כלכלית חדשה, גם בסוגיית הקזינו רב הנstress על הנגלה. כתוצאה לכך, גם רבים הטיכונים על הסיכון. קשה לטעון שהказינו דומה למפעלי ההימורים הקיימים בארץ (לוטו, טוטו ועוד) וגם אי אפשר לטעון שהוא דומה לarterיות השונות בהן התנסתה המדינה בתחום התעשייה שנים האחרונות. הסיכון המركזי העשי לוות את העף הוא הקושי בפיקוח על התפתחותו - הן התכנית והן הנגរפית; ככל שיתרחבו מעגלי המעורבים והנהנים מהказינו וכך יקשה על הרשויות להגביל את חופש הפעולה שלו בגין משחקי המשחקים ולגבהה ההתערבות. בהדרגה הענף מתמסד והרשויות עושות תלויות בו לצורך הכנסתה השוטפות ולתרומות

לפרויקטים מקומיים. באווירה כזו לא ניתן לצפות הగבלות מרצון על ידי הרשותות הסמכות על שולחנו של הקזינו. הערובה המרכזית לリストן הענף עשויה לבוא, למרבבה האירונית, דזוקא מלוחצים ותחרותיים בתחום הענף עצמו. בתיק קזינו קיימים עשוויים ללחוץ על רשותות להגביל את פעילותם עמייתיהם ואת מתן האישורים לבתי קזינו חדשים, כדי לשמר על השוק שלהם.

לוח 2: השפעת ההימודים ביחס למיקום

סוג מיקום	סוג השפעה	תפקיד המቤש	של המቤש	השפעה על שוק המbai'z	עלות החומרה	מכפלי מקומי	עלות הפשיעה	השפעה על שוק המbai'z	של המቤש	השפעה על השפה	של השפה
מרכז מטרופוליני (מנו"ת/א')	מolutevoiy מרווח (מן אלט)	גבוהה	גבוהה	גבוהה	גבוהה	גבוהה	גבוהה	גבוהה	גבוהה	גבוהה	גבוהה
מרכז תיירותי מרווח (מן ים המלח)	גבוהה	גבוהה	גבוהה	גבוהה	גבוהה	גבוהה	גבוהה	גבוהה	גבוהה	גבוהה	גבוהה
מרכז תיירותי בימי מפהה (מן ים המלח)	גבוהה	גבוהה	גבוהה	גבוהה	גבוהה	גבוהה	גבוהה	גבוהה	גבוהה	גבוהה	גבוהה
מרכז תיירותי מרחוק השפעת המתודולין (מן נהריה)	גבוהה	גבוהה	גבוהה	גבוהה	גבוהה	גבוהה	גבוהה	גבוהה	גבוהה	גבוהה	גבוהה

אשר לפיסתו הוגנוגפית של הענף, גם אם הרשותות מצליחות להגביל את התחרותונו, ממדיה הקטנים של המדינה גורמים לכך שנותר רק מיקום אחד - אלט - שבו ענף ההימורים עשוי לפעול בענף "יצוא", ולא להתות ביקושים מפעילות אחרות בתחום המשחר, ההארחה, המזון והשירותים האישיים. אולם אפילו בתחום זה ההגבלה אמורה להתיציב נוכח הקשיים. אם מגבלים את הפעולות לערי קיט מרחוקות יחסית (משמעות ים המלח, בית שאן, טבריה וכד'), אז התרומות הפרועה הצפואה להפתחה בין מקומות אלה ובביא למשחק-███וט-████ט, מלחמות הכל בכל ולהחיצים מתמידים להזרמת הפיקוח על סוגיו ההימורים השונים כדי לשמר על האטרקטיביות של המקומות המתחרים. אם כלל לא תהיה הגבלה מרחובית, אז קשה לצפות שהמקומות המרוחקים יצליחו להתחרות במקומות כמו תל-אביב וחיפה. זאת במיוחד לאור העובדה שכולם יתחרו על אותו שוק מקומי המשתרע מנהריה בצפון לאשקלון בדרום ולאור העובדה שכינוי-שילישים מההכנסות בענפיים הקשורים לקזינו, שמוקרים באזורי הפריפריה בישראל, יזולפים' בסופו של דבר לאזור המרכז.

5 ההשפעות של הקמת קזינו באילת

פרק זה מציג את התוצאות של תרגיל סימולציה שunnerך כדי לאמוד את ההשפעות העשויות לנbowע מהקמת קזינו באילת. כדי לעורך את הסימולציה השתמשו במודל תשומה-תפוקה רב-אזורית (Freeman and Sultan, 1997) (מודל תתר"י), המותאם לצרכים של ניתוחי השפעות בתחום התעשייה (stand-alone) והשנוי קזינו-מלון. עבור שני הטיפוסים הללו בנינו פרופיל אב-טיפוסי שבו פרטנו את (stand-alone) הבדיקה נעשתה ע"ב רשות בניין קזינו (היפותטיים) שעשוים למקום באילת: אחד קזינו עצמאי (self-contained) והשני קזינו-מלון. עבור שני הטיפוסים הללו בנינו פרופיל אב-טיפוסי שבו פרטנו את מודל הקזינו, מבנה החזאות שלו, השקעות ועלויות שוטפות, מבנה תעסוקה וכד'. פרופיל זה נבנה באמצעות סיווג של נציג ענף בתיה המלון באילת. כל טיפוס של קזינו נחשב כענף עצמאי בלבד בלוח העסקאות של המודל והשחלת הענף החדש לתוךلوح הקשרים הקיימים מאפשרת את ניתוח ההשפעות הרב-אזוריות של הקמת קזינו. (לפריטו רב יותר על תהליכי בניית המודל ראה (Felsenstein and Freeman, 1998).

כפי שנitinן לראות, הקזינו שלעצמם בגיןו בגודלו (6,000 מטרים רבועים) וככלל 75 שולחנות ו-500 מכונות מזל; הכנסה החודשית ממנו היא 1.8 מיליון דולר והוא מספק 200 מקומות עבודה לכלכלת המקומית. הקזינו-מלון הוא בן חמישה כוכבים וככלל 300 חדרים ושתת הימורים קטן יותר, אולם יותר שטחים מסחריים. הכנסה החודשית ממנו היא, לפי החנחה, 3.0 מיליון Dolars והוא יספק 400 מקומות עבודה.

במונחי החזאות של המהמרים, נפלג את מספר המהמרים לפי היחס בין הישראלים למבקרים הזרים באילת. בשלב זה, איננו מניחים כל גידול של החזאות התירירים באילת כתוצאה מהפעלת הקזינו. אלא אנו מעריכים לראות כיצד גורם הקזינו לחולקה-מחדש של הביקוש, המבוסס על תקציב נתון (קבוע) של התיריר. אנו מניחים שככל מהמר ישראילי מבלה שלושה לילות ואילו ככל מהמר זר – ארבעה לילות. כל תייר משני הסוגים מבקר בקזינו פעמיים, ומוציא 50 Dolars בכל פעם. על בסיס זה אנחנו אומדים 216,000 מבקרים (או 432,000 ביקורים) בקזינו. מספר זה מורכב מ-145,000 מבקרים ישראלים ו-71,000 זרים. סך הביקוש לשני סוגים התירירים הוא 72-45 מיליון Dolars, בהתאם. אנו מניחים שرك מחצית המהמרים המבקרים שוהים בקזינו-מלון; השאר שוהים במלונות באילת לפי חלוקה הכללית של תפוצת המלונות בעיר בין סוגי התירירים השונים. סך כל המבקרים איש בקזינו-מלון (373,000 ביקורים). מתחום 126,000 מבקרים ישראליים ו-61,000 הם תיירים. אומדן הביקוש הסופי של מבקרים אלה הם 62 מיליון Dolars ו-52 מיליון Dolars, בהתאם.

השפעות מקומיות וככל-ארציות

אומדני השפעות של הקזינו באילת מוצגים בלוח 3. האומדנים מתייחסים לביקוש הנוצר על ידי הקזינו עצמו (כלומר כענף כלכלי עצמאי) ועל ידי התוירותים שմבקרים בו. נאמדות השפעות התפקיד, הнецנה והטסוקה גם לגבי קזינו עצמאי וגם לגבי קזינו-מלון. ההשפעות מתחוללות שוב לביקוש של תיירים זרים וביקוש של תיירים ישראליים. האומדנים כוללים ביקוש סופי 'שיל הנוצר בקזינו, וביקוש עקיף, שנובע מעסקאות בין-מגזריות של הקזינו – מכירות לביקושים הסופי ורכישות תשומות ממגזרים אחרים כמו גם ביקוש מסולה (induced) שנוצר על ידי הקזינו דרכו. החזאות הרציפה של בני משק הבית המועסקים ישרות ובעקבין.

לוח 3: הביקוש הסופי, ההשפעות העקיפות והמושרות וחלוקת האזוריית¹

סך הכל עקיף ומושרה	חלוקת אזורית (השפעות עקיפות ומושרות)							הביקורת הסופי (כל העפדים (והאזוריות)	סוג ההשפעה
	צפון	חיפה	מרכז	תל אביב	ים (אליה)	דרום			
התפקיד									
185	68	14	29	41	18	15		52	<u>תיירים זרים</u>
160	58	12	25	36	16	13		45	קזינו עצמאי קזינו-מלון <u>תיירים ישראליים</u>
260	127	21	37	28	26	21		72	קזינו עצמאי
224	109	18	33	24	22	18		62	קזינו-מלון
סך הכל	829	362	65	124	129	82	67	231	
הנכסה²									
44	17	4	7	10	3	3		16	<u>תיירים זרים</u>
37	14	3	6	8	3	3		13	קזינו עצמאי קזינו-מלון <u>תיירים ישראליים</u>
60	31	6	9	6	5	4		21	קזינו עצמאי
51	26	5	8	5	4	4		17	קזינו-מלון
סך הכל	192	88	18	30	29	15	14	67	
התסוקה									
1,221	564	110	190	178	85	451		451	<u>תיירים זרים</u>
1,072	502	94	169	153	73	400		400	קזינו עצמאי קזינו-מלון <u>תיירים ישראליים</u>
1,860	1052	164	231	164	117	786		786	קזינו עצמאי
1,635	930	140	208	143	100	695		695	קזינו-מלון
סך הכל	5,755	3048	508	798	638	375	375	2332	

¹ מודל סגור: כולל ביקוש של משקי הבית.

² מיליון דולר במחירים 1995.

לוח 3 מציג, נוסף על כך, את החלוקה לפי מחזוזות עיקריים של ההשפעות העקיפות והמוסרות. אומדני מתחז הדורות מייצגים את ההשפעה המקומית של הקזינו באילת. האומדנים כוללים את כל הזרימות הרוב-אזוריות הנובעות לא רק מרכישות של מתחז הדורות מאזרחים אחרים – כדי לספק את הביקוש המקומי – אלא גם מזרימות הפוכות (משוב) של רכישות מחזוזות אחרים מתחז הדורות, כדי לספק את הביקוש שנוצר על ידי האחרון. התפלגות האזוריות של ההשפעות מתחזת לנו להעריך את המידה שבה אילית יכולה לספק את הביקוש המקומי של הקזינו, וכן לאמוד את כמות ההשפעה הכלכלית שנקלلت מkommenית ואות הכמות שدولפת לאזרחים אחרים של המדינה.

חלוקת ההשפעה האזורית (אילת) בהשפעה הישירה ויתן את המכפיל המקומי, וחלוקת סך כל ההשפעות בהשפעה הישירה ויתן את המכפיל של קזינו באילת ברמה הכלל-ארצית. מכפילים אלה מוצגים בלוח 4. מכפילים פרטניים מחושבים לכל אחד משני סוגי הקזינו שהונחו, וכן חשוב מכפיל כולל, שמייצג השפעה ממוצעת לכל תח-הקבוצות ומבוסס על סך כל ההשפעות שהונעו בלוח 3.

לוח 4: מכפילי התפוקה, הכנסה והתשסוקה הקשורים לשני סוגי הקזינו באילת ולמבדוקיהם

		מכפילים ¹					
קזינו-מלון		קזינו עצמאי					
תיירים זרים	ישראלים זרם	תיירים ישראלים	תיירים זרם	תיירים ישראלים	כללי	אילת (אור זרומי)	
1.28	1.76	1.30	1.76	1.56 (K ₀)	תפוקה	אילת (אור זרומי)	
1.07	1.53	1.06	1.47	1.30 (K ₁)	הכנסה		
1.25	1.34	1.25	1.34	1.31 (K _E)	תשסוקה		
3.55	3.62	3.56	3.61	3.59 (K ₀)	תפוקה		
2.84	3.00	2.75	2.86	2.86 (K ₁)	הכנסה		
2.68	2.35	2.70	2.37	2.48 (K _E)	תשסוקה		

¹ מודל סגור: כולל ביקוש של משקי הבית.

כללית נראה שהשפעה המקומית של הקזינו קטנה בהשוואה לתפוקה הכלל-ארצית. דבר המרמז שרוב ההשפעה של הקזינו במונחי תפוקה, הכנסה ותשסוקה دولף לאזרחים אחרים. בכל סוג ההשפעות מחלוקת אילית לספק רק את הביקוש המקומי עם מכפילים שבין 1.3 ל-1.5. ברמה הכלל-ארצית השפעות אלה גבוהות באופן עקבי, עם מכפילים שבין 2.4 לתשסוקה עד 3.5 לתפוקה (לוח 4). הדבר נכון לשני סוגי הקזינו.

נראה גם שהתיירים הישראלים יוצרים השפעה מקומית גדולה יותר מהמבקרים הזרים. זאת מושם שחלק גדול מהביקוש לשירותים שנוצר בידי האחרונים, בפרט במגזרים כמו התעשייה האזרחית, מסופק על ידי מחזוזות שמחוץ למתחז הדורות. מכפילים ברמה המקומית, לתיירים זרים, על פני הקטגוריות של תפוקה, הכנסה ותשסוקה קטנים באופן עקבי מהמכפילים שגורמים למבקרים הישראלים. הפרש זה נעלם ברובו ברמה הכלל-ארצית, שבה ההשפעות היחסיות הן

מסדר גודל דומה מאוד (لوح 4). ההשפעות הכלליות שונות, בכלל היחס השונה בין המבקרים באילת (שליש מבקרים זרים לעומת שני שלישים ישראליים).

נוף הפעולות הגבוה שנוצר על ידי התיירים הישראלים (בניגוד לזרים), מלמד שההימורים באילת הם, קרוב לוודאי, פעילות של 'תחליף' יבואי (כלומר מניעת הזורמה החוצה של הביקוש להימורים) ולא פעילות של יצוא (כלומר משיכת ביקוש חדש של לא-מקומיים). אם נשתמש בהגדירה הטהורה של תיירות כפעילות המבוססת על יצוא נוכן לאוראות שהימורים באילת לא תיאימו להגדירה זו. גם אם ההבדלה בין פעילות 'מבוססת יצוא' ל'פעילות מחליפה יבוא' אינה חשובה ביותר למפעלי הקזינו, המשמעות לפיתוח המקומי והאזורית יכולות להיות ניכרות.

אם נשווה את השפעות התופקה נראה שהקזינו העצמאי יוצר באופן עקיף השפעות גדולות יותר מאשר הקזינו-מלון. הדבר נכון לגבי התופקה, ובקבות זאת – לגבי הכנסה והתשסוקה וכן לגבי הביקוש של שני סוגי התיירים. במקרים אחרים: הביקוש שנוצר על ידי הקזינו ומבקריו – מגזר משקי עצמי – גבוה יותר באופן עקיף לקזינו העצמאי. זאת נראה משום שטוג זה של קזינו פנים פחות ביקושים מאשר הקזינו-מלון. האחרון מושתת הרבה יותר מהביקוש בבית, וכך ביקוש זה יכול להתרחב בהיקף מצומצם יותר גם מקומותיים וגם כלל-ארצית.

כשבוחנים את השפעות התופקה, ניתן לראות שסך כל ההשפעה הישרה (כמשמעותם את שני בתיה הקזינו יחד) היא 231 מיליון דולר, וזו מתרחבת ל- 829 מיליון דולר כמשמעותם בהשפעות לא-ישירות ומשורות (لوح 6). אולם אילת מתקבלת רק 43 אחוז מהשפעה זו. קרוב ל-40 אחוז זורמים למחוות המרכזיות של המדינה (תל-אביב, ירושלים ומהווו המרכז). אם בוחנים את השפעת התופקה של תיירים זרים בלבד, היחס האמור נוטה פחות לאילת: רק 35 אחוז מהשפעה נשארים מקומיות ומעט 45 אחוז מגיעים למרכז המדינה. מבחינה זו, תעשיית ההימורים אינה שונה בהרבה מגזר התיירות שבו דוחה על רמות דומות של זליפה ממחוז הדרום (Freeman and Sultan, 1997).

דפוס זהה של דליפה בולט יותר בהקשר של השפעות הכנסה (لوح 3). ההשפעה היירה של ביקוש הקזינו על הכנסות היא 67 מיליון דולר והיא מתרחבת ל- 192 מיליון דולר כמשמעותם בהשפעות העקיפות והמשורות. ככלiat, דליפה (45 אחוז) דומה בגודלה זו של התופקה. אולם ההבדל בולט יותר בין השפעת הכנסה מתיירים זרים, ש- 63-64 אחוז ממנה זולפים לבין ההשפעה מתיירים ישראלים, שמנה זולפים החוצה מ- 50-55 אחוז. בתום התעסוקה, השפעת הביקוש הישיר של שני הקזינו יחד מסתכמת ב- 2,300 מקומות העבודה, וכל-ארצית המספר מתרחב פעם וחצי – לסך של 5,788 מקומות. אילת קולטות 52 אחוז מהשפעה הכללית שנוצרת על ידי התיירים.

לסיכום, ההשפעות של קזינו באילת ירגשו ברמה הכלל-ארצית באופן דרמטי יותר מאשר ברמה המקומית, בכלל גורם הדליפה. הדבר בולט בפרט ביחס לביקוש של תיירים זרים, שנוטה לדלוף החוצה לחלקם אחרים של המדינה (בפרט למחוות המרכזיות) יותר מאשר הביקוש של תיירים ישראלים. סדרי הגודל של ההשפעות, גם באילת וגם בארץ כולה, אינם משתנים על פני סוג הקזינו.

סוגיות התחלופה

במחקר זה נקבעה גישה לא ישירה. בהעדר מידע מפורט על ביקושים סופיים שלילים (וחולופת הביקוש) שיוצר הקזינו, ובמאמץ להשתרש בנתוני החזאות המפורטים של התירירים, כפי שהם מאוכסנים במודל התשומה-תפוקה, אנתנו מזהים תחלופה לפי גישה השוואתית. המודל אומד את התרומה הפרטנית של כל אחד מ-27 הענפים שבמודל למכפלי ברמה הארץית. הוא יוצר את המכפלים הענפים לשני סוגי הקזינו ולשני סוגי התירירים. בנוסף על כך, נאמדו אוטם מכפלים ענפיים עבור השפעת ענף התירירים על מחוז הדורות. השוואת סדרי הגודל של שתי מערכות התרומות הספציפיות לענף על פי פעילות (המורות ותיירות) במחוז הדורות, תראה לנו איזה מגזר ירווח ואיזה יפסיד כתוצאה מהכנסת הימורים באילת.

עם זאת צריך לציין שהשפעות אלה הן ברמה הכלל-ארצית, כלומר הן מתבטאות בענפים שבם קיימת התחלופה ברמה הכלל-ארצית. החלק מהענפים למשל במלונות ובמגורז המסתורי, התחלופה הזאת היא קרובה לוודאי מקומית; באחרים, כגון תחבורה יבשתית, טקסטיל ומתקנת, היא מתבטאת וודאי מחוץ למחוז הדורות.

להלן 5 מוגדר את הענפים הי"מוחלפיים" העיקריים, בהתאם על החשווה杜兰יל. הרמה הגסה של פירוט ענפיים במודל, פירושה שאי אפשר להבחין בפירוט רב בין הענפים. השוואת שני סוגי הקזינו מראה שקיינו-מלון (5 כוכבים) מתחילה בכל הרמות של אירוח במלונות. שני סוגי הקזינו יחליפו קרוב לוודאי פעילות מסחרית ושירותים אישיים (כלול שירות רפואי וחינוך). עם זאת יש הפרש קטן בין הביקוש שמקורה בתירירים זרים לעומת שמקורו בתירירים ישראליים כמשמעות בקיינו-מלון, והבדל גדול יותר בין שתי הקבוצות בהקשר לקזינו העצמאי. תיירים ישראליים קרוב לוודאי שיגרמו לתחלופה בענפים שמשרתים ביקוש מסחרי וקמעוני (tekstiel, מטבח) בעוד שתירירים זרים יגרמו לתחלופה בתחבורה בתעבורה היבשתית – שירות שמשרת בדרך כלל את פלח השוק הזה.

לוח 5: השפעות ה"תחלופה" של שני סוגים היופוטטיים באילת

		ביקוש שנגرس על ידי קיינו-מלון		קיינו עצמאי		ביקוש שנגرس על ידי תירירים ישראליים		תירירים זרים	
שירותים אישיים מלונות (1,2) מלונות (3,4) מלונות (5)	שירותים אישיים מלונות (1,2) מלונות (3,4) מלונות (5)	שירותים אישיים מסחר מלונות ² (1,2) מלונות (3,4) מלונות (5) משקי בית	תשובה יבשתית שירותים אישיים מסחר	תשובה יבשתית שירותים אישיים ¹ מסחר	טקסטיל מטבח	שירותים אישיים ¹ מסחר	טקסטיל מטבח	שירותים אישיים מסחר	שירותים אישיים משקי בית
									יעיך העופים שהוחלפו

¹ כולל חינוך ובריאות.

² המספרים מציגים את דירוג המלון (לפי מספר הכוכבים).

גידול הביקוש כתוצאה מהימיורים

צריך לציין שההשוויה דלעיל אפשרית רק מושם שאינו מניחים לתוספת של הוצאות מצד התיירים המהמקרים בגל הקמת הקזינו. הוצאותיהם מבוססות על הוצאות הרגילות של תייר בתוספת הוצאה להימיורים. הנחה זו מתקבלת על הדעת כי רובו של שוק התיירות הזורה מבוסס על מבקרים בטיסות שכר, עלות נסעה וتكلציב קבוע.

עם זאת, ניתן לעורך סימולציה גם במקרה שהקמת קזינו תגרום לגידול הביקוש מצד התיירות. הרצנו שתי סימולציות של גידול בהוצאות התיירים, וב מקרה מהנהגת קזינו באילת. במקרה הראשון הנחנו 5 אחוזי גידול בהוצאות התיירים, וב מקרה השני – גידול של 15 אחוז. הגידול חולק על פני 27 הענפים של המודל, לפי הרצינול הבא: הענפים שסבירו מירידת בביטחון בתוצאה מה孰חר שככשב על ידי הקזינו בסימולציה שלتكلציב קבוע דלעיל – "חווזורה" להט ההוצאה הזאת. בסימולציה דלעיל, הרחבות המודל כדי לכלול את שני ענפי הקזינו הנוספים, פירושה הפחתה מקבילה בהוצאות של ענפי התעשייה, התעסוקה, השירותים והמסחר. ההוצאות המוגדלות לפי הנחה זו חולקו על פני הענפים, גם של התיירים הזרים וגם של הישראלים. ההשפעות של התוצאות מוצגות בלוח 6.

לוח 6: מכפלי התפקה, ההכנסה והתעסוקה כתוצאה מסימולציה של גידול בהוצאות התיירות באילת

תיירים זרים	מכפליים ¹ קזינו-מלון				כללי	גידול בהוצאות של 5% אילת	תפקה (K _O)	הכנסה (K _I)	תעסוקה (K _E)
	תיירים ישראלים	תиירים זרים	תיירים ישראלים	תיירים זרים					
1.30	1.69	1.29	1.68	1.52	אילת	תפקה (K _O)	הכנסה (K _I)	תעסוקה (K _E)	תפקה הכנסה תעסוקה
1.07	1.44	1.06	1.41	1.25					תפקה הכנסה תעסוקה
1.24	1.30	1.23	1.30	1.28					תפקה הכנסה תעסוקה
3.55	3.59	3.53	3.57	3.56	כלל ארצי	תפקה (K _O)	הכנסה (K _I)	תעסוקה (K _E)	תפקה הכנסה תעסוקה
2.77	2.98	2.68	2.83	2.82					תפקה הכנסה תעסוקה
2.67	2.35	2.69	2.37	2.48					תפקה הכנסה תעסוקה
גידול בהוצאות של 15%									
1.21	1.69	1.22	1.69	1.49	אילת	תפקה (K _O)	הכנסה (K _I)	תעסוקה (K _E)	תפקה הכנסה תעסוקה
0.95 ²	1.45	0.59 ²	1.36	1.21					תפקה הכנסה תעסוקה
1.17	1.29	1.17	1.29	1.24					תפקה הכנסה תעסוקה
3.49	3.63	3.48	3.61	3.56	כלל ארצי	תפקה (K _O)	הכנסה (K _I)	תעסוקה (K _E)	תפקה הכנסה תעסוקה
2.73	2.94	2.65	2.82	2.79					תפקה הכנסה תעסוקה
2.66	2.37	2.68	2.39	2.49					תפקה הכנסה תעסוקה

¹ מודל סגור: כולל ביקוש של משקי הבית.

² K_I<1.0: בגלל העובדה שהביקורת השוויי הסופי מתייחס לכל המגוריים וכל האזרחים ולא לביקוש היישר השוויי במתחם הדרום (ראה לוח 2 לילך).

המכפילים המופיעים הם בהקשר לטיפולציות של גידול של 5 אחוזים ושל 15 אחוז בחוזאות התניריים לשני סוגי הקזינו. השוואת אלה להשפעות שבמקורה הבסיסי של תקציב קבוע בלוח 4, מראה שהשפעת המכפילים ייצה מאוד. במקרה של ההוצאות המורחבות המכפילים הם זהים לאלה של המקירה התחלתי או נוכחים מהם במקרה. הסיבה לכך נועזה בתכונות המבניות של מודל התשומה-תפוקה. המודל הבסיסי של המשק האזרחי הוא ליניארי, והמכפילים הכלליים (لتפוקה, להכנסה ולתעסוקה) הם פשוט מעין מכפלי ממוצע לענפים השונים. במודל התנירות ששימושו כאן, הענפים שבгинיהם חולק גידול ההוצאות (כלומר הענפים ש''פוצוו') הם בעלי מכפילים ממוצעים נומכרים יותר. כך, המכפיל הכללי נמוך מעת יותר בתרחיש של גידול ההוצאות. בהתאם לתוצאות שמדווגות בלוח 4, ההשפעות הקשורות להוצאות התניריים הישראלים גדולות מלהše של התניריים הזרים, והשפעות הכלל-ארציות של הקזינו גדולות בהרבה מהשפעות המקומיות.

לסיכום, פעילותם בקזינו נראית באופן אינטואיטיבי כמשלימה את ענף התנירות וככזאת, תחזק את הכלכלת של האזור המקומי שבו תונגה. עם זאת נשתה מעט מאוד בעבודת הערכה ''לפni מעשה'' כדי ללבות עדשה זו. הבדיקה הניל מראה כי רוב ההשפעה של הקמת קזינו באילת יורש במרכזה הארץ, הביקוש להימורים עלול להחליף את הביקוש לפעלויות כלכליות אחרות וגם אם סך הביקוש באזרחי גידל אין ערובה כי חלקו היחסי ישיאר באזרחי, יגדל גם כן.

מסקנות מן המחקר

מחקר זה מנsha לעורר דיון ציבורי בנושא בעל השלכות כלכליות-מרחביות משמעותיות. ברמה המקומית, הקזינו הוא הרבה מעבר ל'עוד מפעיל' או 'עוד בית מלון'. גם ללא התייחסות לצדדים הערכיים-המוסריים של סוגיה זו, אין להתעלם מהערכה כי כמעט בכל מדינה בעולם פעילות כלכלית מסווג זה נתונה לפיקוח ציבורי ברמה זו או אחרת ולהגבלה אדמיניסטרטיביות. אי לכך אין אפשרות לטוען כי החלטה על הקמת הקזינו היא החלטה עסקית גרידיא, שהשוק מחייב על כדאיותה ושאן מקום לדין ציבורי בעניינה. ההחלטה כזו מתאפשרת רק בעקבות החלטה פוליטית שמתירה את פתיחתם של בתי קזינו. החלטה פוליטית, אמורה להתחשב בכל הצדדים הנוגעים עניין: השפעות כלכליות מקומיות, השפעות חברותיות מקומיות וכן, ואלה אינם בהכרח פנויים בדברים בישראל.

הפיקוח הציבורי הצמוד נחוץ בשל הטיכון החברתי המוחש הכרוך בפתיחה בתי קזינו. טיכו זה מקומו בעובדה כי התורת הימורים משחררת לחצים מסוימים (כלכליים וחברתיים) שקשה לרנסם. החשש הוא מפני נטייה להשפעה של דור השלgi; חוסר יכולת לפקח על מספר האתרים, חוסר יכולת לפקח על סוג ההימורים, חוסר יכולת לפקח על ניסיונות השתלטות על הענף, חוסר יכולת לפקח על הפעולות הנלוות לקזינו וכן. יכולת הפיקוח נחלשת וחולכת מסיבה נוספת; הנטייה להתמכרות, פרטית וציבורית, המלווה את פתיחתם של בתי קזינו. היקפי הכספי הגודלים שוגלגים בבתי הקזינו מבאים בעקבותיהם מעגלים מתרחבים וחולכים של נהנים מרוחחים אלה, החל במחмар הבודד וכלה במפעל רוחה, ספורט ותרבות הנשמכים על שולחן הקזינו ועל המסימס שהוא משלם.

חשיבותו של פיקוח כלכלי על שוק מונופוליסטי עבר את גורמים הזכרים בראשון הציבור הכלכלי להפעלתו. יתכן מאוד כי חלק מעצמו הכלכלי של הקזינו נובע מכך שברוב המקרים הקזינו פועל בתנאי שוק בלתי-תחרותיים הנוצרים על ידי תנאי הרישויון. שווי המשקל העדין הקיים בענף יופר בנקל במידה ותנאי השוק ייעשו תחרותיים יותר. זוגמאות לא-מעtot של ירידה בהכנסות ופתרונות רגול בתי קזינו בארצות הברית (אטטלנטיק סיטי, זרום דקוטה וכן) ובאירופה בשנים האחרונות, מורות כי אפשרות זו אינה תיאורטית בלבד.

בדבר הכנסות הקזינו חשוב לציין את ההבדל בין האינטראס הפרטלי לבין האינטראס הציבורי ביחס למקורן של הכנסות אלו. בסקטור הפרטלי, מקורות הרווחות של הקזינו אינם חשובים. כל עוד הקזינו מרווח אין מייחסים ממשמעות אם רוח זה נבע מיתחלפה' של הביקוש המקומי, מיתחלפת יבוא או מיצוא. מהיבט של מדיניות ציבורית סוגיות אלה הן חיניות להסקת מסקנות בדבר התוצאות של הקזינו ככלי לפיתוח הכלכלת המקומית.

כפי שנראה לעיל, גם כאשר מנסים להתמודד עם ההשלכות המקומיות של הקזינו ניכרת מגמה של הטיית התוצאות כלפי מעלה בשל שיטות הערכה חלקיים. כשבורכיהם השבון עלות-תועלת של קזינו, הטיפול במאזן העליות (המאזן השילילי) בדרך כלל לוקה בחסר. זאת משום שכאשר מעריכים עלויות אלו אחת-אות הן מתגדדות מול היקפי הפקין, הכנסות והמסים הנגזרים מהקזינו. אולם ביחס הן מהות משל-נגד רציני, במיוחד לאור העובדה שעם חלון תאלץ הרשות המקומית להתמודד בלבד, ללא סיוע של השלטון המרכזי. מעבר לכך, בהערכתות רבות ניכרת הטיה כלפי מעלה היות והוגרמים המזמינים את העריכותם (גורמים הקשורים בענף) מעוניינים בכך. המערכת הציבורית, שנעדה לאשר את הקמתו של הקזינו, היא הצד המגונן ועלייה מוטלת חובת ההוכחה. מולה ניצבת בדרך כלל קואליציה בلت-מוגבשת של אינטראסים רופפים ופרטניים נעדרי ראייה כוללת, מען התניות, של גורמים דתיים, של אנשי איכות הסביבה, של קבועי מדיניות ברמה המקומית ושל תושבים וב的日子里 עסקים מקומיים מודאגים וכו'. מחקר זה שאף לספק את הראייה הכוללת של ההשפעות המקומיות של הקזינו ולעוזד את התפכחות הגורמים המקומיים הנוגעים בנושא, להציג את הדימויים, את הסיכונים הנובעים מההימור הגדול ומשימוש בענף זה כמנוף לפיתוח כלכלי, עירוני ואזרחי.

המלצות לגיבוש מדיניות

מהוזין שהציג נגירים מספר שמתיחסים לשוגיות הכלכלית-המרחביות של הקזינו, ולא לשוגיות מקרו-כלכליות או לשוגיות טכנולוגיות-מינימלטיות. על אף שהם אינם מחייבים כוללת לנושא פיתוח הקזינו הם בהחלט יכולים לשמש תשומות לגיבוש מדיניות כזו.

روح הדברים נוטה להצביע על שלילת השימוש בקזינו כמנוף לפיתוח כלכלי מקומי. אולם אנו גם ערים לדינמיקה הפוליטית הרווחת ובאוורור התחרותיות הקיימת סביב נושא הפיתוח הכלכלי, תתקשה רשות מקומית נבחרת למדו מול היפויו ולהימנע מהקמת קזינו בתחוםה. היה ובסתו של זבר החלטה על הקמת קזינו הנה החלטה פוליטית, במידה וטיפול החלטה כזו המלצתנו היא לנוקוט בצדדים מספר לצמצם את ההשפעות השליליות העוללות לנובע ממנה, ואלו הם:

מיקום הפעולות: למורות שכורה אילת מסתמנת כמקום הייחודי בישראל שבו קיימת סבירות נוכחה של הטיה ביקושים, הבדיקה האמפירית מראה כי רוב ההשפעה הכלכלית של הקזינו תורגות במרכז הארץ (אפילו במידה והקזינו יגדיל את עוגת הביקוש ולא יחלק אותה מחדש). מלבד זאת מידה ניכרת של 'ITCHLOPFI' הביקוש תורגת בענפי הייצור והשירותים המקומיים כתוצאה מכינסת הקזינו. ממצאים אלה מציבים סימן שאלה לגבי הצדדיות של הקזינו למשק המקומי למורות סיכון ורווחיו לסקטור הפרטלי ואיפלו תרומתו למשק הלאומי.

אופי הפעולות: כדי למונע חלק גדול מההשפעות הבaltı-רצויות הנלוות לקזינו, יתכן כי דגש של ספיניות-הימורים העוגנות במתחם ייעודי נפרד הוא דוקא המקטין את הסכנות. פעילות הימורים בספינה היא גלויה ושקופה יותר, מושכת פחות התקציביות بالتלי-רצויות לסייע, ורשות השקעה ראשונית נמכה יותר, מניבה רמת מסוי דומה, נוטה פחות לעודד פעילות-לוואי המחליפה פעילות כלכלית קיימת בכלכלה המקומית ונitin לשלק אותה במהירות במידה והיא הופכת למטרד. לדעתנו, קזינו מסווג זה, הנושא אקס-טריטוריאלי יגרום להפרעות קטנות יותר בכלכלה המקומית מאשר דגם מסווג קזינו-מלון.

במידה שיוולד על הקמתם של בתיה הימורים יש כמה מסרים כלליים התקפifs לכל הנסיבות וכלל רמות הפעולות. המסרים העיקריים שצרכים להנחות את הפעולות הציבוריות הם אלה:

(1) **השלטון המרכזי:** ברמת השלטון המרכזי המניעים הכלכליים להתרוג ענף ההימורים בשיראל לאורה ברורים: הכנסות מדינה, הימנות מפגיעה תקציבית, מניעת בריחת מטבע חזז, שיפור במאזן התשלומים, מסוי ישיר ועקי. מנגד, עומדות העלוות שלטון המרכזי הכווכות בתגובה החזאות בתחום החברת והרווחה, הנובעות בעיקר מפשעה ומהתמכרות המלצות את התפתחות הענף.

על כן, המסר העיקרי לממשלה נוגע לגבול הדק שבין הגנת הציבור שהוא המופקדת על שמרתו לבין חטיבתו להימורים, היות וההיתר להפעיל בית קזינו בא מכוח החוק ומוגבל על ידי החוק, הממשלה הופכת להיות הגורם הראשי ביצירת מסגרת שוק בה יופעל הקזינו. הממשלה בשלב הראשון מתקדמת 'כמאפשר', אך צריכה להקפיד על הגבול הדק בין תפקידה 'כמאפשר' לבין תפקידה 'כמקדים' ענף ההימורים.

(2) **השלטון המקומי:** המסר העיקרי ברמת השלטון המקומי הוא משנה הזיהירות הנדרש כאשר בוחנים את אפשרות הקמת קזינו ככלי לפיתוח כלכלי מקומי. הערים שייבחרו לארוח את הקזינו צריכים להיות מודעות לסיכון הקימיים במימוש אסטרטגי זו; היא מביאה צמיחה רבה במונחים של פעילות כלכלית מוחשית, פיזית ונדרנית אבל מעט פיתוח במונחים של סגירות פערים בין קבוצות, הזדמנויות שוות וחילקה שוויונית יותר של הכנסות; היא מקריבה צמיחה לטוויה ארוך לטובת צמיחה לטוויה קצר ועלולה גם להשפיע לרעה על פעילות כלכלית קיימת. קל מאד להשתנו מהיקפי ההזדמנויות והבנייה המלואים את כניסה של הקזינו, וקשה יותר להבחן בתוצאות פחות גלויות שלולות להופיע עם התפוגות הזהה.

(3) **תושבים המעורבים בחיה העיר או האזור:** סוגיה זו מתמקדת בהשפעת הקזינו על איות החים המקומיים ולא בסוגיות של השפעות מקוון כלכליות או אפילוamazon-תנוולת עירונית. המסר צריך להציג את השפעת הקזינו על ערך הימוקומיות' שמייחסים לתושבים המקומיים. ערך זה הוא הרבה מעבר לטcomes כל השינויים במחירים הנדלין המקומיים, ברמת השירותים הנינטים על יד הרשות המקומית ובתשתיות הפיזיות (כבישים, תנעה וכדי'), החלים עקב כניסה הקזינו לעיר. על אף המשג המופשט, להרגשה זו ערך כלכלי בכמה מובנים.

ראשית, 'הימוקומיות' היא מעין מוצר צריכה. ככל שאנשים נהנים יותר מהעיר ('צורךים' יותר את העיר) הם מוכנים לתרגם הנטה זו למגוון רחב של פעילות ציבוריות שהעיר נהנית מהן בתחום הציבור וההתנדבות. ברור שהказינו יכול לשנות הרגשה זוلقאן ולכאן. הוא יכול

ליצור רגשות ניכור והתרחקות מהנעשה בעיר מחד גיסא והתקורות והנהה מאידך גיסא. שנית, הרגשת ה'ימקומיות' היא מעין מוצר ציבורי מקומי. הפרט המשקיע בעיר (משפץ את ביתו, משקיע בעסק או עסוק בפעולות התנדבותיות) אינו מקבל את מלאה הtmpora על השקעתו, שכן חלק ממנו הופך לנחלת הכלל. הקזינו עלול לשנות גם מצב זה ולשפוח חלק ממוצר צריכה זה לטוב או לרע. במצב השילילי כל הציבור מפסיד מכניסתו של הקזינו ('הказינו הרס את אווירת המקומות' וכד'). במצב החיוויי הקזינו יכול להסביר או להשוו את הפוטנציאל של יתרונות מקומיים בלתי מנוצלים ('הказינו גילה את הפוטנציאל היומי של התושבים' וכד').

לאור העובדה כי רעיון הקמת הקזינו נופל בדרך כלל במשמעותם בערים שונות ומגוונות (חו"ץ מאשר בערים העניות ביותר), סביר להניח כי ברוב המקרים, כניסה של הקזינו נתפסת כגורם שלילי ביחס להרגשת 'המקומיות'.

(4) חיוויי במיוחד קבלת החלטות ברמה המקומית בדבר הקזינו, ילווה בתפקיד השפעות כלכליות מקומיות של הקזינו. מדובר בביטוי הערכה רצינית ועצמאית של ההשפעות הכלכליות-המרחביות של הקזינו המוצע וביצוע התספיר לפני מעשה. התספיר יכול בדיקות מקורות הביקוש (מקומי וחוץ-מקומי) לשירותי קזינו; חישוב גובה המכפיל הכלכלי המוקומי בתחום התעשייה, ההכנסה, התעסוקה והערך המוסף; השפעת הקזינו על ענפי הכלכלת המקומיים האחרים; עלות ההזמנות של העבודה ושל החון שיושקע בקזינו; השפעתו של הקזינו על הבסיס הפיסקלי המקומי; השפעות חייזריות, חיוביות ושליליות, הנגרות מהказינו והיכולות גם את אלה שאין ניתנות לכימות בקלות וכד'. קיימות מודולוגיה מקובלת לביצוע הרכות מסווג זה והכלים האנליטיים אף הם זמינים ושימושיים. הסימולציה האמפירית המובאת לעיל מראה דוגמה לסוג ההערכתה הנדרשת כדי לקבל החלטות בעלות משמעות בתחום של המדיניות הציבורית.

רשימת מקורות

ועדת גביש (1995), הוועדה הציבורית לבחינת הסדרות נושא הקזינו בישראל; דין וחשבון, תל-אביב.

ועדת ולד (1990), בוחנת הצעות להקמת קזינו באילת, ועדת משותפת לעיריית אילת ולמפעל הפיס, תל-אביב.

ועדת כהן (1991) הוועדה הציבורית להצעת מדיניות לחתרת הגרלות והימורים בישראל; דין וחשבון, ירושלים.

משאבים סינרגטיים בע"מ (1995) השפעת תיירות נכנסת על כלכלת ישראל - ניתוח אזרחי וענפי לפני התיירות השונאים, משאבים סינרגטיים בע"מ והמחלקה לסטטיסטיקה ולמאגרי מידע, משרד התיירות, ירושלים.

פלזנטשין ד' (1994) העיר ניזם; קיזום הפיתוח הכללי המקומי, מכון פלורסה היימר למחקרים מדיניות, ירושלים.

פלזנטשין ד' (1995) בין תכנון לשוק; מעמדיו ומיסודות של הפיתוח הכללי המקומי בישראל, מכון פלורסה היימר למחקרים מדיניות, ירושלים.

תכנית אב לישראל בשנות האלפיים (1996) תוכנית אב לישראל 2020 'תמונת העתיד', שלב ג' - זוז מס. 6 הטענו, חיפה.

Arthur Andersen and Co.,(1992) *Impact of the Proposed Chicago International Entertainment Center on Chicago Metropolitan Area Tourism, Employment and Tax Revenue*, Chicago.

Blair J. and Kumar R. (1997) Is Economic Development a Zero Sum Game?, pp 1-20 In: Bingham R.D and Mier R, (eds) *Dilemmas of Urban Economic Development; Issues in Theory and Practice*, Sage, Thousand Oaks, CA.

Borg M.O., Mason P.M. and Shapiro S.L. (1991) The Incidence of Taxes on Casino Gambling; Exploiting the Tired and Poor, *American Journal of Economics and Sociology*, 50 (3), 323-332.

B.G.A. (1992) *Casino Gambling in Chicago*, Staff White Paper, Better Government Association, Chicago, IL.

Borden G.W., Fletcher R.R., and Harris T. R., (1996) Economic, Resource and Fiscal Impacts of Visitors on Washoe County Nevada, *Journal of Travel Research*, 34 (3), 75-80.

- Braunlich C.G. (1996) Lessons From the Atlantic City Experience, *Journal of Travel Research*, 34 (3), 46-56.
- Buck A.L., Hakim S. and Spiegel U. (1991a) Casinos, Crime and Real Estate Values; Do They Relate ? *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 28 (3), 288-303.
- Buck A.J., Deutsch J., Hakim S., Spiegel U. and Weinblatt J. (1991b) A Von Thunen Model of Crime, Casinos and Property Values in New Jersey, *Urban Studies*, 28 (5), 673-686.
- Clotfelter C.T. and Cook P.J. (1990) On the Economies of State Lotteries, *Journal of Economic Perspectives*, 4 (4), 105-119.
- Curran D. and Scarpitti F. (1991) Crime in Atlantic City; Do Casinos Make a Difference? *Deviant Behavior; An Interdisciplinary Journal*, 12 (94), 431-450.
- Deller S. and Chen S. (1994) *The Impact of Native American Gaming on Rural Areas; The Case of Wisconsin*, paper presented at the Annual Meeting of the American Agricultural Economics Association, San Diego, CA.
- Deloitte-Touche (1992) *Economic and Other Impacts of a Land-Based Entertainment, Casino and Hotel Facility*, City of Chicago Gaming Commission, Chicago, IL.
- Deloitte and Touche LLP (1995) *Economic Impacts of Casino Gambling on the State of Michigan*, Deloitte Touche Tohmatsu International, Chicago, IL.
- Eadington W.R. (1986) Impact of Casino Gambling on the Community; Comment on Pizam and Poleka, *Annals of Tourism Research*, 13, 279-285.
- Eadington W.R. (1995) *Casino Gambling - Origins, Trends and Impacts*, Institute for the Study of Gambling and Commercial Gaming, University of Nevada, Reno, NV.
- Felsenstein D. and Freeman D. (1998) Simulating the Impacts of Gambling in a Tourist Location, Some Evidence from Israel, *Journal of Travel Research*, 37, 145-156.
- Felsenstein D. and Persky J. (1999) When is a Cost Really a Benefit? Local Welfare Effects and Employment Creation in the Evaluation of Economic Development Programs, *Economic Development Quarterly*, 13 (1), 46-54.
- Fletcher R.R. and Borden G.W. (1994) *Economic Impact; New Reno Casino*, paper presented at the Annual Meeting of the American Agricultural Economics Association, San Diego, CA.
- Freeman D. and Sultan E. (1997) The Economic Impact of Tourism in Israel; A Multi-Regional Input-Output Analysis, *Tourism Economics* 3 (4), 341-359.
- Friedman J., Hakim S. and Weinblatt J. (1989) Casino Gambling as a 'Growth Pole' Strategy and its' Effect on Crime, *Journal of Regional Science*, 29 (4), 615-623.

- Goodman R. (1994) *Legalizing Gambling as a Strategy for Economic Development*, United States Gambling Study, Northampton. MA
- Goodman R. (1995) *The Luck Business, The Devastating Consequences and Broken Promises of America's Gambling Explosion*, Simon and Shuster, Free Press, NY.
- Grinols E.L. and Omorov J.D. (1996a) Who Loses When Casinos Win? *Illinois Business Review*, Spring, 7-12.
- Grinols E.L. and Omorov J.D. (1996b) *Development or Dreamfield Delusions; Assessing Casino Gambling's Costs and Benefits*, Department of Economics, University of Illinois, Urbana IL (mimeo).
- Gross M. (1998) Legal Gambling as a Strategy for Economic Development, *Economic Development Quarterly*, 12 (3), 201-213.
- Hakim S. and Buck A.J. (1989) Do Casinos Enhance Crime? *Journal of Criminal Justice*, 17, 409-416.
- Hall C.M. and Hamon C. (1996) Casinos and Urban Development in Australia, *Journal of Travel Research*, 34 (3), 30-37.
- Hunter D.E. and Bleinberger E.E. (1995) Gaming in America; The New Wave of Urban Economic Development, *Economic Development Commentary*, 19 (1), 4-10.
- InterGaming (1995) State of the Industry, UK, September, p. 104.
- InterGaming (1996a) Casinos in Europe; An Analysis, January, pp. 92-3.
- InterGaming (1996b) Casinos vs Tax, May, p. 9
- InterGaming (1996c) Stake Out, Feb, p. 48.
- InterGaming (1996d) Not For Kids, Feb, p. 6.
- Long P., Clark J. and Liston D. (1994) *Win, Loose or Draw? Gambling with America's Small Towns*, Aspen Institute, Washington, DC.
- Perniciaro R.C. (1995) Casino Gambling in Atlantic City; Lessons for Economic Developers, *Economic Development Review*, 13 (4), 47-50.
- Persky J. (1995) Impact Studies, Cost-Benefit Analysis and Casinos, *Journal of Gambling Studies* 11 (4), 349-360.
- Pizam A. and Poleka J. (1985) Impact of Casino Gambling on the Community, *Annals of Tourism Research*, 12, 147-165.
- Przybylski M. and Littlepage L. (1997) Estimating the Market for Limited Site Casino Gambling in Northern Indiana and Northeastern Illinois, *Journal of Urban Affairs*, 19 (3), 319-334.

Przybylski M., Felsenstein D., Freeman D. and Littlepage L. (1998) Does Gambling Complement the Tourism Industry? Some Empirical Evidence of Import Substitution and Demand Displacement, *Tourism Economics* 4 (3), 213-232.

Rephann T., Dalton M., Stair A. and Isserman A. (1997) Casino Gambling as an Economic Development Strategy, *Tourism Economics* 3 (2), 161-183.

Ryan T., Connor P.J. and Spreyer J.F. (1990) *The Impact of Casino Gambling in New Orleans*, Division of Business and Economic Research, University of New Orleans.

Shonkwiler J.S. (1993) Assessing the Impact of Atlantic City Casinos on Nevada Gaming Revenues, *Atlantic Economic Journal*, 21 (2), 50-61.

Smith G.J. and Hinch T.D. (1996) Canadian Casinos as Tourist Attractions; Chasing the Pot of Gold, *Journal of Travel Research*, 34 (3), 37-45.

Stern E. (1987) Competition and Location in the Gaming Industry; The 'Casino States' of Southern Africa, *Geography*, 72 (2) 140-150.

Sternlieb G. and Hughes J.W. (1983) *The Atlantic City Gamble*, Harvard University Press, Cambridge, MA.

Stokowski P.A. (1966) Crime Patterns and Gaming Development in Rural Colorado, *Journal of Travel Research*, 34 (3), 46-56.

The Economist (1996), The Next Throw, March 18th, 53-55.

The Economist (1997) A Busted Flush, Jan 25th, 49-51.

Thompson W.N., Pinney J.K. and Schibrowsky J.A. (1996) The Family that Gambles Together; Business and Social Concerns, *Journal of Travel Research*, 34 (3), 46-56.

Truitt L.J. (1996) Casino Gambling in Illinois; Riverboats, Revenues and Economic Development, *Journal of Travel Research*, 34 (3), 46-56.

University of South Carolina (1994) *The Potential Economic Impact of Dockside Casino Gaming in South Carolina*, Division of Research, College of Business Administration, University of South Carolina, Columbia SC.

Zelinsky W. (1994) Conventionland USA, The Geography of a Latterday Phenomenon, *Annals of the American Association of Geographers*, 84 (1), 65-86.

מכון פלורסהיימר למחקרים מדיניות